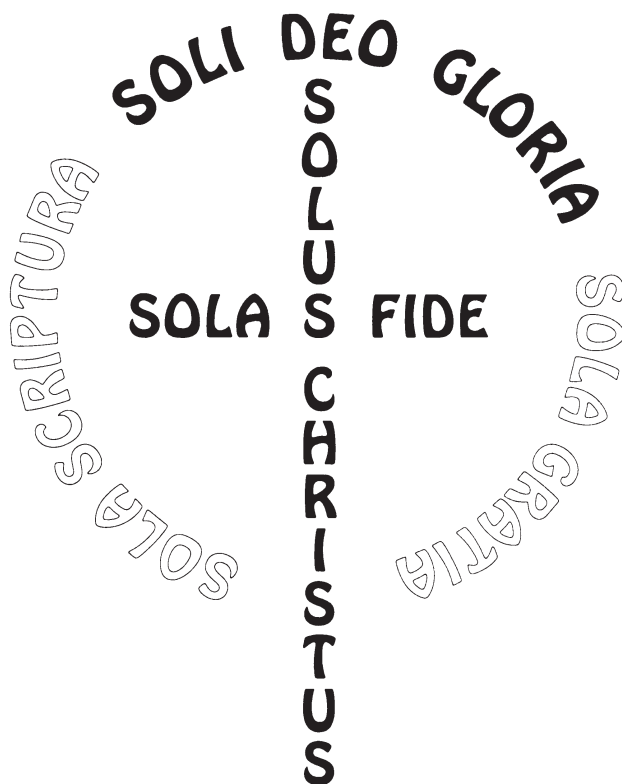
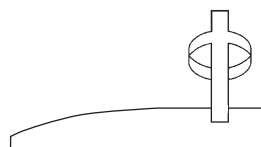

HISSZÜK ÉS VALLJUK

FELKÉSZÍTŐ A REFORMÁTUS
KERESZTYÉN ÉLETRE

BIBLIA • KÁTÉ • ÉNEK • IMÁDSÁG • EGYHÁZTÖRTÉNET

Kiadja
a Tolnai Református Egyházmegye

Felelős kiadó
Rácz József

Szerkesztette
Judák Endre

Írták
Körpöly Kálmán †
Viktor István
Hajdu Zoltán Levente
Végh Tamás
Hamar István

Lektorálták
Dienes Dénes
Füsti Molnár Szilveszter
Szücs Ferenc

Tervezőszerkesztő
Szabados Tamás

Terjesztés
Judák Endre
E-mail: judak.endre@gek.szie.hu
Telefon: 06-30/539-9009

ISBN 978-963-08-9537-8

Nyomda
Primeprint Kft.
Gödöllő

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

Siklós József
MACEDÓN FÉRFI

Kitárt karokkal,
sóvár szemekkel,
remegő lábbal a tengerparton áll –
Pál.
Jöjj Macedóniába,
Jöjj Európába, segíts!
Mert bajok vannak Európában,
Szárnyaló filozófiánk van,
de utcánkon koldusok.
Gitár zeng márványpalotákban,
rabszolgák hátán szíj suhog.
Bálványokkal tele a város,
A lelkekben űr, riadt magány.
Mi újság? – kérdik, s bomba robban
Athén vagy Belfast piacán,
Lázasan kutat a tudós,
szuperbombát kotyvaszt az üstje,
égbe mered a kölni dóm,
és ég felé száll Auschwitz füstje.
Futnak tőzsdébe, mulatóba,
itt könny, amott közömbös arcok,
trágár, pálinka-szülte nóta,
hazug béke, valódi harcok...
Metróval száguldunk a mélyben,
sebes huzat szemünkbe vág;
de a mélyből felszínre robban
az elfojtott ösztönvilág...
Összkomfortos tömbházainkban
ezrivel élünk – egyedül,
és gyűlöli a gyalogjárót,
ki sietve, autóban ül.
Többé egymásra rá se nézünk,
szemünk a képernyőt lesi.
„Hálás vagyok, elég, amim van”
– e szót vajon ki ismeri?
Mint éjjeli – nappali robot
gyümölcse – készen áll a ház,
de máris zörget az ajtón
az idegösszeroppanás...
Autója és luxuslakása,
szép fia van az ifjú párnak,
de mire szól: apu – anyu,
már árva lett, – szülei válnak.

Kollégiumban a diák
fejében már tudás – özön,
– szalámis zsemlet eldobál
és szüleinek nem köszön.
Öregotthonban él a néni,
mi csak kell, megvan mindene,
évszám jön-e valaki hozzá,
hogy elbeszélgesse vele?
Kórházakban, szakrendelésen
Kiadnak sok száz leletet –
e tevékenység mozgatója
ügyintézés – vagy szeretet?
Milliók világvárosokban
minden agyafűrt kényelem
titkát sejtjük, mindent tudunk már,
csak egymást elviselni nem.
Rakéta-röptű életünket
sztreptomicin, gyomirtó vegyszerek
könnyíti – és hány emberünk
volt életében boldog egyszer?
Van-e értelme életünknek?
Semmibe hajló büszke ív...
Művészetünk és irodalmunk
absztrakt és nonfiguratív...
Amikor végre úgy tűnik:
Tökéletesen szép az élet –
mint váratlan befejezés:
Nyitott gázcsap, revolver, mérge...
Új szexbombát a sztriptíz bárba!
Beatzenét, jógát, heroint!
Horoszkópot, mágia titkát!
Új mámor kellene megint!
Mámorok láncreakciója:
lelkünkön rettentő bilincs...
Ennek a gyötrő szomjúságnak
már enyhülése, vége nincs?
Szomjasan várjuk, hogy segítsen
rajtunk az Ismeretlen Isten!
Akartak segíteni már
vad eszmékkel, féldeci rummal –
Pál!
Jöjj át, segíts
Jézussal, evangéliummal!

2. Tacitus: *Annales* 15.44. (Néró keresztyénüldözéséről)

„...ezért a híresztelés elhallgatása végett Néró másokat tett meg bűnösöknek, és a legválogatottabb büntetésekkel sújtotta azokat, akiket a sokaság bűneik miatt gyűlölt, és christianusoknak nevezett. Christust, akitől ez a név származik, Tiberius uralkodása alatt Pontius Pilátus helytartó kivégeztette, de az egyelőre elfojtott vészes babonáság újból előtört, nemcsak Júdeában, e mētely szülőházájában, hanem a Városban is, ahová mindenünnen minden szörnyű és szégyenletes dolog összefolyik, s hívekre talál. Így hát először azokat fogdosták össze, akik ezt megvallották, majd az ő vallomásuk alapján hatalmas sokaságra, nem is annyira a gyújtogatás vádját, mint inkább az emberi nem gyűlöletét bizonyították rá. És kivégzésüket még csúfsággal is tetézték, hogy vadállatok bőrébe burkoltan kutyák marcangolásától pusztuljanak vagy keresztre feszítve, és mikor bealkonyodott, éjszakai megvilágításul meggyújtva lángoljanak. Néró a kertjeit ajánlotta fel látványosság céljára, és cirkuszi játékokat rendezett, amelyen kocsis ruhában a nép közé elegyedett. Ebből – bár bűnösök voltak, és a legsúlyosabb büntetést érdemelték – száanalom támadt, mert nem a közjó érdekében, hanem egy ember kegyetlensége miatt kellett elpusztulniuk.

3. *Pilinus levele Traianus császárhoz*

„Meghatározott napon napfelkelte előtt össze szoktak jönni, és Krisztusnak, mint Istennek, felváltva énekelnek, továbbá magukat esküvel kötelezik, nem valami bűnre, hanem arra, hogy lopást, rablást, házasságtörést nem követnek el, adott szavukat meg nem szegik, a rájuk bízott jószágot, ha kéri tőlük, le nem tagadják. Miután ezeket elvégezték, szét szoktak oszolni, majd ismét összegyűlnek, hogy egyenek, de közönséges és ártatlan eledelt. megkérdeztem tőlük, hogy keresztyének-e? Akik ezt megvallották, azokat ismét és harmadszor is megkérdeztem, büntetéssel fenyegetve. Akik kitartottak, elvittem. Nem volt kétségem ugyanis afelől, hogy bármi is, amit vallanak, csökönyösségük és hajthatatlan makacosságuk büntetést érdemel. Voltak mások is, hasonló örültség rabjai, akiket, mivel római polgárok voltak, feljegyeztem, mint a városba küldendőket. Elém terjesztettek egy névtelen feljelentést, mely sok nevet tartalmazott. Akik azt állították, hogy nem keresztyének, és sohasem is voltak azok, elbocsátandónak tartottam, mivel példámat követve, az isteneket segítségül hívták, és képmásod előtt, melyet külön e célból hozattam az istenszobrokkal elő, leborulva tömjént és bort áldoztak, Krisztust pedig megátkozták, márpedig azokat, akik valóban keresztyének, ezek közül egyre sem lehetett rákényszeríteni.”

Trajanus válaszából:

„Mindenkinek, aki megtagadja, hogy keresztyén, és ezt tettel bizonyítja is, oly módon, hogy a mi isteneinket imádja, annak meg kell bocsátani a megbánás alapján, az illető múltbeli tevékenységétől függetlenül...”

4. Szikszai György: Mártírok oszlopa

Szent Perpetua, némely társaival együtt.

Ezek Afrikában, Karthágó városában fogattak meg a keresztyén hitért, Servenus császár üldözése alatt. Perpetua jó nemből származott, gazdagon elházásított ifjú asszony volt, úgy, mint csak 22 esztendő, és csecsemő kisdede volt. Megértvén Perpetuának atyja, hogy leánya többekkel együtt, a keresztyén hitért megfogattatott, azonnal nagy megindulással hozzá szaladt, és minden módon azon volt, hogy őt más elmére vegye, hogy ne mondja magát keresztyénnek, midőn majd a törvényben megkérdeztetik, hanem tagadja meg a keresztyén hitet. Perpétua monda az ő atyjának minden ő hitegető beszédi multán is: Atyám! látod-é ezt az itt lévő edényt, vagy akármi más dolgot, ami itt vagyon? Felele az atyja: nem lehet. Hasonlóképpen, úgymond Perpétua, én sem mondhatom másnak magamat, hanem ami vagyok, t.i. keresztyénnek. Erre oly nagy bosszankodás és dühösség származott azon vak buzgóságú atyában, hogy neki esvén Perpétuának, verni, öklözni kezdte, és csaknem szemeit is kiváltja, aztán elment nagy bosszankodva.... Másnap aztán ebéd tájban hirtelen parancsolat lett, hogy vitessenek fel a keresztyén foglyok vallatásra.... Mindenekelőtte Perpétuára jutott volna a sor, ott is az ő atyja megjelenvén az ő csecsemő kisdedével, akit ölében tartott, lejjebb ráncigálta őt, és könyörögni kezdte néki, mondván: szánd meg avagy csak e kis ártatlant. A tisztartó is, Hiláriu monda: kedvezz a te öreg atyádnak, kedvezz a te kisdedednek, és áldozz a császár jó szerencséjéért. De ő felelvén, monda: nem cselekszem. Monda a tisztartó: keresztyén vagy hát te? Felelte: keresztyén vagyok. Akkor szentenciát monda mindannyikra, és fenevadak elébe ítélte őket.

Szent Sadót az ő 128 társaival.

Utoljára ismét ez mondatott nékik a király szavával: ha az én akaratomat nem cselekszitek és az én parancsolatomnak nem engedelmességek, ímé jelen vagyon a ti elveszéseteknek órája. Melyre a szentek egyenlőképpen ezt felelték: nem veszünk mi el, sem meg nem halunk az Istenre és az ő Krisztusára nézve, mert ő örök életet ad nekünk, és nekünk adja a maga országának örökségét, ezért is készek vagyunk az ideig való halállal meghalni a mi Istenünkért.

És mikor eljutottak arra a helyre, ahol mártíromságuknak kötelességre kellett menni, felemelvén szavukat, egy szívvel és szájjal imádkozának, mondván: Áldott légy Isten! ki minket erre a kegyelemre méltóztattál, nem úáltad meg a mi imádságunkat, hanem mártír koronával megajándékozni méltóztatol. Tudod Uram, nagy kívánsággal vártuk és kerestük azt. Áldott légyen a te egyszülött Fiad is, mi Istenünk, aki minket megváltott, és az örök életre elhívott. Erősíts meg Uram, a te kegyelmedben mindörökké, és tisztelj meg minket a vérünknek keresztségével.

4/a. Eusebios: Polykarpus halála

Amikor Polykarpust elővezették, a stadionban akkora hangzavar uralkodott, hogy alig lehetett valamit is hallani. Amikor előlépett a proconsul megkérdezte, ő-e Polykarpus, amikor pedig igennel válaszolt, igyekezett rábírní, hogy tagadja meg hitét, és így szólt hozzá: „Légy tekintettel korodra!” A kormányzó sürgette, és így szólt: „Esküdj, és szabadon engedlek, átkozd meg Krisztust!” Polykarpus erre így felelt: „Nyolcvanhat éve szolgállok neki, és sose bántott meg. Hogyan káromolhatnám hát királyomat, aki megváltott engem?” A kormányzó ismét erősködött, és azt mondta: „Esküdj Caesar szerencséjére!” Polykarpus azt válaszolta: Ha hiábavalóan abban reménykedsz, hogy megesküszöm Caesar szerencséjére, és úgy teszel, mintha nem tudnád, hogy ki vagyok, hallgasd meg hát, őszintén megmondom: keresztyén vagyok. Ha pedig meg akarod ismerni a keresztyénség tanítását, adj nekem egy napot, és hallgasd meg!” A proconsul erre így szólt: „Vannak vadállataim. Majd azok elé vetlek, ha nem változtatod meg a véleményedet!” Polykarpus azt válaszolta: „Hívd csak őket, mert lehetetlen a jobb véleményt felcserélnünk a rosszabbal, ezzel szemben az a jó, ha a rosszról a jóra térünk át.”

4/b. A Milánói ediktumból

„Amidőn mind én, Constantinus Augustus, mind én Licinius Augustus Mediolanumban szerencsés körülmények között találkoztunk egymással, és tárgyaltunk mindarról, ami a közjó javát és nyugalmaét illeti, arra a meggyőződésre jutottunk, hogy – egyéb intézkedéseink között, amelyekről láttuk, hogy az emberek többségének javát fogják szolgálni – mindenekelőtt azokat a törvényeket kell felülvizsgálnunk, amelyek gátolják az istenség tisztelését, hogy mind a keresztyének, mind pedig mindenki más is megkapja tőlünk a lehetőséget arra, hogy kiki szabadon követhesse azt a vallást, amelyiket akarja. Az a célunk, hogy az, ami isteni hatalomként az égben székel,

kiengesztelődhessék, és kegyesen tekintsen ránk és mindazokra, akik hatalmunk alatt állnak. Úgy véltük tehát, üdvös és a lehető leghelyesebb megfontolásból arra az elhatározásra kell jutnunk, hogy nem szabad megengedhetőnek tartanunk a szabad választás megtagadását bárkitől is, akár a keresztyének hitének, akár egy olyan más vallásnak szenteli a lelkét, amelyet önmaga számára a legalkalmasabbnak ítél, hogy a legfőbb istenség, akinek tiszteletét tiszta elmével vállaljuk, szokásos támogatását és jóindulatát mindenben megadhassa nekünk. Úgy határoztunk, hogy érvényesítjük azokat a rendelkezéseket is, amelyeket teljesen elhibázottnak és irgalmasságunktól idegeneknek találtunk, hogy mostantól fogva mindazok, akik a keresztyén vallás gyakorlását akarják vállalni, azt szabadon és nyíltan, minden háborgatás és zaklatás nélkül tegyék.”

5. A Milánói ediktumból:

„Józan és helyes meggondolás alapján abbeli elhatározásunkat fejezzük ki, hogy attól, aki akár a keresztyének szabályainak megtartására, vagy vallásuknak követésére szánta is rá magát, és ezt a maga számára a legmegfelelőbbnek érzi, ennek a lehetőségét ne lehessen megtagadni. Ezért bárki, aki a keresztyén vallásának előírásait akarja követni, most szabadon és nyíltan, minden zaklatástól és háborgatástól mentesen követhesse.”

5/a. A niceai hitvallás:

„Hiszünk egy Istenben, a Mindenhatóban, minden látható és láthatatlan dolog teremtetőjében; s egy Úrban: Jézus Krisztusban az Isten Fiában, az Atya Egyszülöttjében, ki Isten lényegéből való, Isten az Istenből, világosság a világosságból, igaz Isten az Istenből, született, nem teremtetett; ki egyenlő lényegű az Atyával; ki által minden lett mennyen és földön; ki érettünk emberekért, és a mi üdvösségünkért leszállt és testté lett, és emberekkel társult, kiszenvedett és harmadnap feltámadott s felment a mennybe s eljő ítélni eleveneket és holtakat a Szent Lélekben.

Akik pedig azt mondják, hogy volt idő, mikor Ő nem volt, s hogy nem létezőből lett vagy más substantiából, vagy lényegből, s állítják, hogy Isten Fia változható, ezeket (az ariánusokat) a szent és apostoli egyház átok alá veti.”

6. Kánonok

Markion/Muratori/Karthágóizsinat

Négy evangélium

Pál levelei, ApCsel

Pál levelei

Jakab, Zsidókhoz írt levél

1–2. János, Jakab

Júdás, Péter

Jelenések, 1–3 János

Péter apokalipszise, Júdás

Salamon bölcsessége, Jelenések

7. Justin Martyr Apologiájából

Mi, akik egykor kívánságainknak éltünk, most erkölcsi tisztaságban leljük örömünket. Mi, akik egykor varázslást űztünk, most az egyedülvaló Istennek szenteljük magunkat. Mi, akik előtt egykor a saját érdekünk volt mindenek felett való, most javainkat szívesen adjuk oda a szükségét szenvedőknek. Mi, akik egykor semmi közösséget nem akartunk az idegenekkel, most, a mi Urunk Jézus Krisztus megjelenése után testvérileg együtt élünk velük. Imádkozunk ellenségeinkért, és igyekszünk meggyőzni azokat, akik ok nélkül gyűlölnék minket.

8. Tertullianus a keresztyén házasságról

Micsoda kapcsolat a házasságkötés? Két lélek egy reménységgel, egy vágyakozással, egy szolgálattal Isten előtt. Meglátogatják a betegeket, a szegények gondozásában részt vesznek. Együtt énekelnek dicséretet Isten előtt. Krisztus örül, mikor mindezt látja és hallja. Ahol ketten együtt vannak az ő nevében, ott ő is jelen van, és ahol ő van, oda a gonosz nem jön.

9. Órigenész írásmagyarázata a 3Móz 7,9-ről

„Így hát három olyan hely van, ahol a Szentírás szerint az ételáldozatot el kell készíteni: kemencében, serpenyőn, roston. Úgy vélem, a kemence, alakja miatt a Szentírás mélyebb és elmondhatatlanabb részeit jelenti, a serpenyő azokat, amelyeket, ha többször megforgatunk, meg tudunk érteni és el tudunk magyarázni a rostély pedig azokat, amelyek nyilvánvalók és láthatók, anélkül, hogy bármivel le lennének fődve”

Tertullianus: Apologia, XXI.

„Isten e világmindenséget Igéjével, értelmével és hatalmával hívta létre. Bölcséitek között is uralkodik a vélemény, hogy a Logosban, vagyis az Igében és Értelemben kell a mindenség Mesteralkotóját tekintenünk (Ezt tanította például Zéon és Kleanthés). Ámde az Igének, vagyis értelemnek és hatalomnak, amelyről állították, hogy velük alkotott mindent Isten, mi magunk is értelmet tulajdonítunk saját lényeg gyanánt... Úgy nyertünk róla tanítást, hogy Isten kimondotta, kimondásban nemzette Őt, s azért Isten Fiának és Istennek nevezzük, a lényeg egyszerű mivolta alapján. Isten ugyanis szintén Lélek. Ha a Napból sugár tör elő, ez a sugár része az egésznek. A Nap azonban ott lesz a sugárban, mert a sugár a Napé, s a lényeg meg nem oszlik, hanem kiterjed csupán. Így jön lélek a Lélekből és Isten az Istenből, mint a fényből felgyújtott fény. Az Istennek ez a sugara tehát leszállott egy szűzbe, testté alakult anyaméhében, s mint Istennel egyenlő ember született. A Lélek által épített test táplálékot vesz magához, fölnövekszik, beszél, tanít, működik, és íme: Krisztus.”

10. Augustinus Vallomásaiból

„... iskolába adtak. Ismerkednem kellett a betűk seregével. Én szerencsétlen flótás! Nem tudtam még, hogy mi haszna ennek, és ha lanyhult bennem a tanulás vágya, keményen kikaptam. Dicsérgették ezt bölcsen a nagyok. E földi életet előttünk élők közül sokan seregelték ezeken a keserves utakon, melyekre most rákényszerült a lábunk, hogy Ádám gyermekeinek kínját és gyötrelmét mi is csak tételezzük...”

(Megtéréséről) Már hogyan is történt pontosan nem tudom, de valami fűgefa alá heveredtem hétrét görnyedten, és szabad folyást engedtem könnyeimnek. Fölszakadtak szemem könnyes patakjai, és ez kedves áldozat volt Neked. Nem ugyan ezekkel a szavakkal, de ilyen értelemben nyöszörögtem sok mindent Feléd: „Meddig még, Uram? Meddig haragszol még Uram szüntelenül? Ne emlékezzél meg régi gonoszságaimról!” ... Így szóltam, és szívem keserves szomorúságával zokogtam. És íme, a szomszédos házból hangot hallok. Ének csendül, nem tudom, hogyan, mintha fiú, vagy lányka mondaná, és többször ismételné: Tolle, lege, tolle, lege = Fogd és olvasd, fogd és olvasd ... Arcom ízeiben megváltozott. Kutattam rögtön emlékezetemben, akad-e olyan játékféle, amelyben ilyet szoktak énekelni a gyerekek? Egyáltalán nem jutott eszembe, hogy hallottam volna valahol ilyesmit. Visszaszorítottam könnyeim patakját és felugrottam. Csupán arra magyaráztam ezt a szótatot, hogy mennyei parancs zendül most felém: üssem fel a könyvet és olvassam

el a legelőször szemembe ötlő fejezetét ... Tehát följajzottan siettem vissza arra a helyre, ahol Alípius üldögélt, mert ott tettem le az apostol könyvét, midőn fölkeltem onnan. Kezembe kaptam, fölöttem, és csöndben olvastam azt a fejezetet, amelyre először esett a szemem: „Nem tobzódásban és részegeskedésben, nem bujálkodásban és kicsapongásban, nem civódásban és versengésben, hanem öltések magatokra az Úr Jézus Krisztust, és ne gondozzátok a testet a vágyakozásra” Nem akartam már tovább olvasni. Nem is volt erre szükség. E mondat végeztével minden homálya szertefoszlott.”

11. A Korán-ból

96.: Allah, könyörületes és irgalmas nevében.

1. Hirdesd Urad nevében, aki teremtett,
2. vérrögből teremtette az embert.
3. Hirdess! A te Urad a legnagyobb,
4. aki író tollal tanított,
5. megtanította az embert arra, amit nem tudott...

5/67.: Küldött! Add át, ami leküldetett hozzád Uradtól! Mert ha nem így teszel, akkor nem adtad át az ő üzenetét! Allah meg fog téged védelmezni az emberektől. Allah nem vezeti az igaz útra a hitetlen népet.

72.: Hitetlenek azok, akik azt mondják: „Allah, a Messiás, Mária fia.” A Messiás azt mondta: „Izráel fiai! Szolgáljátok Allahot az én Uramat és a ti Uratokat!” Aki Allah mellé (mást) társít, annak Allah megtiltotta a Paradicsomot. Annak a lakhelye a tűz lesz. A vétkeseknek nincsenek segítőik!

52/17.: Az istenfélők kertekben és gyönyörűségeken lesznek,

18. élvezve azt, ami Uruk ad nekik. És Uruk megóvta őket a pokol büntetésétől.

19. „egyetek és igyatok jó egészségben azért, amit cselekedtetek!”

20. Sorban elrendezett pamlagokon hevernek kényelmesen. És nagy szemű hurikat adunk nekik feleségül.

22. És gazdagon ellátjuk őket gyümölccsel és hússal, amit csak kívánnak.

23. És kelyhet nyújtanak egymásnak, amely nem ösztönöz sem üres fecsegésre, sem bűnre.

2/25.: Add hírül azoknak, akik hisznek és kegyes cselekedeteket végeznek, hogy kertjeik lesznek, amelyek alatt patakok folynak...

9/19.: Vajon egy sorba helyezitek a zárándokok itatását és a Szent Mecset szolgálatát azzal, hogy valaki hisz Allahban és a végső napban és harcba száll Allah útján? Allah előtt ezek nem egyenlőek. Allah nem vezeti az igaz útra a vétkes népet.”

12. Pilgrim levele VI. Benedek pápához

„A magyar nép sok kéréssel hívott meg, jöjjen oda magam, vagy utasítsam oda küldöttemet az evangélium munkája végett. Küldtem is hozzájuk nagyon alkalmas szerzeteseket és kánoni papokat ... Az isteni kegyelem olyan nagy sikert szerzett, hogy csak a mindkét nembeli előkelőbbek közül körülbelül ötezren nyertek meg Krisztusnak. A barbárok ... megengedik a papoknak a szabad járáskelest. A keresztyének pedig akik mint foglyok, a világ minden tájékáról hurcoltattak fogságba, s kik eddig csak lopva szentelheték gyermekeiket az Úrnak, most vetekedve ... viszik őket a keresztelésre.

13. Odilo apát levele István királyhoz

„István uramnak, Isten békességes szolgájának és a legkeresztyénibb királynak frater Odilo kívánja a mennynek királyságát és országát. Hogy lelketekben mekkora szenvedély árad isteni vallásuk iránt, az egész világ hirdeti; hanem kivált azok tettek igen bőven tanúságot Rólatok, akik az Úr sírhelyétől visszatértek. De még mi magunk is a legbőszéesebben tapasztaltuk ezt, midőn méltóknak találtattunk arra, hogy követeteiket fogadjuk, akik királyi adományokat és ajándékokat hoztak. Ezekért és a Ti legszentebb ájtatosságotokért a mindenható Úrnak dicséretet és köszönetet mondunk. A legbuzgóbb és szakadatlan könyörgéssel imádkozunk, és kérjük Tőle, hogy vigye tökéletességre kegyelmét, melyet Bennetek elkezdett, és élteteket terjessze hosszú időre híveinek oltalmára, s engedje, hogy a mennyei hazában is uralkodjatok.”

14. Az Ál-izidori dekrétumokból

Constantinus adományozó levele:

„Hasznosnak tartottuk, hogy, amint Pétert az Isten Fiának helytartójául helyeztette a földre, úgy a pápák is, az apostolok fejedelmének helytartói, tőlünk és hatalmunktól szélesebb körű uralkodói hatalmat nyerjenek, mint aminőt felségünk császárai kegye eddig engedett nekik, midőn magát az apostolok fejedelmét, vagy helytartóit választjuk a magunk számára, hogy buzgón közbenjárjanak érettünk Istennél. S mint földi császári hatalmunk, úgy legyen határozatunk szerint a szent római egyház is, az által, hogy íme, császári uralmat, tekintélyt és méltóságot ruházunk rá. Határozzuk és rendeljük azt is, hogy az övé legyen a főhatalom a négy fő püspöki szék:

Antiokhia, Alexandria, Konstantinápoly és Jeruzsálem fölött, mint az egész világ összes egyházai fölött is. Tudja meg egyszersmind minden nép,

hogyan lateráni palotánkban Jézus Krisztusnak, megváltónknak templomot építettünk; ezt a legszentebb templomot kell a világ összes egyházai fejének és koronájának tartani, s mint ilyen, tisztelni és magasztalni.”

Gelasius pápa levele Anastasius császárhoz:

„Két dolog kormányozza főként a világot, felséges császár: a papok szentesített tekintélye és a világi hatalom. S a papok tekintélye annál nagyobb nyomattal esik a latba, mert ők még az emberek királyaiért is felelősséggel tartoznak Isten ítélőszéke előtt. Múld bár fölül az egész embernemet méltóságban, tudod, hogy az isteni dolgokkal megbízottak előtt fejet hajtasz, s üdvöd közvetítőit látod bennük, s ha a sákramentumokat veszed tőlük, beismered, hogy inkább alárendeltjük vagy, mintsem fölöttük állnál, s hogy így te függesz ítéletüktől, nem pedig ők igazodnak akaratom szerint ... S ha a hívő szíveknek általában alá kell vetniük magukat a püspököknek, mennyivel inkább kell ama szék betöltője iránt engedelmesnek lenni, mely Isten akaratából minden püspök felett áll?”

15. Mátyás király levele IV. Sixtus pápához

„Boldogságos Atya, és legkegyelmesebb Uram, stb.!

Hogy legközelebb megürült a modrusi püspökség, ... hírül vettem, hogy sok nehézségbe került a választási jog rám ruházása. Ennek megtudása nem kevésbé meglepett, mert úgy vélem, nem mindennapi jogtalanság, hogy Szentséged, vagy valaki más, Szentségedhez tartozó, megzavarja az én jogomat, holott inkább az kellett volna (hogya ugyan az apostoli szék iránti érdemeimnek van valami ereje), hogy jogainkat más megzavarni törekvővel szemben is megvédje az apostoli tekintély. Nem vártuk, boldogságos Atya, hogy királyi jogunk, melyre nézve régtől fogva senkivel sem volt bajunk és ellenkezésünk, ... legnagyobb nemtetszésünkre, Szentségedtől szenvedjen valamiben megakadályoztatást. Hiszen tudhatta Szentséged, vagy, ha maga nem tudta, hallhatta másoktól, magyarjaink gondolkodását és erkölceit, hogy mielőtt ez ország javadalmainak választás nélkül, és a királynak való bemutatása nélkül az apostoli szék előtt leendő átruházását eltűrnék, inkább háromszor is otthagynák a katolikus hitet, és a hitetlenek számához és társaságához csatlakoznának. Nehogy tehát az ilyen vetekedésből még nagyobb bajra nyíljék alkalom, ... az említett modrusi ekleziába védúri jogomnál fogva, ... a tisztelendő kegyes férfit, Jadrai Antal testvért, felséges királyném kedves gyóntatóját választottam, kit Szentségednek is, mint méltó, erkölcsben és tudományban kipróbált férfit, megerősítésre ajánlok, kérve, hogy semmiféle ellenkezést nem támasztva, Szentséged e bemutatásra – mely jog szerint

történik – ezt a Jadrai Antalt az előbb említett modrusi ekklezsiában apostoli tekintélyével megerősíteni méltóztassék, s ne akarjon ebben akárkinek kérésére valami nehézséget támasztani, mivel bizonyos, hogy akárki más törekszik az említett ekklezsiáért, mint akit mi választottunk, mégsem éri el soha, még ha az egyháznak előljáró nélkül kellene is maradnia.”

16. Clunyi feljegyzések (Ailred)

Az elégedett szerzetes: „Élelmünk kevés, öltözetünk durva; italunk a folyó vize, s gyakran a könyv felett alszunk. Fáradt tagjaink alatt nincs más, csak kemény gyékényfonat, a csengettyű parancsára legédeesebb álmunkból fel kell kelnünk.... Önféjűségnek nincs tere; tétlenségre vagy időpazarlásra nincs idő... Mindenütt békesség, mindenütt nyugalom, s csodálatos szabadság a világi felfordulástól. Olyan egység és egyetértés uralkodik a testvérek között, hogy minden mindenkié... Röviden, nincs olyan tökéletesség az evangéliumok, vagy az apostolok szavaival kifejezve, vagy az egyházatyák írásaiban, vagy a régi szerzetesek mondásaiban, amelynek rendünk vagy életmódunk híjával lenne.”

Az elégedetlen szerzetes: „Természetem minden ízében ágál az itteni körülmények ellen. Képtelen vagyok elviselni a napi feladatokat. A látványuk is lázadni késztet. Meggyötörnek és összetörnek a hosszú virrasztások, gyakran majd összeroskadok a fizikai munkától. Az étel beleragad a számba, keserűbb, mint az öröm. A durva ruházat csontig belevág bőrömbe és húsomba. Mind ezen felül akaratom állandóan más dolgok után sóvárog, világi élvezetekre vágyik, s szüntelen annak szerelme, örömei és gyönyörűségei után epekedik.”

17. Assisi Ferenc imája

Uram, tégy engem békéd eszközévé,
hogy szeressek ott, ahol gyűlölnék,
hogy megbocsássak, ott, ahol megbántanak,
hogy összekössek, ahol széthúzás van,
hogy reménységet keltsek, ahol kétségbeesés kínoz,
hogy fényt gyűjtsak, ahol sötétség uralkodik,
hogy örömet hozzak oda, ahol gond tanyázik.
Ó Uram, segíts meg, hogy törekedjem
nem arra, hogy megvigasztaljanak,
hanem, hogy én vigasztaljak.
Nem arra, hogy megértsenek,

hanem arra, hogy én megértsek.
Nem arra, hogy szeressenek,
hanem, hogy én szeressek.
Mert, aki így ad, az kapni fog,
aki elveszíti magát, az talál,
aki megbocsát, annak megbocsátanak,
aki meghal, az fölébred az örök életre.”

18. Kempis Tamás: Krisztus követése

Mit adhat a világ Krisztus nélkül? Az élet Jézus nélkül a legiszonyúbb pokol, de az, aki Jézussal él, megismeri a mennyország minden gyönyörűségét. Ha Jézus velünk van, nincs ellenség, aki megsebezhet. Aki Jézust megtalálja, gazdag kincsre bukkan, s megismeri a jót, ami mindenekfölött való. Aki Jézust elveszíti, nagyon sokat veszít, jóval többet, mintha az egész világot elveszítené. A szegénynél is szegényebb az, aki Jézus nélkül él, s gazdagabb a leggazdagabbnál, akire Jézus szeretettel tekint.

Sokan vannak Jézus követői között, akik igencsak óhajtják mennyei királyságát, de oly kicsiny azoknak száma, akik magukra veszik a keresztjét. Sokan követik, akik megnyugvást keresnek, de oly kevés, aki szenvedést óhajt. Sokat talál, akivel megoszthatja bőségét, de alig van, aki osztozna Vele böjtjében. Örvendezni óhajtanak Vele mindnyájan, de kevesen vállalják, hogy szenvedjenek Érette. Sokan követik a kenyér megszégéséig, de kevesen a keserű pohár kiürítéséig. Sokan csodálják az ő csodáit, de kevesen követik Őt keresztjének alázatáig. Sokan szeretik Jézust, amíg megpróbáltatás nem kerül az útjukba.

Azok, akik Önmagáért szeretik Jézust, s nem pedig saját könnyebbülésükért, szívük minden megpróbáltatásában és szorongattatásában éppúgy áldják az Ő nevét, akárcsak legnagyobb örömük órájában. Ha Jézus nem adna nekik megkönnyebbülést, akkor is hálával illetnék, és dicsőítenék az ő nevét életük minden percében.

19. Halotti beszéd

Látjátok testvéreim a szemetekkel, mik vagyunk: bizony por és hamu vagyunk. Mennyi kegyelemben teremtette (Isten) kezdetben a mi őszünket, Ádámot, és adta neki a paradicsomot otthonául. És az összes, a paradicsomban lévő gyümölcsökről azt mondta neki, hogy egyék. Csak egy fa gyümölcsét tiltotta. De megmondta neki, miért ne egyék: „Bizony, amely napon eszel a fa gyümölcséből, halálnak halálával halsz”. Hallotta halálát

teremtő Istenétől, de elfeledte. Engedett az Ördög biztatásának, és evett a tiltott gyümölcsből. És a gyümölcsben halált evett! És a gyümölcsnek olyan keserű volt a leve, hogy a torkukat kimarta. Nem csak magának, hanem egész fájának halált evett. Isten megharagudott és ebbe a munkás világba vetette, és halál és pokol részese lett, egész fájával együtt. Kik azok? Mi vagyunk. Ahogy ti is szemetekkel látjátok: bizony, így nem kerülheti el az ember a sírgödört, bizony, mind a felé haladunk. – Kérjük urunk Istenünk kegyelmét ezért a lélekért, hogy irgalmazzon neki, kegyelmezzon és bocsássa meg minden bűnét! És kérjük szent asszony Máriát, és boldog Mihály angyalt, és az összes angyalokat, hogy imádkozzanak érte! És kérjük Szent Péter urat, akinek adatott hatalom oldania és kötnie, hogy oldja meg minden bűnét! És kérjük az összes szenteket, hogy legyenek neki segítségül Urunk színe előtt, hogy Isten az ő imádságukért bocsássa meg minden bűnét! És szabadítsa meg az ördög üldözésétől és a pokol kínjától, vezesse őt a paradicsom nyugalmaiba, adjon neki a mennyei országba utat és minden jóban részt! És kiáltatok Urunkhoz háromszor: Kyrie, eleison!

Szeretett barátaim! Imádkozzunk e szegény ember lelkéért, akit az Úr ma e hamis világ tömlöcéből kimentett, kinek ma testét temetjük; hogy őt az Úr kegyelméből Ábrahám, Izsák és Jákób kebelére helyezze, hogy az ítélet napjára jutva, az ő összes szentei és szerettei közé, jobbra felé juttassa, állítsa őt! Titeket is. Kiáltatok háromszor: Kyrie, eleison!

20. Zoé Oldenburg: *Mert ők Isten városának teste c. regényéből*

(egy összejöveteli felolvasásról:) „A könyv címe ez volt. „Végleges és teljes cáfolata a Mi Urunk Jézus Krisztus állítólagos kettős természetére és állítólagos megtestesülésére vonatkozó bizonyos káros doktrínáknak. A babonák elleni harcra és arra szánt mű, hogy a római papok hamis érveléseitől elcsábított számos személy tudatlanságának eloszlatásában segítsen”

....Ezen a napon Roger elkísérte Bérenger-t és annak két sógorát Vigoros diakónus prédikációjára, aki a toulous-i eretnekek új házában tartott szentbeszédet. A híres diakónus nem hazudtolta meg nevét, mert hangja erőteljes és beszéde tüzes volt, és oly jól megmagyarázta, hogy az üdvösséget csak keresztelessel és kézzrátéttel lehet elnyerni, minden földi gondolatról való lemondás árán, hogy Roger, mialatt hallgatta, csaknem elhatározta, hogy a halálos ágyán kérni fogja a consolamentumot. A diakónus, miután csókot váltott a jelenlévő többi eretneggel és válaszolt a hívők tiszteletadására, visszavonult az emeleti szobába, hogy megáldja a kenyeret, és ide csupán mintegy húsz hívő követhette...

21. Egy inkvizíciós kihallgatásról

A bíró első helyettese az előtte fekvő írásköteget lapozgatta az asztalon. Ötvennyolc pártatlan tanúvallomás van itt – mondotta –, amely titkos részvételt bizonyítja az eretnekek hitetlenségében. Hinné-e, hogy ötvennyolc főbenjáró ellensége van? – Roger összeresztette az ötvennyolc szóra, és óvatosan válaszolt: Ezek az emberek talán eretnekek, akik hitem miatt akarják káromat. – Tehát ennyi eretneket ismer? – Az emberek akkor is beszélhetnek rólam, ha nem ismernek. – Lehetséges-e, hogy kegyelmed semmit sem tudott fivére hitszegéséről? – Hogy őszinte legyek, tisztelendő testvérem, tudtam, hogy találkozik eretnekekkel; emiatt nem volt közöttünk barátság. – És nem az lett volna a kötelessége, hogy felkeressen bennünket, és elmondja, amit tud? – Roger vállat vont: – Amit erről tudtam, azt az egész város tudta. – Ha valamennyi polgár így okoskodna – szólalt meg Pierre fráter vontatott hangon –, soha egyetlen eretneket sem jelentettek volna fel a törvényszék előtt. – Fivéremnek elegendő vádlója volt – sütötte le szemét Roger –, ezt tisztelendőséged tudja jól. Nékem kellett volna bevádolom őket? – Amikor ég a ház, a szomszédoknak kell oltani a tüzet, és nem egy másik negyed lakóinak. És, ha kegyelmed jó katolikus, elsőként kellett volna tájékoztatnia bennünket.”

(egy későbbi kihallgatásból) „Azt állítja, hogy teljes szívével, színlelés és fenntartás nélkül elfogadja a Credo valamennyi pontját? – Igen. – A Szentháromság három személye közül melyikhez szokott imádkozni, ha önmagában fohászkodik Istenhez? – A Fiúhoz. – Miért? Amikor Istenhez fordul, mindig azt mondja: Uram Jézus? vagy egyszerűen: Uram? vagy: Uram Istenem? Soha nem mondja, hogy: Miatyánk, vagy Atyánk? – Úgy mondom a Patert, ahogy kell. – Tehát a Miatyánkon kívül szükségtelennek érzi az imádkozást az Atya Istenhez? – Nem tudom. – Az Atyát tehát kevésbé kell tisztelni, mint a Fiút? – Nem. – Nem inkább jobban kellene tisztelni Őt? – Nem ... Ahhoz képest, hogy világi, eléggé jól tájékozottnak tűnik – jegyezte meg Alberic fráter. – Miért védekezne így, ha nem érezné magát bűnösnek? A jó katolikusok tudatlanságból vallhatják, hogy az Atya felette áll a Fiúnak. Kegyelmed előre látta a kérdéseket, és előkészítette válaszait!”

22. John Wyclif írásaiból

„Ha a pápa élete és tanításai Krisztussal ellenkeznek, úgy ő a Krisztus legelső ellensége, a legfőbb Antikrisztus. Ha egybevetjük az apostolok iratait, melyek a Jézusba vetett hitből íratlak, a pápai iratokkal: a bullákkal, a dekrétumokkal, megláthatjuk, milyen kevésbé egyezik tartalmuk, mert a pápai

iratok a világ feletti uralomról beszélnek, az evangéliumi iratok pedig a világ alázatos kerüléséről. Krisztus szelíd és alázatos volt. A pápa pedig, mint mondják dölyfös ember és rettenetes bosszúálló. Mert, ha nincsenek világi fegyverei, a kiátkozás büntetését alkalmazza, és állítólagos bűnbocsánatot ad mindazoknak, akik hajlandók bosszút állni ellenségein, amint kitűnik abból a keresztes hadjáratból, amit nemrég az ellenpápa ellen hirdetett (1383 májusában). Mikor Krisztus Samárián keresztül ment, és tanítványaitól megtagadták az ételt és a szállást, nem engedte, hogy emiatt tüzet kérjenek az égből arra a népre: „az ember Fia nem azért jött, hogy az emberek lelkét elpusztítsa, hanem, hogy megmentse”. A pápa pedig, úgy mondják, sok lelket megsemmisít; nem kell-e ezért az Antikrisztusnak tartanunk?

Nem kell mindazt hittétel gyanánt elfogadnunk, amit a prelátusok állítanak, sőt inkább, csak annyiban kell elfogadni szavaikat, amennyiben az Írásból igazolhatók, mert minden igazság az Írásban foglaltatik.

Gyakran kimondták már, hogy az Úrvacsora a megszentelés után sem lesz természetes értelemben Krisztus testévé, hanem lényege szerint valóságos kenyér marad. Csak képletes értelemben van ott jelen a Krisztus teste, valósággal az égben van.”

23. Husz János levele Constanzból

Az igazság kedvéért írom a következőket. Először, hogy igen sok magánkihallgatáson, aztán nyilvánosan a zsinat előtt is vallomást tettem, hogy nem vonakodom magam alávetni a tanításnak, útbaigazításnak, tanításaim visszavonásának, sőt a megillető büntetésnek sem, ha kimutatják, hogy olyat írtam, vagy tanítottam, vagy mondtam, ami az igazsággal ellenkezik; és, hogy a zsinat által kiküldött ötven doktor ellen gyakran emeltem kifogást, mert tételeimből hamis kivonatokat készítettek, s a nyilvános kihallgatáson is, kioktatni nem akartak, sőt tárgyalni sem akartak velem, hanem csak azt mondták: várd meg a zsinat döntését. – Azét a zsinatét, amely kinevetett, vagy azt állította, hogy semmit nem értek, és visszásan alkalmazom a tételeket, midőn egy nyilvános kihallgatáson a szent könyveket hoztam fel. Micsoda kiabálás, micsoda tombolás, nevetés és gúnyolódás támadt ellenem! Én pedig ezt mondtam: azt hittem, ettől a zsinattól több tiszteletet és fegyelmet várhat az ember. Ekkor mindnyájan elhallgattak, mert a király csendet parancsolt. A gyűlést vezető bíboros így szólt: „Fenn a várban (egy magánkihallgatáson) csendesebben beszéltél!” Ott senki sem kiabált rám – feleltem – most mindenki ellenem támadt. Erre így szólt: „A zsinat tudni akarja, hogy engeded-e magadat kioktatni? – Igen szívesen” – feleltem. Ő így

folytatta: „A doktor magyarázata szerint az irataidból kivont tételek eltérnek az igazságtól; ezeket vissza kell vonnod, amit pedig tanúk bizonyítanak, esküvel megtagadnod” és hozzátette: „a következő kihallgatáson legyen meg!” Milyen harcokat küzdöttem át, csak az Isten tudja.

Azért írom ezeket, hogy tudjátok, hogy sem a szentírási helyekkel, sem más érveléssel nem győztek le, hanem cselvetéssel és fenyegetéssel kíséreltek meg tanításaim visszavonására és elátkozására rávenni, de a kegyelmes Isten velem volt, és remélem, velem marad mindhalálig, és megtart engem kegyelmében.”

24. A husziták prágai négy pontja

„Először, hogy az Isten Igéjét Csehországban szabadon és minden akadály nélkül, tisztességes módon hirdessék az Úrnak papjai az Üdvözítő szavai szerint: „Elmenvén e széles világra, hirdessétek az Evangéliumot minden teremtésnek”. És nem szabad megtiltani, hogy az Isten egyházában bárki is különböző nyelveken szóljon.

Másodszor, a legistenibb eukharisztia szentségét Krisztus minden híveinek, kiket halálos bűn erre alkalmatlanná nem tesz, mindkét szín, azaz a kenyér és a bor színe alatt szabadon szolgáltatassák ki. Követvén ebben Üdvözítőnk kijelentését és intézkedését, aki mondá: „Vegyétek és egyétek, ez az én testem” és „igyatok ebből mindnyájan, mert ez az új szövetség vére, mely sokakért kiontatik.”

Harmadszor, hogy az egyháziaknak gazdagságok és javak fölötti uralmát, melyet a papság hivatásának rovására és a világi hatalom kárára birtokol, teljesen szüntessék meg. A papságot magát pedig az evangéliumi törvényre és az apostoli életmódra, melyben Krisztus apostolaival egyetemben élt, vezessék vissza az Üdvözítő szavai szerint, ki miután összehívta a tizenkét apostolt, elküldötte őket, és parancsot adott nekik, mondván: „Ne szerezzetek aranyat, se ezüstöt, se rézpénzt a ti erszényetekbe...” Hasonlóképpen: „Ha van élelmünk és ruházatunk, elégedjünk meg vele.”

Negyedszer, hogy az összes halálos bűnöket, kiváltképpen pedig azokat, melyek nyilvánosak, és más, az Isten törvényével ellenkező visszaságokat, minden állapotban szabályosan és ésszerűen akadályozzák meg és szüntessék meg azok, akikre tartozik....Ilyen bűnök a nép között elkövetett bujálkodás, tivornyázás, rablás, gyilkosság, hazugság, hamis eskü, az álnok, babonás és fölösleges mesterkedések, nyereszkeskedés, uzsoráskodás és más ehhez hasonló. Hasonló vétkek a papság között: a szimoniákus eretnekség, fizetség követelése keresztség, bérmlás, gyónás, áldozás, utolsó kenet, házasság szentségéért, a

30 szabott árú mise, vagy más egyéb vásárolható, vagy áruba bocsátott misék, vagy gyászmisék, könyörgések, évfordulók, ... és más számtalan eretnokségek, melyek ezekből származnak, és Krisztus egyházát beszennyezik.”

24/a. A táboríták programja

„Abban az időben, nem lesznek a földön sem királyok, sem uralkodók, sem alattvalók, eltűnnek az adók és szolgáltatások, senki senkit nem kényszerít semmire, hiszen mindnyájan egyformán testvérek és nővérek lesznek....

Ahogy Tábor városában nincsen „enyém” és „tied”, hanem minden közös, ugyanígy mindig mindennek közösnek kell lennie, és senkinek nem lehet külön tulajdona, aki pedig ilyennel rendelkezik, halálos bűnt követ el.

Ezeknek megfelelően szükségesnek tartják azt tanítani, hogy ezután nem illik királyt bírni, sem ilyet választani, minthogy maga az Isten akar király lenni az emberek felett, és a kormányzást át kell adni a nép kezébe, hogy minden uraságot, nemest, lovagot le kell dönteni, és meg kell semmisíteni, mint a helytelenül növekedett fákat az erdőben, hogy meg kell szüntetni minden adót, szolgáltatást és illetékeket, ezekkel együtt minden fejedelmi hatalmat és világi hatalmat, hogy meg kell semmisíteni minden fejedelmi, tartományi, városi és paraszti jogrendet, mint olyanokat, melyek emberi kitalálások, nem pedig Isten művei; és hogy még a régi vallástan egyes részeit, mint amilyenek például: a királyok és fejedelmek iránti türelmességről és engedelmességről, az adókról, stb. szóló részek, még ezeket sem szabad elismerni igaznak, mint-hogy mindenkinek a szívébe lesz beírva az isteni törvény”.

25. A búcsúról (KEK 1471)

„A búcsú Isten előtt, a (szentgyónásban) már megbocsátott bűnökért járó, ideig tartó büntetések elengedése, melyet a katolikus hívő, aki megfelelően felkészült, és teljesítette a kiszabott feltételeket, elnyer az Egyház segítségével, amely mint megváltás szolgálója, Krisztus és a szentek elégtételt nyújtó érdemeinek kincstárát hivatalosan kezeli, és abban részesítheti tagjait.” (Táborkereszt, 2000. ápr.)

25/a. Bűnbocsátó cédula

A mi Urunk Jézus Krisztus oldozzon fel szenvedései érdeme által. Én apostoli hatalmammal, mely e részben reám bízott és neked is ajándékol adatik, feloldozlak minden egyházi vizsgálat, ítélet és büntetés alól, melyek most terhelnek, minden más ezután elkövetendő kihágás, bűn és vétesség alól,

legyenek bár súlyosak, és nagyok s akármilyen okból elkövetettek, tartozzanak bár különösen, vagy általában szent Atyánk a pápa és az apostoli szék elé, vagy arra, ami „in coena domini” kezdetű bullával minden évben kihirdetetik; nem különben azok alól is, melyeket külön most soroltál fel, – miközben eltörölök rólad minden szeplőt és makulát, amiket az előbb említett cselekedetekben magadra gyűjtöttél, elengedem a tisztítótűz büntetését s abba az ártatlanságba helyezlek vissza, melyben a keresztelés után voltál. A szentségekben is részesülni engedlek s újból beiktatlak a hívők közösségébe. Az Atya, Fiú és szent Lélek nevében. Ámen.

26. *Luther imádsága*

Ó, uram, Istenem! Te, én Istenem, állj mellettem az egész világ bölcsességével és eszével szemben. Ó tedd meg! Meg kell tenned! Igen, Néked magadnak meg kell tenned! Hiszen Tied az ügy, nem az enyém. Nekem magamnak semmi dolgom nem volna ezekkel a hatalmas földi urakkal. Inkább élném napjaimat csendben, és itt hagynám ezt a háborúságot. De tiéd Uram az ügy, és igaz és örökkévaló. Állj mellettem, Te igaz és örökkévaló Isten! Emberben egyben sem bízom. Mindaz, ami testből származott és testi, nem használ itt semmit. Isten ó Isten! Nem hallasz engem, ó Isten? Halott vagy? Nem, Te nem halhatsz meg, csak elrejtet magadat. Te választottál ki engem erre a munkára? Kérdezem Tőled, hogyan lehetek bizonyos afelől, hogy ez a Te akaratod; mert magamtól soha életemben nem gondoltam volna arra, hogy bármit is kezdjek ilyen hatalmas urak ellen. Állj mellettem, ó Isten, a Te szerelmes Fiad, Jézus Krisztus nevéért, aki oltalmam, menedékem, sőt erős váram lesz nekem a Te Szent Lelked ereje és hatalma által, Isten, segíts meg engem! Ámen.”

27. *A 95 tételből*

1. Amikor Urunk és Mesterünk azt mondta: „Térjete meg!”, azt akarta, hogy a hívek egész élete megtérés legyen.
5. A pápa nem enged és nem is engedhet el semmiféle büntetést, csak azt, amit vagy a maga, vagy a kánonok rendelete alapján kiszabott.
20. A pápa tehát az „összes büntetések elengedése” alatt csak az általa kiszabott büntetést érti, nem pedig általában mindent.
21. Ennélfogva tévednek azok a búcsúhirdetők, akik azt tanítják, hogy a pápa búcsúja az embert általában minden büntetés alól feloldja és üdvözíti.

24. Természetesen az emberek nagy részét rászedik, amikor nekik minden megkülönböztetés nélkül, nagyhangúan ígérik a büntetések alól való felmentést.
27. Emberi balgaságot hirdetnek, amikor azt mondják, hogy mihelyt a ládába dobott garas megcsörren, a lélek azonnal a mennybe száll.
28. Annyi bizonyos, hogy a garasnak a ládában való megcsörrenésével nagyra nőhet a haszonlesés és kapzsiság; az egyházi közbenjárás eredménye azonban egyedül Isten jótetszésétől függ.
32. Aki bűnbocsátó cédulákkal akarja elnyerni az üdvbizonyosságot, az tanítómestereivel együtt örökre elkárhozik.
33. Őva őrizkedjünk azoktól, akik azt tanítják, hogy a pápa búcsúja Istennek ama legdrágább ajándéka, amely helyreállítja a jó viszonyt Isten és ember között.
42. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy a pápa véleménye szerint a búcsúvásárlás semmilyen tekintetben nem állítható egy sorba az irgalmasság cselekedeteivel.
43. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy jobb dolgot művel az, aki a szegényeknek alamizsnát ad, vagy a nyomorgót segíti, mint az, aki búcsút vásárol.
44. Ugyanis a szeretet gyakorlása által növekszik a szeretet, s az ember jobbá lesz; míg a búcsú csak a büntetés alól menti fel, s nem teszi jobbá az embert.
45. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy aki a szeme előtt lévő nyomorgót elkerüli, és búcsút vásárol, az nem a pápa búcsúját, hanem Isten haragját vonja magára.
50. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy ha a pápának tudomása volna a búcsúhirdetők zsarolásairól, akkor inkább porig égetné a Szent Péter székesegyházat, mintsem hogy az ő juhainak bőréből, húsából és csontjából építtesse fel azt.
67. Az a búcsú, amiről a búcsúhirdetők azt hirdetik, hogy az a legnagyobb áldás – valóban az, de csak a kereset szempontjából.
68. A valóságban azonban Isten kegyelméhez és a kereszt üdvéhez mértén a legeslegkisebb.
79. Aki azt állítja, hogy a pápai címerrel ellátott magasztos kereszt felér Krisztus keresztyével – káromlást szól.
94. Buzdítsuk azért a keresztyéneket, hogy fejüket, Krisztust, megpróbáltatásokon, halálon és poklon át is követni igyekezzenek.
95. S így inkább sok szenvedés árán jussanak a mennybe, mint hogy magukat a békével áztatva, elbázzák.

28. A „Luther jelleme”-ből

1. Ó mennyi kinnal és fáradozással tudtam nagy nehezen igazolni lelkiismeretemben még a Szentírás megalapozásával is, hogy nekem egymagamnak föl lehetett lépnem a pápa ellen! A szívem milyen gyakran remegett és feddőzött, és hányta a szememre az ő egyetlen, legerősebb érvüket: „Csak te vagy okos? A többiek mind tévednek, és olyan hosszú idő óta tévedtek? De hátha te tévedsz, és vezetsz félre tévedésekbe olyan sokakat, akik mindörökre elkárhoznak?”

2. (levele Albrecht érsekhez) „Fejedelmi kegyességtek most Halléban megint felállította ezt a bálványt (t.i. a búcsúárulást), mely megrabolja az együgyű keresztyén pénzt és lelkét. Meg kell tennem, amit a keresztyén szeretet parancsol, nem törődve még a pokol kapuinak fenyegetésével sem, annál kevésbé érsekekével és bíborosokéval. Azért hát alázatosan arra kérem fejedelmi kegyességteket, ne vezesse félre és ne fossza ki a szegény népet; viselkedjék úgy, mint püspök, ne pedig, mint ragadozó farkas!”

Luther levele X. Leó pápához 1520. okt. 6-án:

....Azért kérlek szent atyám, Leó, fogadd el ezt az én mentségemet, és hidd el rólam, hogy a te személyed ellen semmi rosszat nem akartam tenni. Én olyan ember vagyok, aki neked a legjobbat kívánja, aki perlekedni és vitatkozni nem akar senkivel az illető gonosz élete miatt. Kizárólag csak Isten ígéjének igazságaért. Mindenben szívesen engedek bárkinek, csupán az Isten ígét nem akarom és nem lehet sem elhagynom, sem megtagadnom. Ha valaki másként vélekedik rólam, vagy irataimat másként fogta fel, az téved és nem értett meg engem.

Annyi azonban igaz, hogy erősen hozzányúltam a római székhöz, melyet római udvarnak neveznek ... Az bántott engem, hogy a te nevedben és a római egyház nevében a szegény népet az egész világon becsapták és megkárosították. Ezzel szálltam szembe, és fogok is szembeszállni mindaddig, amíg csak keresztyén élet él bennem ... Mert előtted sem titok, hogy hosszú évek óta Rómából az egész világra semmi más nem árad ki, mint a testnek, léleknek, javaknak romlása... Neked és a bíbornokoknak volna kötelességetek, hogy ezt a bajt elhárítsátok. De a betegség mit sem ad az orvosságra. A ló és a kocsi nem hallgatnak a kocsisra. Ez az oka annak, amiért mindenkor fájlaltam, hogy te, kegyes Leó, pápa lettél ebben az időben, te, aki méltó lettél volna arra, hogy jobb korban légy pápa...

És ellensége vagyok a perpatvarnak, nem akarok senkit bujtogatni, sem ingerelni ... Azért szentséges atyám, vajha ne hallgatnál azokra, akik édes szavakkal a füledbe hízelegnek s akik azt mondják, hogy te nem vagy csupán ember, hanem Isten költözött beléd, aki minden dolgok parancsoló ura... Te

Isten szolgáinak szolgája vagy. Ne engedd, hogy megcsaljanak, akik azt hazudják és színlelik, hogy te a világnak ura vagy, akik azt akarják, hogy csak az lehessen Krisztus híve, aki neked aláveti magát, akik azt fecsegik, hogy neked hatalmad van a mennyben, a pokolban és a tisztítótűzben. Ezek neked ellenségeid, és arra törekednek, hogy lelkedet megrontsák ... Tévednek mindazok, akik azt állítják, hogy te felette állsz a zsinatnak és az egyetemes keresztyénségnek. Tévednek azok is, akik egyedül neked adnak hatalmat arra, hogy a Szentírást magyarázd. Ezek mindnyájan csak azt akarják, hogy keresztyénelenes üzelmeiket a te neved alatt a keresztyénségben megerősíthessék ...

Talán illetlenül cselekszem, hogy olyan magas méltóságot oktatok, akitől mindenkinek tanítást kellene elfogadnia ... Nem azzal a szándékkal cselekszem ezt, hogy Téged tanítsalak, hanem kizárólag hűséges gondból és kötelességből. Nem tudok hízelegni, az ilyen komoly és veszélyes ügyben. Ezzel szentségednek ajánlom magamat.”

29. *Wormsba indulva*

„Megkaptam a visszavonandó tételeket, kedves Spalatin, és az eljárásomra vonatkozó utasításokat. Ne kételkedjél felőle: semmit sem fogok visszavonni. Azt felelem tehát Károly császárnak, hogy el sem megyek, ha csak azért hívnak oda, hogy visszavonjam tanításaimat. Mert azokat itt is visszavonhatnám. De, ha azért akar odahívatni, hogy megöljön, akkor kész leszek az elmenetelre; mert Krisztus segítségével nem fogok elmenekülni, sem az Igét nem fogom cserbenhagyni a harcban. De teljesen meg vagyok győződve róla, hogy azok a véredek nem fognak előbb nyugodni, míg meg nem ölnek engem. Legyen meg az Úr akarata! A császári parancsot még nem láttam ... Arra kérlek, hogy tiéiddel együtt ne érettem, hanem az Isten Igéjéért imádkozzál. Mert magamért egyáltalán nem aggódom. Legyen meg az Úr akarata! Krisztus megadja majd nekem azt a lelkiületet, hogy megvethessem a sátánnak e szolgáit, ha életben maradok, és legyőzzem őket, ha meghalok”.

30. *Wormsban*

„Ha nem győznek meg a Szentírás bizonyásaival, vagy világos érvekkel, akkor én az általam idézett Írások legyőzöttje vagyok, és lelkiismeretem az Isten Igéjének foglya. Vissza nem vonhatok, és nem is akarok visszavonni semmit, mert a lelkiismeret ellen cselekedni nem tanácsos és nem helyes.”

„Ezért hát én, dr. Luther Márton, a mi Urunknak, a Jézus Krisztusnak méltatlan evangélistája, azt mondom, hogy ezt a tételt (hogy a hit minden

cselekedet nélkül egymaga igazzá tesz Isten előtt) bántatlanul kell hagynia a római császárnak, a török császárnak, a tatár császárnak, a pápának, valamennyi bíborosnak, püspöknek, papnak, barátnak, apácának, királynak, fejedelemnek, úrnak, és az egész világnak, minden ördöggel egyetemben; és fejükre száll a pokol tüze, köszönetük pedig nem lesz benne. Ezt nekem, Luther doktornak a Szent Lélek mondta és ez az igaz tiszta Evangélium.”

31. Wartburgból

„...fejedelmi kegyelmességek máris sokat tett, és jobb, ha nem tesz semmit. Mert Isten nem tűrheti és nem akarja tűrni, hogy akár fejedelmi kegyelmességek, akár én, aggodalmaskodjunk és szorgalmaskodjunk. Azt akarja, hogy hagyjuk Őrá a dolgot: ezt és semmi egyebet! Igazodjék tehát fejedelmi kegyelmességek e szerint. Ha fejedelmi kegyelmességek hisz ebben, akkor biztonságban lesz és békessége lesz. Ha nem hisz, én mégis hiszek, és meg kell hagynom fejedelmi kegyelmességeket aggódásában és gyötrődésében, amit szenvednie kell minden hitetlennek. Ha hinne fejedelmi kegyelmességek, meglátná az Isten dicsőségét. De mivel még nem hisz, nem is látott még semmit.”

32. Thomas Münzer: A Gideon kardjával

Felette szükséges védőbeszéd és válasz a Lélek világtalanjának, ama wittembergbéli renyheéletű hústömegnek, aki fonák módon, a szentírásnak megtolvajlása által a siratnivaló keresztyéniséget oly fájdalmasan bemocskolta – Thomas Münzer allstedti, anno 1524.

„A fényes fenségű elsőszülött fejedelemnek és mindenható úrnak Jézus Krisztusnak, minden királyok legjóságosabb Királyának minden hívő bátor hercegének, legkegyelmesebb uramnak és hűséges védelmezőmnek, és az Ő megszorított egyetlen jegyesének, a szegény keresztyénségnek.

Minden dicséret, név, tisztelet és méltóság, címek és minden dicsőség legyen egyedül a tiéd. Te örök Istenfiú, annak okáért, mivelhogy a Te Szent Lelked minden időben részesült abban az örömben, hogy a kegyetlen oroszlánok, az írástudók előtt a legmérgesebb ördögnek kellett bizonyulnia, noha a tiéd Ő mérték nélkül eleitől fogva ... Ennek okán nem valami különös csoda, hogy az írástudók legdicssóvárabbika, Doktor Lódít, egyre inkább és inkább fennhéjázó bolonddá lesz, és az ő önzésének és dúskálásának minden meghalasztása nélkül a Te szent Írásoddal takarózik, s veszi azt a legcsalárdabbul segítségül, s nem kevesebbet akar, mint legkiváltképp Teveled foglalkozni, mintha csak a Te ismerettedet Tetőled (az igazság kapujától) nyerte volna. Ily

vakmerően pimaszkodik színed előtt, s porig alázza a Te igaz Lelkedet. Mert világosan és visszavonhatatlanul kifecsegi titkát, mikor tomboló irigysége folytán és a legkeserűbb gyűlölettől hajtva, engem, ki tagnak szegődtem tagjaid közé, józan, igaz ok nélkül, az ő gúnnyal telt, csúfondáros, őszádáz hasonmásai előtt nevetségessé tesz, az együgyűek előtt pedig hallatlan botránkozásra sátánnak, vagy ördögnek szidalmaz, s eszetekert, káromló ítéletével gyaláz és csúfol ... Ha mármost Krisztust ilyen módon fogadnánk el, pusztán az Ó- és Újszövetség tanúskodása alapján, a Lélek feltárulkozásának tapasztalása nélkül, abból a zsidókénál és a pogányokénál is sokkal álnokabbul kusza majomparádé lenne, mit azt mindenki tulajdon szemével láthatja, hogy a mostani írástudók sem cselekednek másként, mint hajdanában a farizeusok. A Szentírással vannak nagyra, összeírnak és összepacáznak mindenféle könyveket, s egyre csak azt szajkózzák: Higgyél csak, higgyél! És éppen a hit igaz eljövételét cáfolják ... Nem lelsz másra mind a mai napig. Ha az istenteleneket a törvényre mutatta rajtakapod, nagy könnyedséggel mondják rá: Ohó, az el van törölve!”

33. Erasmus: A Balgaság dicsérete

„Az apostolok mindenütt keresztelnek, de sehol nem tanították, hogy miben áll a keresztségnek alaki, anyagi, ható- és végoka, s eltörölhető és maradandó jegyeiről sincs náluk semmi említés. Ők könyörögtek Istenhez, de lélekben, semmi egyebet nem követvén, mint azon evangéliumi tételt, hogy <az Isten Lélek, és akik Őt imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.> Bizonyára még nem tudtak ők arról, hogy Jézust semmivel sem illeti méltóbb könyörgés, mint a falon függő szénrajzot, ha ez az Idvezítőt kiterjesztett kezekkel, nagy hajjal, és feje körül a szokásos három vonással ábrázolja. Mert ki érthetné meg ezeket, ha csak, mint az Aristoteles és Scotus tanítványa, nem vesződött kerek 30 esztendeig a fizikával és metafizikával? ...Az apostolok mindenütt tanítják a szeretetet, mindazonáltal nem osztják azt velünk született és szerzett tulajdonságra, és nem fejtegetik, hogy járulékos-e az, vagy lényeges, teremtet, vagy nem teremtet? Az apostolok utálják a bűnöket, de vesszek el, ha tudományosan meg tudják határozni, hogy mi az, amit bűnnek nevezzünk...”

34. Zwingli Ulrich Einsiedelben

„Ifjú éveimben tanultam én is emberi tanítást annyit, mint a velem korúak, s mikor most 7–8 éve egészen a Szentírássra bízta magamat, a belém oltott teológia és filozófia egyre-másra ellenvetéseket akart tenni. Végre így szóltam

magamban: mindent el kell hagynod, Isten akaratát tisztán az Ő hamisítatlan igéjéből kell tanulnod. Ekkor elkezdtem imádkozni az Ő világosságaért, és az Írást pusztán olvasásra jobban megértettem, mintha sok kommentárt és magyarázatot olvastam volna el ... Senkit se imádjatok, csak az Örökkévalót! Tiszteljétek Máriát, hogy az emberiségnek a Megváltót szülte, de ne imádjatok őt, mert, ha imádjatok, akkor ez egyedül az Idvezítő imádásának rovására történhetik meg! De mit is használhatnátok ti minden Áve Máriátokkal, hogyha szívetek tele van tisztátalan gondolatokkal? Krisztus és nem Mária a mi idvességünk!”

35. Zürichben

„A legnagyobb veszedelem az Isten haragja, amely sújtja a nemzetet, amiért a családi tűzhelyet vérengző csatatérrel cseréli fel, ahonnan az igazság, a vallás és a hazaszeretet száműzve vannak. Továbbá rossz szokásokat és erkölcsöket plántál át az idegen pénz és háborúzás a szülőföldre. Végül pedig a pénzért való elszegődés a gyűlölség, az irigység és az önhaszonlesés tanyáját üti fel a zsoldosok között. ... Szeretném, ha a pápai szerződésen lyukat ütnének, és a követeknek a hátára kötnék: vigyék, ahonnan hozták! Emberevő farkast üldözni szoktak, azok ellen a farkasok ellen pedig, akik tönkreteszik az embereket, senki sem akar igazán védekezni. Pompás vörös kalapot és köpenyt hordanak, ha megrázzuk, dukátok és koronák hullanak, ha megfacsarjuk, fiadnak, testvérednek, apádnak, vagy jó barátodnak vére csorog ki belőle.”

36. Az Evangéliumról

„Az Evangélium ... semmi más, mint bizonyos üdv a Krisztus által, amelynél ránk nézve nem lehet hirdetni kedvesebbet, üdvösebbet és drágábbat. Mert a mi kétségbeesetten szorongatott s nehezen vergődő lelkünknek mi hirdethetnének kedvesebb, mint az, hogy íme, itt a Megváltó, aki minket tágas helyre vezet, és hogy olyan szabadító és vezér, aki mindenekre elégséges, mert Isten! ... Aki tehát őbenne hisz, legyen akár zsidó, akár pogány, üdvözlül”.

37. Zwingli 67 tételéből

2. Az evangélium summája az, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus, az Istennek igaz Fia, az ő mennyei Atyjának akaratát nekünk kijelentette, és ártatlanságával minket a haláltól megszabadított, és Istent kiengesztelte.
3. Mindazokra nézve tehát, kik voltak, vannak és lesznek, az idvesség egyedüli útja Krisztus.

4. Aki más ajtót keres, vagy mutat, az téved, sőt gyilkosa a lelkeknek és tolvaj.
17. Krisztus egyedül örök főpap. Akik magukat főpapoknak tartják, azok Krisztus dicsősége és hatalma ellen törekesznek, sőt őt gyalázzák.
22. Krisztus a mi igazságunk; amiből megértjük, hogy a mi cselekedetünk annyiban jó, amennyiben Krisztusé; de amennyiben a mienk, annyiban nem igaz, sem nem jó.
50. Egyedül Isten bocsátja meg a bűnt, az ő Fia, a mi Urunk Jézus Krisztus által.
51. Aki a bűnbocsátást teremtménynek tulajdonítja, elvonja Istentől a tisztességet, és annak adja, aki nem Isten. Ez valóságos bálványozás”.

38. A zürichi nagytanács 1523 január 29-i határozata

„Zwingli Ulrichot, a nagytemplom papját és kanonokját ennekelőtte sokan rágalmazták. Most, mikor bemutatta nyilvánosan is a maga tételeit, senki sem szólott ellene, nem merte az igaz Szentírással cáfolni. Felszólítottuk többször az őt eretnekítőket; nem álltak elő, nem bizonyítottak rá eretnecséget. Mi tehát, Zürich városának polgármestere, tanácsa és nagytanácsa, meghányván-vetvén a dolgot, elhatároztuk, hogy véget vetünk a nyugtalanságnak és egyenetlenkedésnek. Eltökélt szándékunk, hogy Zwingli Ulrich mester folytassa eddigi munkáját, a szent Evangéliumot és az igaz isteni Írást hirdesse, addig, amíg más nézetre nem bírják. Valamennyi papunk, lelkipásztorunk és igehirdetőnk is a maga helyén ... csak azt cselekedje és hirdesse, amit az Evangéliumból és a többi szent írásból bizonyítani tud. Ugyancsak, hogy ezért senki senkit semmiképpen ne gyalázzon, eretneknek ne mondjon.”

39. Zwingli Marburgban

„Ha (Lutherék) azt mondják: aki hisz Krisztusban, ... annak számára jelen van Krisztus teste, azaz, hogy Krisztust idvezítőül csak testének felemlítése mellett bírhatja, akkor velünk megegyezőleg szólnak ... Régóta elismeri mindenki azt is, hogy Krisztus, ha hiszünk, valósággal jelen van bennünk, meg azt is, hogy mi a mennyben vagyunk; csak hogy Ő valóságos jelenlétben, mi azonban főleg elmélyedés, hit, remény és szeretet által. Ha teste lelkileg van jelen, azaz szívvel hiszünk az érettünk meghalt Krisztusban, akkor nincs többé egyenetlenség közöttünk. De mikor ti természet szerint (naturaliter) való jelenlétéről beszéltek, ennek a bizonyítéknak nincs semmi hatása. Mert amint Isten hit által nem jelenik meg „naturaliter”, úgy Krisztus teste sem jelenik meg hit által „naturaliter”. Az a realis praesentia, amit elfogadok, a hit. Krisztus nem száll alá a mennyből az úrvacsorába.”

40. Kálvin a megtéréséről

„Deus animum meum subito conversiense ad docilitatem subagit. Non tam consilio, vel hortatu, sed formidabili obtestatione ... (Isten az én lelkemet hirtelen megtéréssel juttatta engedelmességre. Nem annyira tanáccsal, vagy biztatással, hanem rettenetes tanúskodással...)”

41. Ifjúkori munkája: Értekezés az ereklyékről

„...általános vélemény, hogy a kereszt, melyet Heléna felfedezett, még Jeruzsálemben van s ebben semmi kétség. De e felvetésnek az egyháztörténet nyilván ellene mond. Mert aszerint Heléna a kereszt egy részét levágatta s fiának a császárnak Konstantinápolyba elküldte ... Másrészt vegyük figyelembe, hogy a keresztnek mennyi darabja van szerteszét a világon. ... Nincs olyan kicsiny város, melyben kereszt-darab ne volna. Van a katedrális templomban s van akármely vidéki parókián is. Hasonlóképpen nincs olyan nyomorult apátság, hol ne mutogatnának egy-egy darabkát a keresztből. Némely helyen meg éppen jó nagy szilánk van, pl. a párizsi Saint Chapelle-ben, Poitiersben, Rómában, ahol állítólag meglehetősen nagy, a valódi kereszt anyagából készült feszület látható. Egyszóval, ha a kereszt minden maradványát összegyűjtenők, jó egy hajóteher válna belőle. Pedig az evangélium bizonyítja, hogy a keresztet egy ember is képes volt hordozni. Minő merészség kellett ahhoz, hogy az egész világot elárasszák olyan roppant mennyiségű fával, hogy 300 ember sem tudná elvinni!”

42. Kálvin válasza Sadoletus bíboros levelére

„Bár leveledben sok mindenről megemlékezel, mégis abban lehet összefoglalni alap gondolatát, hogy a genfieket a római főpap hatalma alá visszatérítsd, amit persze te az egyház iránti hűségre és engedelemre való visszatérítésnek nevezel. De mivel e kevésbé rokonszenves gondolat elfogadására még kissé puhíthatni kellett a lelkeket, hosszadalmas előadást tartasz az örök élet hasonlíthatatlan drága kincséről. Majd ismét teszel egy lépést tulajdonképpen tárgyad felé, s bebizonyítod, hogy a lelkekre nézve nincsen veszedelmesebb nyavalya, mint a helytelen istentisztelet. Meg is mondod, hogy az Isten helyes tisztetének az a legjobb szabálya, amit az egyház előír. Tehát azok üdvössége forog veszélyben, akik az egyház egységét megrontották, ha eszükre nem térnek. Aztán kijelented, hogy a ti társaságotoktól való elszakadás kézzel fogható elpártolás az egyháztól. Az meg, ahogy tőlünk az

Evangéliumot vette a nép, nem egyéb, mint istentelen dogmák tarka vegyüléke. Mindebből persze következtetést vonsz le arra nézve is, hogy Isten milyen ítélete várakozik ránk, ha intelmeidnek nem óhajtunk engedelmeskedni.... Ránk fogod hát, hogy előttünk semmi más nem lebegett, csak nagyravágásunk és kapzsiságunk kielégítése ... – Ha előttem csak saját érdekem lebegett volna, semmi esetre sem hagytam volna el vallásotokat. Nem dicsekszem, ha azt állítom, nálatok sokkal könnyebben jutottam volna rangra.

Ti azzal vádoltok, hogy mi a lelkészi tisztséget felforgatjuk, – amelyből tinálatok az igazi tartalom helyett csak az üres név maradt meg. Ami a nép legeltetésének gondját illeti, a gyermekek is tudják, hogy a püspökök és presbiterek e tekintetben néma szobrok, viszont minden halandó tapasztalja, hogy a zsákmányolást és falást minő ügybuzgósággal végzik ugyancsak ők. Nagyon fáj, hogy a szent vacsora helyére az áldozat lépett, mely Krisztus halálát megfosztja erejétől. Felemeljük szavunkat a misék kárhozatos árúba bocsátása ellen ... Támadjuk a képek bűnös imádását. Kimutatjuk, hogy a szentségek sok balga emberi vélekedéssel vannak elrútítva. A bűnbocsátó levelekre azt tanítjuk, hogy azok Krisztus keresztyének borzasztó gúnyolására csúsztak be. Jajszavunkat hallatjuk afelett, hogy a keresztyén szabadságot emberi hagyományok tették tönkre, s nyomták el végképp. Azon voltunk, hogy ez és hasonló nyavalyáktól megtisztíthassuk azokat az egyházakat, melyeket Isten adott gondjainkba ... Térjenek valahára magukba, s gondolják el, hogy minő hűséggel legeltetik a keresztyén népet, melynek nem lehet egyéb tápláléka, mint Istenének Igéje. Ne tetszelegjenek nagyon abban, hogy meséjüket most nagy taps között, s nagyrészt kedvező tetszésmoraj mellett adják elő. Gondolják el, hogy még eljutnak amaz utolsó pontra is, hol többé bizonyára nem lesz meg színházuk, hol többé nem árulhatják büntetlenül füstjüket, hol a hiszékeny elméket nem lehet csalafintaságokkal bilincsbe verniük, hol az egy Isten ítéletéből állnak, vagy esnek.

„Adja Isten, Sadolet, hogy te és minden többi tied végre-valahára megértsetek, hogy az egyházi egységnek nincs más köteléke, mint Krisztus Urunk, ki minket az Atyával megbékített, ki testének tagjaivá gyűjt minket jelen szétszórtságunkból, hogy így Igéje és Lelke által egy szívvé s lélekké legyünk.” (Az Institúció részleteit a kötetből olvassuk, a Servet ügy aktáit is.)

43. Kálvin végrendeletéből

„Az Ūrnak nevében, Ámen! Én Kálvin János, az Isten Igéjének a genfi gyülekezetben szolgálja, különféle nyavalyák által elnyomatva és leveretve lévén, s érezvén, hogy az Ūr nemsokára magához szólít, elhatároztam, hogy vég-

rendeletet teszek, s utolsó akaratomat írásba foglaltatom, amint következik. Mindenekelőtt hálákat adok az Istennek, hogy ő, ki engem teremtett és e világba állított, rajtam megkönyörülvén, nemcsak a bálványimádás mélységes sötétségéből, amelyben el voltam merülve, kiragadott, evangéliumának világosságára elvezérelt, az üdvösség tudományában részesített – amire pedig igen méltatlan voltam – és végtelen irgalma és jóvolta szerint nem csak azon hibáimat és bűneimet tűrte kegyelmesen, melyekért megérdemeltem volna, hogy orcája elől elvessen és elűzzön, hanem még mindezek felett olyan kegyelmes volt irántam, hogy az Ő evangéliuma igazságának hirdetésében és terjesztésében az én munkáimat is használni méltóztatott ...”

44. Budán 3 Bécsből jött pap

Gryneus Simon (Melanchton barátja, humanista)
 Speratus Pál (Bécsből menekült, budai plébános)
 Kordatus Konrád (a királyné gyóntatója, könyveit elégették).
 Vier tröstliche Psalmen an die Königin von Ungarn...

45. Dévai Bíró Mátyás – a nagyváradi hitvitára

„Minthogy az örök üdvösség, vagy örök kárhozat feltétele mellett mindenki tartozik hitéről Isten színe előtt angyaloknak és embereknek vallást és bizonytságot tenni, ennélfogva azokat, akik bármilyen ürüggyel a felismert igazságot elrejtik, vagy elhallgatják Krisztus is megtagadja majd ítéletének napján, az Ő Atyja és az a angyalok előtt. Akiket pedig ő megtagad, azok a sátán hatalma alá vettetnek az örök kárhozatra.”

46. Sztárai Mihály

„Hét éve elmúlt már, hogy én Isten akaratából a török uralom alatt álló Alsó-Baranyában Laskó városában az Úr Igéjét hirdetni kezdtem, és már innen és túl a Dunán és a Dráván, az Úr gazdag és már túlért gabonájának aratására jött többi atyafiakkal s a Szent Lélek segítségével 120 egyházat alapítottam, amelyek közül mindegyikben egy értelem szerint hirdettetik és fogadtatik Isten Igéje, és pedig olyan nagy tisztasággal, hogy sokan állítják, miszerint jobban szervezett egyházakat azoknál sem láttak, akiknél az Úr Igéje idestova 30 esztendeje hirdettetik. Az Úrtól lett e dolog, és csodálatos a mi szemeink előtt.”

47. Az igaz papság tükréből

VIKÁRIUS, FRÁTER, BORBÁS, ANTAL, TAMÁS, BÖRÖCK PAP

Vikárus: Na mit feddődtök ti ittegyön?

Fráter: Tisztelendő Vikárus uram! Ládd-é, ez eretnek mindnyájunkat farkasoknak monda, im jól hallotta Böröck uram.

Vikárus: Farkasoknak? Ugyan az aggeb atyja legyen az, vigyék a tömlöcbe.

Borbás: Tömlöcbe? Még ingyen sem mondtuk, miért jöttünk, s immáron a tömlöcbe vitetnéd?

Vikárus: Mi ördögért jöttetek?

Antal: Azért jöttünk, hogy nyaka-nyírett papokat, heréletlen kappanokat, fa papokat, váz papokat, csúf papokat, bolond papokat ezután nem akarunk tartanyi. Mert nem igazoljuk, hogy minden tudatlannak az fejét megnyírítek és osztán pénzért pappá teszitek, hanem azt akarjuk, hogy aki érdemli a papságot, azt pénz nélkül pappá tegyék, aki pedig nem érdemli, azt a csépre, kapára, kaszára, kalapácsra, avagy kaptárra igazítsátok.

Vikárus: Micsoda? Lám, ti akartok nekünk parancsolni? Fogjátok meg mindnyájukat, és vigyék a tömlöcbe!

Borbás: Jöszte csak hágsó-szökő kankó, bizony úgy ütöm az apácamaró fogadat, hogy kiesik onnan!

Antal: Oldalt, Bereck a hájas breviárral, mert bizony, majd leütök melletted a pálcával!

Böröck: Ezekkel mi nem bírunk, hogyha pápára nem vejendjük dolgunkat.

PÁPA, PISPEK, VIKÁRIUS, FRÁTOR, BÖRÖCZK, BORBÁS, ANTAL, TAMÁS

Pápa: Ni mi dolog az, hogy ti minduntalan rám futtok, és immár nyugodnom sem hagytok?

Frátor: Szentséges pápa atyám! Láss dolgunkhoz, mert bizony ezennel elveszünk!

Vikárus: Én leteszem atyaságod előtt a vikáriusságot, mert én velem semmit sem gondolnak.

Püspök: Én is leteszem a pispökséget, mert amint én értem, immár papokat nem szentelhetek.

Böröck: Én is behoztam a papságot mind a breviárral egyetemben, mert immár sem komprációt nem adnak, sem a plébánosságban nem tartnak.

Frátor: Bizony, én is itt hagyom mind a csuklyát, mind a kápát, ha te szentséges atyaságod ránk nem gondol.

Pápa: Huj, mi ördög lölt mindnyájatokat, hogy meg nem mondhatjátok?

Frátor: Szentséges pápa atyám! Bizony nagyobb lelt az ördögnél. Azzal

mi nem sokat gondolnánk, mert jó ismerő barátunk, csakhoggy egyéb ne marná a hasunkat.

Pápa: Hiszen immár megmondhatjátok, micsoda?

Vikárius: Imez eretnek pap mindnyájunkat farkasoknak mondott.

Frátor: De nem csak farkasoknak, hanem még annak felette lopóknak, latroknak is, tolvajoknak is mondott.

Böröck: No semmi volna az, de engemet immár a plébánosságból is kiiramtatott, és a csépre, kapára igazított, maga sem pilisse, sem breviárja nincsen.

Pápa: Hogy volnátok ti papok, ha pilistek nincsen?

Tamás: Nem a pilis a papság. Mert lám a szárcsának is pilisse vagyon, de azért ugyan nem pap.

Pápa: De ugyan miképpen tettenek pappá titeket?

Tamás: Ím, eképpen. A mi pispökünk begyűjtötte a körül való tudós papokat, prédikátorokat és a keresztyén népeket. Jól megkérdezett először a prédikátorok előtt a mi tudományunkról és a hitnek ágazatairól. Megtudakozott a mi életünkéről is. Aztán osztán prédikáltatott velünk egynehányszor a keresztyének előtt, úgy tött osztán pappá, és elbocsátott minket ahová a keresztyéneknek kellettünk.

Pápa: No, Istenemre mondom, soha nem tesznek itt olyan pispököt míg az én fejem fenn áll! Mert soha nem volt olytán pispök, sem nem tettenek aképpen papokat, amiképpen te beszéled.

Tamás: Krisztus urunk is aképpen tette pappá az apostolokat. Szent Péter is akként tett papokat.

Böröck: Eb higgye azt!

Tamás: Nem hiszed? Hozzadsza csak a hájas breviárt, s ím majd megtalálom én benne.

Böröck: Nincsen itt.

Antal: Lám a palack mellett van a szatyorban, de bizony eléve adod!

Borbás: Hálóra Böröckös!

Frátor: Mi ördögöt tész volt itt azzal, hogy még abból is fejünkre bizonyítanak!

Vikárius: Nem tudtad ördögbe lúgzóba vetnyi!

Tamás: Ládd-é, miképpen vagyon megírván: Szent Péter, úgy mond, imádságot tevén és az ő kezeit Apollinárisnak fejére vetvén ím ezt mondá: A mi Urunk Jézus Krisztus, úgymond, elbocsássa az Ő szent angyalát, ki vezérelje a te útadat, és megadja a te kéremésedet. És ez beszédek után őtet megapolván, tőle elbocsátá. – Látod-é, sem olajjal nem kené az ujját, sem meg nem nyíré a fejét, hanem ugyan annélkül nemcsak pappá, hanem pispökké tövé és elbocsátá. Úgy vagyon-é?

Böröck: Úgy vagyon, de bizony én ezt többé nem tudtam.

Tamás: Igyál csak jobban a palackból, jobban megtudod.

Böröck: Innám, ha volna benne, de mind elfogya a fölöstökömbé.

Pápa: Ha az úgy vagyon, hogy még a rossz breviár is ránk szól, tehát én bizony felakasztom magamat!

Tamás: Szabad, ha magadat nem kémelled, még ím ma vacsorán értheted Lucipert, Júdás doktoroddal egyetembe de én inkább azt mondanám, hogy ne akartanád, hanem hadnál békét a pápaságnak, és elégednél meg a római pispökséggel; ne foglalnál magadnak a papokon, pispökökön császárságot.

Pápa: Nem tudok ám prédikállanyi s lám, te azt mondod, hogy néha ebek azok, akik prédikállanyi nem tudnak.

Tamás: A más dolog immár. De ha nem tudsz prédikállanyi, hiszen tudsz kapálnyi, s azzal is élélhetsz.

Pápa: Hév ám a kapa nyele!

Tamás: Megpökjed te, s meghidegedik. Mégis jobb kapálnod, mint magadat felakasztanod.

Vikárius: Bizony, én vargává leszek.

Böröck: Én pedig tímárrá leszek, és óvcsón adom osztán a bőrt, csak te ritkán varrjad.

Frátor: No, pispök uram, légy kováccsá te s ím én szénégetőd leszek.

Püspök: Bátor, de leesik osztán az okulár az orromról, ha az nagy verőt kezembe vejendem.

Antal: Ez ám dolgotok, ha nem tanultatok.

Borbás: Lám mondtam szomszéd, hogy mind fapapok ezek.

Antal: Bizony azok, hálá legyen az Istennek, hogy torkunkról elvethetők őket, többé ne tartsunk immár efféle néma ebeket.

Borbás: Bizony ne, hanem jámbor papokat és tudós prédikátorokat, kikkel egyetembe az Úristen az Ő szent országába vigyen bennünket.

Antal: Ámen jó szomszéd, bátor úgy legyen!

– „Popge pod koritom, pod trojam senom” –

48. Verancsics Antal egri érsek

„Csodálatos e veszett emberek makacssága, mert semmi érv, semmi igazság, még, ha ujjal mutatjuk neki, nem mozdítja el őket tévelygő hitüktől, sőt annál rosszabbak és erősebbek lesznek. Négy a házamnál van fogságban, egyik prédikátor, a többi közrendű. Konok mind, és a fáraónál is megátalkodottabb. Kívül kettőt ostromlok, kiket, ha le nem győzhetek, kiviszem, hogy amennyire lehet, egész megyém tiszta legyen az efféle szemináriumoktól”

49. Méliusz Juhász Péter

„Ha lelkészek nincsenek, mint a török hódoltságban és más helyeken, az egyház, amint választhat és hívhat, úgy avathat is lelkészségre, és annak az egész tanítás és a sákramentumok kiszolgáltatásának tisztét átadhatja, mielőtt annak tiszta élete és tudománya megpróbáltatott.

Nem a juhok a pásztort, hanem a pásztor tereli a juhokat. Nem a hivalkodó herének való a lelkipásztorság. Jaj a here, tunya, rest papoknak, kik sem tanulnak, sem tanítanak. A lelkipásztorok a poklok kapui ellen is mondják ki az igazat, és tanítsanak az ördög és a gonosz emberek akarata ellen”.

50. Károlyi Gáspár:

*Országoknak és királyoknak romlásoknak, jó szerencsájöknek,
vagy gonosz szerencsájöknek okairul. etc.*

„Miképpen az Esdrás pap, az Isten népének papja, Babilóniában sírván nyughatatlankodik és búslakodik, tudakozván magában, mi legyen az oka, hogy az zsidó ország szerencsétlenség alá vettetött, és az asszíriai birodalomtul olyan igen megrontatott, azonképpen mostan sokan búsonganak és gondolkodnak, tudakozván magukban, mi legyen az oka, hogy a mi nyomorult országunk és nemzetségünk ilyen szerencsétlen, és az pogány törököktől ilyen igen megrontatott és pusztított, kik az Istent nem esmerik, és nem hívják segítségül. Némelyek pedig az szerencsének és történetnek tulajdonítják ezt. De nagyobb dolog ez, hogy nem mint szerencsének tulajdoníthatnók, vagy történetnek... Sokan egyenlő akarattól azt mondják, hogy az országnak jó szerencséje abban vagyon, ha az országban bölcs király vagyon, ha az királynak jó tanácsosai vadnak, ha ifjú tanácson nem jár, mint az Roboám, ha sok vitézlő szolgál vadnak, kik az hadakozásban bölcsek, és ha egyenesség van az országban.

Bizonyával pedig, hogy bölcsen szólnak, az kik ezt mondják. (De) az az ország szerencsés és annak az királynak vagyon jó előmeneteli, aki Istennek és az Ő szent Fiának, Jézus Krisztusnak szolgál, ezt hallgatja, ezt csókolgatja, mint az szent Dávid int, ő mellé hódol. Az, ki keresi az Istennek országát, hallgatja az Istennek Igéjét, nem ragaszkodik idegen istenhez. Nem veti az ő bizalmát emberben és emberi cselekedetben, hanem csak az Jézus Krisztusban bízik.

Viszontag országnak és királynak szerencsétlenségének ettől vagyon. Mert az Istennek, és az szent Fiának nem szolgálnak, nem hallgatják azt. Nem keresik az Istennek országát, nem hallgatják és nem böcsüllik az Istennek drága Igéjét, idegen istenben bíznak, nem abban, aki az földet, mennyet

teremtette. Nem tisztelik, nem félik az igaz Istent, és az ő életüket nem rendelik az Istennek parancsolatja szerint, hanem az testnek kívánsága szerint járnak, kevélyek, telhetetlenek, kegyetlenek, prédálók, ártatlan vérnek oltói, szegényeknek nyomorgatói.”

51., 52. A Vizsolyi Biblia Előljáró beszédéből

„Nagy gondviseletlenség volt azért és Istenhez és az Ő szent Ígétéhez való nagy idegenség, hogy holott minden nemzetségnek nyelvén vagon az Istennek könyve, az magyar nemzetség arról ennyi ideig gondot nem viselt. Nem tudom, ha az prédikátorokat vádoljam-é, vagy az fejedelmeket. Bizony, az Heltai Gáspár munkája és az Mélius Péteré bizonyoságot teszen arról, hogy találtattak volna olyak ez előtt is, kik a munkát nem restellették volna, ha az fejedelmek arra gondot viseltek volna, az tanítókat felébresztették volna, és az ő tárházukat az Isten tisztességére megnyitották volna. ... Noha pedig volt darabonként az Bibliának valami része megfordítva, de mindenestől fogva egészen ez ideig az mi országunkban az mi nyelvünkön nem volt, hanem az kegyelmes Istennek jó kedvéből most mégyen ki, egynéhány nevezetes, jámbor, istenfélő Nagyságos Uraknak intések, törekedések és költségek által, kik annyira nem igyekeztek ez dologban ez világi hírre és tisztességre, hanem csak az Isten tisztességére, az ő házának épülésére, hogy az ő maguk nevét is nem akarták ide beiratni, megelégedvén azzal, hogy az ő nevek az életnek könyvében be vagon írva.

Az olvasóknak:

... az Isten és az én jó lelkiismeretem nékem bizonyoságom, hogy nem egyebet, hanem az nagy Istennek tisztességére, az ő házának épülésére néztem ez dologban. Más az, hogy szabad mindennek az Isten házába ajándékot vinni. Egyebek vigyenek aranyat, ezüstöt, drága köveket. Én azt viszem, amit vihetek, tudni illik magyar nyelven az egész Bibliát, melyet eleitől fogva sokan igyekeztek offerálni, de véghez nem vihették. Annak okáért minden keresztyén olvasókat kérek, hogy az én munkámért engem ne rágalmazzanak, és meg ne keserítsenek, hanem nagy Isteni félelemmel és hálaadással vegyék és olvassák ez magyar nyelvre fordított Bibliát.”

Szenczi Molnár Albert emlékezése a Hanaui Biblia előszavában:

„... innen vagon, hogy ezelőtt majd húsz esztendővel, a Magyarországi Anyaszentegyházak Előljárói, Tanítói, az Bibliának Magyarul fordításában kiváltképpen az Tremellius és Junkius exemplárával éltenek, és az Bibliát kibocsáták Visolban, az nagyságos Rákóczi Zsigmondnak és több tekintetes Uraknak segedelmekkel.

Melly első kibocsátásnak szolgáltyában, akkori gyermekségemben is, részesétött engemet az Istennek gondviselése. Holott az időben lábánál forganék az bücsületes embernek, Károli Gáspárnak az Gönczi prédikátornak. Az ki fő igazgatója volt az kinyomtatásnak, és engem gyakorta az Visoli nyomtató helyben kiküldött az ő tőle írott levelecskéekkel...

És először pedig jól emlékezem rá, melly nagy Isteni félelemmel és böcsületességgel kezdett az első kibocsátáshoz a Bücsületes Károli Gáspár (kinek, hogy valaha cselédi között forgottam legyen, megmondtam az előtt).

Mert előtte álltam egykor, midőn tanácskozáék Pelei Jánossal, az ő Schola Mesterével az ő Seniorságához tartozó tanító atyafiaknak egybegyűjtése felől, közönséges könyörgésre az ez elkezdett dolognak jó előmeneteliért. És mikor már az könyv nyomtatattatnék is, egy néhányszor hallottam, hogy fohászkodván, így szólott: Csak az Isten addig éltesse, míg ez Bibliát kibocsátathassam, kész leszek meghalni és az Krisztushoz költözni!”

52/a. Az 1568-as tordai országgyűlés a vallásszabadságról

Urunk ő felsége, miképpen ennek előtte való gyűléseibe országával közönséggel az religió dologáról végeződött, azonképpen mostan és ez jelen való gyűlésbe azont erősíti, tudniillik midőn helyükön az prédikátorok az evangéliumot prédikálják, hirdessék, kiki az ő értelme szerént, és az község, ha venni akarja, jó, ha nem penig, senki ne kényszerítse az ű lelke meg nem nyugodván, de oly prédikátort tarthasson, az kinek tanítása ő néki tetszik. Ezért pedig senki a superintendensek közül, se egyebek a prédikátorokat meg ne bántassa, ne szidalmaztassék senki az religióért senkitől, az előbbi constitutiók szerént, és nem engedtetik ez senkinek, hogy senkit fogsággal, avagy helyből való priválással fenýögessön az tanításért, mert az hit Istennek ajándéka, ez hallásból lészön, mely hallás Istennek Igéje által vagyon.

53. Szenci Molnár Albert Psalterium-beli üdvözlete

*„Az Magyarországbán és Erdélyben vitézkedő keresztyén Anyaszentegyháznak,
lelkipásztorainak, tanítóinak és tanuló ifjainak”*

„Miulta tanulságnak kívánságából idegen országban élek és látás hallásnak okáért néha veszedelembe is forgok, gyakran kérem azt az Űr Istentől, hogy ... ez földön éltemet az Krisztus Szent Lelkével úgy vezérelje, hogy senkinek ne legyek botránkozására, hanem az híveknek seregiben élhessek egyebeknek hasznokra és az ő felséges nevének dicséretire. Innet vagyon, hogy ez híres

Akadémiákban főtanítók közt forogván, nem kapok ez világon gazdagító tudományokon, hanem olyakat kívánok, melyekkel legtöbbeknek használhassak az mi nyomorgó hazánkban.

Ezelőtt annakokáért hét esztendővel, midőn Kassán éntőlem magyar könyvet kért volna az tiszteletes Békési János ... mihelt följutottam volt Heidelbergában, menten magyarul fordítottam az Daniel Tosdsanus Vigasztalókönyvét, mellyel én az megmondott kassai személynek akartam hálaadó voltomat megmutatni. Az után pedig egynéhány esztendővel fáradtságos nagy munkával az Deák és Magyar Dictionariomat.

Ezeket pedig, ó Istennél kedves anyaszentegyház, nem dicsekedésből számlálom elődben, ... hanem kedvem ellen azért beszélem meg jó igyekezetemet és fáradságomat, hogy lássák meg ezt némelyek, akik engem Tehozzád méltatlannak alítanak, és haszontalan fiadnak ítélnék, csak azért pedig, hogy illendő hivatal nélkül, nem futok az néked szolgáló tisztkeresésre ...

Mostan azért, ez Zsoltárkönyvet, mellyel én sok időtől fogva az én ínségiben gyűlölőim ellen vigasztaltam magamat: immár pedig Teneked vigasztalásodra és együgyű tagjaidnak hasznokra magyarul fordítottam, kérlek, tekénts d engedelmes szemmel, Szerelmes Anyám, keresztyén Anyaszentegyház ...

Ti kegyelmeteket is, tisztelendő Uraim, Lelkipásztorok és Schola-mesterek, fölötte igen kérem azon, hogy Kegyelmetek jókedvvel fogadja ez könyvecskét ... az egész zsoltárt magyar versekben még senki nem formálta az én tudásom szerint. Látom pedig azt is, némelyek igen paraszt versekben vadnak foglalván: Noha még az Szent Léleknek is kedves az verseknek szép egyező volta ... Az régi énekekben pedig avagy tíz vers is egymás után mind egy igében ment ki, ahonnan az históriás énekekben számtalan az sok vala vala vala. Kin az idegen nemzetek, az kik ezt látják, nem győznek rajta eleget nevetni ... Az francia ritmusok pedig sokkal különb formán foglaltatnak össze, és az verseknek sokféle nemei vadnak ... Öszvességgel az zsoltárok százharminc különböző nótákra vadnak és majd megannyi az verseknek nemei.

Annakokáért meggondolhatja minden, minemő nagy munkával kellett énnékem ez hosszú magyar igéket az francia apró igékből álló versekre formálnom, holott egy syllabával sem tehettem többet hozzá, sem az sensustól nem kellett eltávoznom. Mert nagyobb gondom volt az fundamentombéli igaz értelemnek fordítására, hogynem az verseknek ékesgetésére ...

Végezetre, Atyámfiaim, legyetek jó egészségben, épüljete meg, egy értelemben legyetek, békességben lakjatok és az szeretetnek s az békességnek Istene lészen veletek.”

54. A tridenti zsinat határozataiból

1. A Szentírás és a hagyomány, a Vulgata. „A tridenti egyetemes szent zsinat vallja, hogy az igazság és a tan (amely az egyházban érvényes), az írott könyvekben és a fel nem jegyzett hagyományban foglaltatik, amelyeket az apostolok magának Krisztusnak szájából hallottak, vagy egyenesen a Szent Lélek diktálása után adtak kézről-kézre, s így jutottak le hozzánk. Azért az orthodox atyák példáját követve, egyenlő szeretettel és alázattal elfogadják úgy az Ó- és Újszövetség minden könyvét (mert ugyanaz az egy Isten adta mindkettőt), s a hagyományokat is, úgy hitre, mint az erkölcsre vonatkozókat, melyeket úgyszólván szóról-szóra diktált a Krisztus, vagy a Szent Lélek, s melyek megszakítatlan egymásutánban származtak le a katolikus egyházban. – Hogy mindenki tudja, hogy a latin kiadások közül melyiket kell hitelesnek tekinteni, elhatározza a zsinat azt is, hogy a régi és általánosan elterjedt (= vulgata) kiadás – mely sok százados használat alatt mindig az igaznak tartatott – tekintendő hitelesnek a nyilvános felolvasásokban, disputákban, prédikációkban és magyarázatokban, hogy semmi ürügy alatt soha senki el ne merje vetni. – Továbbá, az Egyházat illeti a szentírás igaz értelmének megállapítása és helyes magyarázata.

2. A megigazulás. Aki azt mondja, hogy az istentelen, vagy bűnös pusztán hit által igazul meg, úgy, hogy azt véli, hogy semmi egyébre nincs szüksége, ami közreműködjön a megigazultság kegyelmének elnyerésére, s egyáltalán szükségtelen, hogy az ember saját akaratával jusson abba a helyzetbe: átkozott legyen!

Ha azt mondja valaki, hogy a megigazító hit nem egyéb, mint Isten irgalmában való bizodalom, mely a Krisztusért elengedi a bűnöket, átkozott legyen!

Ha azt mondja valaki, hogy az újjászületett és megigazult ember a hite alapján bizonyos lehet abban, hogy a kiválasztottakhoz tartozik: átkozott legyen!

Ha azt mondja valaki, hogy a nyert kegyelmet jó cselekedetekkel nem lehet megőrizni, és Isten beszámítása előtt is gyarapítani, hanem a cselekedetek csak gyümölcsei és jelei a megnyert igaz állapotnak, nem pedig eszközök is annak gyarapítására: átkozott legyen!

Ha azt mondja valaki, hogy a megigazultság kegyelmének elnyerése után minden bűnbánó bűnös vétkei megbocsáttatnak, s örök büntetése úgy elvéteztetik, hogy semmiféle ideiglenes büntetést nem kell szenvednie itt e világon, vagy a jövőben a tisztító tűzben, mielőtt a mennybe léphetne: átkozott legyen!

Az úrvacsora: Ez a szent zsinat újból kijelenti, hogy a kenyér és bor megszentelése által a kenyér egész lényege (= substantiája) Krisztus urunk testének lényegévé és a bor egész lényege az Ő vérének lényegévé változik át. S ezt az átváltozást a szent katolikus egyház a ténynek megfelelően átlényegülésnek (= transsubstantiatio) nevezte el.”

55. Loyola Ignác imádságából

„Taníts meg Uram, hogy érdemed szerint szolgáljalak; hogy adjak, és ne számláljam az árát, hogy harcoljak, és ne törődjem a sebeimmel, hogy munkálkodjam, és ne óhajtsak pihenést, hogy fáradozzam, és ne kérjek jutalmat többet, mint annyit, hogy tudom: a Te akaratodat cselekszem. A mi Urunk, Jézus Krisztus által.”

56. *Exercitia spiritualia*

„Ami a szent engedelmességet illeti, ezen erénynek tökéletesnek kell lennie minden tekintetben, végrehajtásban, akaratban, értelemben kellő gyorsasággal, lelki örömmel és kitartással; hitessük el magunkkal, hogy minden, amiben tőlünk engedelmességet kívánnak: helyes; elnyomva saját magának minden ellentétes gondolatát és ítéletét, igyekezzék mindenki elhíttetni magával, hogy aki engedelmeskedés alatt él, annak az isteni gondviselés folytán úgy kell igazgattatnia és kormányoztatnia, mintha hulla volna (perinde ac cadaver esset), mely nem törődik vele, akármerre mozdítják, vagy viszik. Hogy minden tekintetben eljussunk az igazsághoz, s egyáltalában ne tévedjünk: folyton szemeink előtt kell tartani azt az elvet, hogy amit én fehérnek látok, elhiggyem, hogy fekete, ha az egyház felsőbb tekintélyei úgy állapítják meg.”

57. Chabrol: Isten bolondjai-ból

„Florac városának rendkívüli véstörvényszéke elevenen való megégettetésre ítélte a Lélek-Pierre-nek mondott Pierre Séguier-t, és hogy az ítéletet az elkövetkező nap hajtják végre Monverthida főterén. Az írnok, akit a bíróságnak Florac-ba küldött tanácsbírái maguk mellé rendeltek, a mi sorainkba tartozott, lemásolhatta a peres írásokat, és hírt adhatott mindnyájunknak. „Kihallgatván a helyszínen, Fortmorte vidékén, ahol a Poul Kapitány ügyességéből elfogatók, a következőképpen: – Nyomorult, mit gondolsz, mi lesz a sorsod? – Válaszola:

Az, amit én szántam volna néked! – Megkérdeztetvén a rendkívüli törvényszék által: – Léleknek neveznek?

- Minden bizonynyal, mivel bennem lakozik a Lélek!
- Lakásod hol vagyon?
- A pusztaságban, s egy kis idő múlva a mennyekben!
- Kérd a király bocsánatát!
- Az Örökkévaló a Király!

Minekutána fent mondott Séguier előtt felolvasták az ítéletet, azaz hogy

el kell szenvednie a rendes és rendkívüli kínvallatást, minekutána többször levágják jobbát, majd pedig élve elégetik, és hamvait a szélbe szórják, fent nevezett a következőket válaszolá: – Lelkem kertjében árnyas lombok vannak, és források csörgedeznek. Tudja meg mindenki! a nagy Lélek, amikor megjelent Montverthida főterén... még kisebbnek, még nyomorúságosabbnak látszott, mint nyomorú hegyeinknek legnyomorúságosabb embere, és egész testét kifecskendezte a kínvallatás feszítőkereke. Lélek Séguier annál nagyobb volt, amikor fogolyként ment összetört csontjain és izmain – amibe egy vén vaddisznó is belepusztult volna – és egyszerre csak énekelni kezdett: <Öntsd ki a Te haragodat rájuk, és a Te haragodnak búsulása érje el őket! Legyen az ő palotájuk pusztá, és az ő hajlékukban ne legyen lakos! > (Zsolt 69,26). Néma csend lett, mivel a katonák ámulata erősebb volt, mint a parancs, hogy harsogják túl a megkínzott ember hangját. Szemünkkel láttuk, ahogy Lélek odatartja jobbát a bakónak, majd, miután az végzett az elsővel, eléje tartja a másikat, vágja le azt is, arcába kiáltja, hogy legyen meg ez az öröme is, a tájnyelv szép és pontos kifejezését használva: nehogy éhen maradj! Ám a bakó azt válaszolta, hogy a parancs csak egy kézzel szól. Ekkor Lélek – minthogy jobb keze feje még ott lógott csuklóján – elharapta a bőrt, és kezét rádobta a máglyára. Két láncsal odakötötték a cölöphöz, ekkor ő így jövendölt: < Egy kis idő még, és víz borítja ezt a helyet! > Tetemének hamvait még bele sem szórták az északi szélbe, az emberek már is szétvitték a hírt az egész vidékre, Lélek élete végének csodás eseményeiről.

Egyhónapos se lehettem akkortájt. ... Szüleim és keresztszüleim titokban elvittek engem Genolhac mezővárosba, ahol egy szalmazajtóban már várta őket Cambadécéde tiszteletes, hogy a mi hitünk szerint megkereszteljen engem. Hazamenet anyám egyszerre csak megkéri a kis gyülekezetet, pihenjenek meg egy keveset, hogy ő megetethessen engem. ... Alkalmas pihenőhely ez itt, a pásztorok jól ismerik a sziklaodút a hegygerinc alatt, két tucat öllel a Szép Serpenyő hágó vendégfogadója alatt... Azon a napon a fenevad megzabálta Passevinéket (a Szép Serpenyő gazdáit), és Barteveléket, szomszédait túl a hágón. A Passevin cselédkéket, Elise-t, Elodie-t Margueritt-et és Marie-t – húszéves volt a legidősebb, tizenöt az aprókának becézett, és mindegyik olyan szép, hogy a szekeresek inkább választották a hosszabb utat, csak hogy megállhassanak a Szép Serpenyőn, és olyan szemérmesek, hogy a férfiember csak a szemével lelhesse bennük örömét, ujjal sem érintette őket – mint mondtam tehát: a kis Passevineket és Marie-Janne Bartavelt, Marthe húgával egyetemben a király nagyszámú dragonyosa megerőszkolta azon az éjszakán, a dragonyosok azután, kedvüket töltvén, az arcukba vizeltek, meztelenre vetkőztetvén szalmán megpörzsölték őket,

ahogy a disznót szokás megpörzsölni, – csakhogy a disznót előtte megölik! – összeszurkálták őket tűvel és háromélű törrel, forró faggyút csorgattak szemükbe, fújtatóval felduzzasztották testüket, miközben dob pergett, és a szent Katolikus és Római egyház katonái módfelett szabadszájú dalokat harsogtak.

Genolhac lelkésze nem hagyta el a királyság területét, mivel másnap elfogták, és a szokásos módon végeztek vele, azaz: levágták a keze fejét, kitépték a nyelvét, kivágták a szemét, majd kezénél-lábánál fogva két erős hátszlóhoz kötözték, és gyí, te ló! meg a sarkantyú is dolgozott – élve kettéhasították. A szerencsétlen Cambadécéde földi maradványait a törvény szavának megfelelően lófarokra kötözve végighurcolták falvaikon, hogy jobb belátásra bírják földijeinket, majd moslékban odadobták Cézár Gardés kolostori majoros disznainak.

Manigas, a vén pap, ... testére szabott halállal halálozott el Chabert chamborigaud-i fogadójában, hol is teli bendője szinte felpukkadtt a pálinkától, helyére egy La Chazette nevezetű fiatal káplánt küldtek. Szép arca volt, deli termete, rugalmas és karcsú akár egy kisasszonyka, haja oly szőke és lágy, hogy kár volt a fején a pilisért ... La Chazette atya, amint megérkezett, a gyermekekkel kezdett foglalatostkodni; magához hívta őket, körülülték a lángoló tüzet, megsimogatta őket, dőlt a főtt szirup, a hamuban gesztenye sült. Még jobban elámultak, amikor kertelés nélkül kijelentette: ő bizony édeskeveset törődik a hitünkkel, és, ha nekünk úgy tetszik, hogy a római vallást csak színleljük, de alatta reformált szívet melengessünk, ezt kiki intézze el Istenével; ... ebben egyébként is csak szüleinket követjük, a fiúi engedelmesség pedig nagyon szép érzés ... A bizonyítványokat éppen olyan előzékenyen kiadta, mint elődje, nem kérte a kétszeres, sokszor még a megszabott díjat sem, olyannyira, hogy a gyermekek után a szülőket is megnyerte.

Ahogy múltak a napok, La Chazette atya elvitte a gyermeknépséget a gesztenyésben, és megtanította őket különféle játékokra. Egyik nap rajzolási verseny-félét rendezett, mondván, hogy az a puja lesz a nyerő, aki a legjobban rajzolja meg otthona képét, úgy, hogy benne legyen a lehető legtöbb edénynemű és más háztartási alkalmatosság. A hosszú Poujol meg én hiába rágódtunk ezen az újabb fortélyon, hogy kiderítsük, mi is benne a fifika, ám véletlenül megláttuk, milyen műveket készített Louisett, meg a kövér Louis. A hosszú Poujol ide-oda forgatta a két rajzot, és egyszerre csak felkiáltott: - „Itt van ni! a káplán megtudja, melyik családok maradtak hívek a hitünkhöz, megismeri a házakat, ahol minden hozzávaló megvan, hogy rendszeresen megszegjék a római parancsolatokat” És a főzőüstök fazekak tömkelegében rámutatott a pénteki fazéokra, a hugenottára. Azonnal vadászni kezdtünk a rajzok után, de vajmi sovány eredménnyel; legtöbb piktorkánk már odaadta művét, különben sem hitték el, hogy létezik ekkora, ilyen finom gonoszság.

Vége szakadt a szép időknek, a szemináriumi méz egy csapásra megecsesedett, de mire lehullt az álarc – és vele a mosoly –, már sok légy a fogóba került... Háromhónapi mézesmázoskodás a végsőig feszítette a papfajzat türelmét, most az örömtől kiabálva dobta oda a kesztyűt: a héten egész ezred érkezik, elég katona ahhoz, hogy kellő őrséggel vegyenek körül minden tűzhelyet, amelyen hugenotta fazékban főzőcskéznek; aztán meg... a lányokat klastromba, a fiúkat a háborúba!”

58. *Bunyan: A zarándok útja*

„E világ vadonában bolyongva, egyszer egy nyomorúságos odúhoz értem (– a bedfordi börtön, ahol 12 évig volt rab). Ott aztán lepihentem, s elaludván, álmot láttam. Egy ember tűnt fel előttem; testét rongyok fedték, arcát a házatól elfordította, könyv volt a kezében és nagy teher a hátán. Ránéztem és láttam, hogy a könyvet kinyitotta, olvasott belőle, s miután olvasott, sirva fakadt és remegés fogta el. Aztán, mivel nem tudott erőt venni magán, panaszos jajgatásban tört ki és így kiáltott: „Mit cselekedjem, hogy üdvözüljek?” Azután láttam, hogy egy Evangélista nevű ember közeledett hozzá és kérdezte tőle: „Miért keseregsz?” „Ó uram, – felelte ő – a kezemben levő könyvből látom, hogy halálra vagyok kárhoztatva, s aztán, hogy ítéletre kell mennem. Én pedig úgy találom, hogy sem az előbbire kész, sem az utóbbira képes nem vagyok.” ... Evangélista ekkor ujjával egy széles mező fölött messzire mutatva így szólt: „Látod azt a szoros kaput?” „Nem” – mondta az ember. „Azt a fénylő világosságot sem látod?” kérdezte a másik. „Úgy tetszik, hogy látom” – felelte ő. „Ne téveszd hát szem elől az a világosságot, hanem egyenesen arra tarts, és csakhamar meglátod a kaput, amin, ha kopogtatsz, megmondják neked, mit kell cselekedned.” ... Láttam azután álmomban, hogy az út, melyen Keresztyénnek járnia kellett, mindkétfelől fallal volt szegélyezve. A falat szabadításnak nevezték. Ezen az úton iparkodott Keresztyén előre, a hátán lévő teher miatt nagy erőfeszítések árán. Így haladva egy magaslatra ért, amelyen kereszt állott, s kissé lejjebb egy sírűreg volt. Most láttam álmomban, hogy mihelyt Keresztyén a kereszthez eljutott, terhe leoldódott válláról, lehullott a hátáról, gurulni kezdett, gurult a sír szájáig, amibe belezuhant és nem láttam többé. Keresztyén boldog volt, arca felderült és örömtől eltelve kiáltott fel: „Békességet szerzett nekem szenvedésével és életet halálával!”

Láttam azután álmomban, hogy a zarándokok Mátkaság Országába értek ... Ezen a földön nem nyugszik le a nap, mert a Halál Árnyékának Földjén túl van, és a Kétségbeesés Óriás birodalmán kívül esik. Kétségvárának még

körvonalai sem vehetők ki. Ellenben már feltűnt a láthatáron a Város, útjuknak célja ... Most pedig láttam, hogy köztük és a kapu között egy mély folyóvíz hömpölygött, de hídnak nyoma sem volt, amin átkelhettek volna.... Kérdezősködtek, vajon mindenütt egyenlő mélységű-e a víz? A felelet így hangzott: Aszerint fogjátok mélyebbnek, vagy sekélyebbnek találni a vizet, amilyen az Ország Királyába vetett hitetek. Nem maradt egyéb hátra, neki-indultak a folyóvíznek. De mihelyt beléptek, Keresztyén süllyedni kezdett, és így kiáltott Reményteltjeshez: „Mélységes vizekbe jutottam, a hullámok összecsapnak fejem felett, minden habja átmegy felettem!” (Jón. 2,4) Reményteltjes fáradhatatlanul igyekezett bátorítani társát, ezt mondva: „Látom a kaput testvér, előtte emberek várnak, hogy fogadjanak minket.” De Keresztyén csüggedten csak ennyit suttogott: „Téged, csak téged várnak, mert te, amióta ismerlek, mindig reményteltjes voltál.” – „Te is az voltál!” – mondta Reményteltjes. – Bátran előre, Jézus Krisztus meg fog menteni téged!” Erre Keresztyén hangos szóval felkiáltott: „Ő, látom újra Őt, és azt mondja nekem: „Mikor vízen mégy át, én veled vagyok, és ha folyókon, azok el nem borítanak téged.” (Ézs 43,12). Keresztyén azonnal talajt érzett lábai alatt, melyen megállhatott, a víz hátralevő része pedig sekély volt, úgy hogy könnyűszerrel átlábalta rajta ... Most feltűnt előttük a Város, és úgy tetszett nekik, mintha belülről harangok zúgása zengene feléjük, üdvözölve őket. De mindenekfelett az a boldogító tudat töltötte el a zárandokokat örömmel, hogy immár ők is a mennyei seregnek körében fognak élni, örökkön-örökké. Ó milyen nyelv tudná kifejezni, milyen toll tudná leírni boldogságukat!”

59. I. Ferdinánd rendelete 1560-ból

„Némelyeknek gonoszságok és setét elmével a Krisztus aklában való szabad és megátalkodott kegyetlen garázdaságok mellett minden régi, és már kiküszöbölt, kárhoztatott eretnek tévelygések e században visszahozatván, mi tehát hivatalunknál fogva, melyben Isten kegyelméből a császári méltóság legmagasabb állására helyheztetvén, akarunk az igaz hit védelme és megóvása végett módokról gondoskodni, nehogy az egyszer Istennek és az Ő tiszteletének szentelt egyházi birtokok világi használatra fordíttassanak. Ezért is magunk, és a velünk most is együtt lévő főpap és országnagy urak érett tanácskozása és megfontolása mellett elhatároztuk, hogy az összes egyházi javak, bármiként neveztesse, legyenek azok káptalané, apácáké, prépostoké, kanonokoké, perjeleké, szerzeteseké, kápolnásoké, akár királyi, vagy főpapi adománnyal ellátottak, melyeket t.i. mi már korábban akármely világi embernek adományoztunk volna, mely adományt mi jelenleg visszavonunk, eltörlünk –

bármely rendű és állapotú világi emberek kezeiről azonnal és tetteleg elfoglaltassanak, és azoknak kiket azon javadalmat illettek, visszaadassanak.”

Telegdi Miklós pécsi püspök Bornemissza Péternek:

„Mivel, hogy a ti gyülekezetetek sem egy, sem szent, sem közönséges, sem apostoli, kétség nélkül nem a Krisztustól gyűjtetett egyház, hanem az ördögtől sokféle tékozlottatott sokaság. Nem egy, mondom. Mert ki lutheránus bennetek, ki zwingliánus, ki kálvinista, ki facciánus, ki majorista, ki anabaptista, ki nem tudom, micsoda. Sőt, csak annak sem mehettem eddig végére, te magad mi légy. Úgy, mint ki néhol a lutheránusokkal tartasz a kálvinisták ellen, néhol a kálvinistákkal a lutheránusok ellen. Nem engedé Isten, hogy az ő Fiának egyben szőtt köntösét a hóhérok megosztották volna. Mennyivel inkább nem engedi, hogy az ő jegyese ennyifelé szaggattassék. Egy az én galambom, azt mondja a Messiás az anyaszentegyházról. Szent Pál is azt mondja felőle, hogy egy test. Ahol tehát egység nem találtatik, ott senki igaz anyaszentegyházat ne keressen.”

61. Hitvitázó iratok címei és alcímei a 17. századból

Pázmány: Egy keresztyén prédikátortúl S.T.D.P.P. az kassai nevezetes tanítóhoz, Alvinczi Péter uramhoz íratott öt szép levél – akinek mély tudományáról, hegyes elméjéről, frissen felkendőztetett s forgattatott szós voltáról cserdült valami vékony hírecske.

Alvinczi: Egy tettetes, neve vesztett pápista embertől, S.T.D.P.P.-től küldetett színes öt levelet rend szerint való felelet.

Pázmány: Alvinczi Péternek sok tétovázó keringésekkel és cégéres gyalázásokkal felhámozott Feleleteinek rövid és keresztyén szelídséggel való megrostálása.

Pázmány: Isteni igazságra vezérlő kalauz.

Alvinczi: Lelki orvosság.

Pósaázi János: Igazság istápja...

Balásfi Tamás (boszniai püspök, Pázmány helyett): Az igazságnak győzelme...

Alvinczi: Itinerarium catholicum, azaz: nevezetes vetekedés afelől: ha az evangélikusok tudománya-e új, vagy a mostani római valláson lévő pápistáké-é?

Zvonarits Imre (Haffenrecherből ford.): Az szentírásbeli hitnek ágazatainak bizonyos móddal és renddel három részekre osztása.

Pázmány: Csepreghi mesterség, azaz Haffenreffernek magyarra fordítottatott könyve eleiben függesztett leveleknek cégéres cigánysági és orca-szégyenítő hazugságai.

Zvonarits Imre: Pázmány Péter pírónsági ...

Balásfalvi Tamás: Csepregi iskola, melyben az lutheránus és kálvinista prédikátoroknak tanulságukra, az csepregi szitok-szaporító morgó prédikátort iskolázza B.T. boszniai püspök.

(Keresztúri Pál Kátéjára, amiből I. Rákóczi György fiai készültek konfirmációjukra): Hajnal Mátyás: Kített cégér, mely alatt mindenki megtalálhatja, minémű poshadt és mérges tejet fejt Keresztúri Pál Erdélyben egy Kathekizmusnak tömlőjébe, néminemű Heidelberga táján nőtt és hizlalt tehénnek tögyéből, a nem régen született csecsemő keresztyéneknek szoptatására. Melly megorvosoltatik egy keresztyén orvosdoktor által.

Keresztúri Pál: Felserdült keresztyén, ki csecsemőkorától fogva az Isten beszédének tiszta tején, a mennyei titkoknak tanulásában dicséretesen növekedett. És az Istennek minden fegyverét felöltözvén, ama Cerberus titkos erejétől támadt hitető orvosdoktornak pokoli orvossággal megbúzhódott patikáját elrontá.

Sámbár Mátyás (S.J.): Három üdvösséges kérdés: a lutheránusok és kálvinisták igaz hitben vagynak-é? Csak az egy pápista hit-e igaz? A pápisták ellenkeznek-e a Szentírással, vagy inkább a lutherek és kálvinisták?

Pósaházi János: Sámbár Mátyásnak az három kérdésre való felelet.

Matkó István (Felsőbánya): Fövényen épített ház romlása, avagy három kérdések körül gögösen futkározó Sámbár Mátyás jezsuita.

Sámbár Mátyás: A három idvességes kérdésre a Lutter és Kálvinista tanítók mint felelnek meg, úgy, amint Matkó István mongya fol. 128. X ut. tök. Ime azért, Matkó hazugságainak megtorollása, és Pósaházi mocskainak megtapodása.

Matkó István: X ut tök könyvek eltépése, avagy bányász csákány, mellyel amaz fövényen építettett s már leomlott házát előbbi fövényre sikertelen sárral raggatni akaró és 1000 mocsokkal eszelősen színlő Sámbár Mátyás nevű tudatlan sárgyúró megcsákányoztatik.

Pósaházi János: Görcsös bot, amaz délceges fekete Banasusnak hátára, mellyel utóbbi szilajkodása tétul megegyengettetik.

61/a. Erdélyi országgyűlés határozata 1588-ból

„Ez a szerzet hazánknak romlására és prosperitásunknak veszedelmére tendálna. Mert ezen éppen nem tartották magukat illő határok között. A nevelés határát túllépve, vallásukat erőszakkal terjesztették, utcán, templomban, körjárdalatok által oly helyeken is, ahol az nekik meg volt tiltva. Váradon elfoglalták a reformátusok templomát, s a keresztnak fegyveres kézzel való körülhordozása által majdnem nyilvános zendülésre adtak okot. Kozmásan

a papra rohantak, kikergették lakásából, könyveit szétépték. Példát vehetünk a szomszédokról, mert ahová betették a jezsuiták lábukat, mindenhova veszélyt vittek maguk után.”

62. Mátyás főherceg XXIII. artikulusa

„Ő szent felsége, önkéntes elhatározásából és királyi teljes hatalmánál fogva, úgy Szent István királynak, mint a többi összes néhai felséges magyar királyoknak az említett szent római katolikus hitre és vallásra vonatkozólag bármely időben dicsőségesen és kegyelmesen kiadott és kihirdetett decretumait, végzéseit és cikkelyeit, éppen úgy, mintha azok a jelen levélbe szóról-szóra beiktatva és beírva volnának, eme különös cikkelyével kegyelmesen helyben hagyja és megerősíti. És, hogy ezutánra, főképpen az ország közönséges gyűlésén és ennek fontos tárgyalásain senki a vallásügyet a közös tárgyalások késleltetésre és félbeszakítására, bármely szín és ürügy alatt büntetlenül napirendre ne hozhassa, kegyelmesen megállapította és elhatározta, hogy az ilyen nyugtalankodók és új dolgokon kapkodók ellenében, a felséges királynak decretumiban és cikkelyeiben megszabott büntetés szerint azonnal eljárjanak, és azokat másoknak való példaadás végett múlhatatlanul megbüntessék.”

63. Bocskai István végrendeletéből

„....vallom az Atyát, Fiút, Szent Lelket, teljes szentháromságot egy bizony Istenségben lenni, és az egy Úr Jézus Krisztusnak érdemeiért minden bűnömnek bocsánattját, és noha ifjúságomtól fogva minden életemet, mind Ő szent Istensége, mind az emberek előtt jó lelkiismerettel igyekeztem viselni, de mint Ádámtól származott és gyarlóság alá vetett ember, por, hamu, nem angyal lévén, a bűn terhe alá vettetnek lenni vallom és esmérem magamat. De erős és bizonyos hitem az én bűneimnek bocsánattja felől olly van, az én Krisztusomnak érdemiért, hogy ha mind e széles világnak bűneit és annak számlálhatatlan voltát egyedül cselekedtem volna is, és annak terhe rajtam volna is, az én idvezítő Krisztusomnak minden hívéért, és én érettem is, szegény bűnös féregért a keresztfán kiontatott csak egyetlen csepp vére is, azoknál nagyobb, hathatósabb és érdemesebb lévén, én rólam azt elmosta, és szent Atyjánál nekem kegyelmet és engesztelést szerzett, és ez igaz hitem mellett engemet az idvezülendők száma közé rendelvén, a szenteknek örök életre választott seregében, társaságában részesített, és ekképpen minden kétség nélkül bizonyos lévén idvességemben, lelkemet ajánlom az én idvezítő Istenemnek kezébe, testemet pedig a földnek, közönséges anyjának ajánlom, ahonnan vétetett.”

64. Pázmány Péter: „Imádságos könyvé”-ből

„És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk ellenünk-vétetteknek. Tartozom Uram néked, mint kegyes Atyámnak, fiúi szeretettel és engedelmisséggel; mint teremő Istenemnek, félelemmel és becsüléssel. Tartozom sok jótéteményidért háladással; ellened való sok bűneimért tartozom méltó bűnhődéssel. Mert, ha szinte valaki olly szentségre jutott is, hogy az Istent atyjának mondhatja, és ama cégéres bűnöktől magát szent malasztoddal megoltalmazza, de ugyan nincs élő ember, ki sokszor ne vétkezzék, és mindennap azon ne könyöröghessen, hogy az Ő vétkeit megbocsássad.

De mivel magamtól e sok adósságnak semmi részét le nem szállíthatom, sőt naponként számtalan vétkeimmel terhelem lelkemet; ha igazságod szerint cselekszel velem, ha megkívánod rajtam minden adósságimat, el kell veszni az én szegény lelkemnek.

Azért, én Istenem, nagy alázatosan, irgalmasságodnak széki előtt leborulok; és mivel azt parancsolod, hogy bocsánatot kérjek Tőled, mert kész vagy megkegyelmezni bűnös fejemnek; könyörgök Néked, mosd le az én lelkemnek undokságit, bocsásd meg az én számtalan adósságimat, nem az én érdememért, hanem a Te szent Fiadnak drágalátos vére hullásáért.”

65. Bethlen Gábor – nyilatkozata

„Istennel, ő szent fölségével bizonyítjuk, hogy mi magunknak sem az fényes portán, sem itt, az országbeli akármi rendek között fejedelemséget nem keresvén, egyenlő akaratból őkegyelmek ezt az terhet és súlyos gondot műreánk vetették, mely választásokban oly szabadosok voltak őkegyelmek, hogy az főszerdár, vagy az pasák is, nem, hogy neveztenek, vagy commentáltak volna valakit, de csak szömmel való intéssel sem mutattak senkire. Ilyen nyomorult fölháborodott állapotjában és ennyi aemulusi közt nyilván elég súlyos és keserves tisztnek látszik ez, de az Úristennek és szegény hazánknek ez állapotra való hivatalját semmiképpen rólunk el nem vethetvén, ő szent felségét azon kérjük éjjel-nappal, minden erőtelenségünknek terhet magára vevén, véghetetlen hatalmassága szerint tegyen elégségessé.”

66. Bethlen Gábor levele Károlyi Zsuzsannának, Királyfalva mezejéről

„Szerelmes szívem, az felséges Úristen áldjon meg hosszú élettel és minden idvességes jókkal. Leveledet gubernátor uram postája meghozta, édes szívem, melyből értvén naponként való gyógyulásodat, az Úristennek én azért nem tudok elegendő hálákat adni; őfelsége tekintsen kegyelmesen

ránk, és adj meg elébbeni jó egészségedet, édes asszonykám. Idevaló minden mostani állapotainkat az öcsémnek historice megírtam, melyet, hogy előtted megolvasson és abból megérthesd idevaló szerencsés állapotainkat, édes szívem, ezt is megírtam őkegyelmének. ... Ezeknek utána az felséges Űristennek kegyelmes gondviselése alá ajánlak édes szívem, engedje őfelsége hamar immár egymást jó egészségben láthatnunk, melyet bizonyosan remélek, hidd el. G. igaz szerelmesed m.p.”

67. Bethlen Gábor meghívója Károlyi Zsuzsanna temetésére

„Mivel a mindenható bölcs Űristen az ő régi elvégzett és örökké megálló ítéletiből és tanácsából az mi szerelmes házastársunkat, az felséges Károlyi Zsuzsanna fejelem-asszonyt nagy kegyelmesen magának választván, és ez jelenvaló májusnak 13. napján két óra után éjszaka, nagy szívbeli buzgó imádkozási és nagy bizodalomból származott könyörgési közben, ez nagy bizonytalanságok és szüntelen változások alá vettetett keserves életből az örökkévaló boldogságnak dicsőséges társaságára kiszólította, és immár hideg tetemi mindenekfelett az jó földekben való eltakaríttatásokat kívánván, régi eleinknek dícséretes szokások és jó rendtartások szerint, megnevezett boldogul idvezült szerelmes házastársunknak hideg teteminek tisztességes eltemetését rendeltük ez jövendő júliusnak 1. napjára az fejérvári fejedelmi székeshelyünkben való öregebbik templumban celebrálni. Hűségedet azért intjük, ez előttünk álló júliusnak utolsó napján Fejérváratt legyen jelen, asszonyommal, házastársával, hogy azután következő megnevezett napon szerelmes üdvözült házastársunknak fejedelemasszonyi méltóságához képest institutionálendő parentációja és utolsó becsületeinek megadása az hűséged jelenlétével condecoráltatván, hozzánk való engedelmissége is ez keserves állapotunkban mutatódjék meg. Kit mi is vehessünk kegyelmes jóindulattal hívségedtül. Bene valeat. Datum in civitate nostra Colosvar, die 18 Maii anno Dni 1622.

68. Végrendeletéből

„Az mindenható Istennek bölcsessége, hatalmassága azminthogy ez világnak minden benne való állatokkal együtt semmiből való teremtéséből látszik derekasabban meg; úgy kibeszélhetetlen nagy irgalmassága az elesett embernek a bűn alól való feltámadásából, szent fiának e világra való bocsátásából tündöklük ki, aki az ő szent atyjának ellenünk méltán fellobant haragjának eleget tenne, megmentene minket az örök halálnak kárhozatjából, és az őbenne igazán hívőknek örök életük lenne. Bizonyára, ha ennél több

jót nem cselekedett volna is velünk, az Űristent senki eléggé nem csodálhatná, se meg nem köszönhetné, ha ezt a világot általélhetné is. De ezeken kívül mennyi irgalmasságát számlálhatatlanul közlötte az ő híveivel, ki tudná azokat sok idők alatt is előszámlálni? Nagy háládatlanság annak okáért, aki az ő teremő idvezítő Istenének ilyen jótéteményéről elfelejtkezik, és valamit akar ezeknek magának tulajdonítani, melyeket Istentől vőn, holott semmi sincs az embernek, melyeket Istentől nem vőtt volna ingyen kegyelméből. És nem érdemére. Ezeket nem ok nélkül írom, mert én is az én Istenemnek azon életből felvett legbűnösebb fiának ismerem magamat lenni; megvallom azt, hogy számlálhatatlanképpen vétkeztem őfelsége ellen, és talán ingyen reám ruházott áldásával gonoszul éltem az én kicsinységemtől fogva, holott nem naponként, hanem óránként és csaknem minden szempillantásonként ő szent felségét sok bűneimmel megbántottam, méltó haragra és bosszúállásra felindítottam, mely sok bűneim az örök kárhozatnál egyebet nem érdemelnek.

„Adok mindenkinek felette teljes szívemből hálákat ő szent Felségének, ki az én bűneimnek tenger fővényéhez hasonló sokaságát nem tekintette e napig, énnékem érdemem szerint nem fizetett, a bűnnek sárjában nem hagyott, ellenségem kezébe nem adott, hanem véghetetlen irgalmasságából örök időknek előtte az én idvezítő Jézus Krisztusomban az örök életre elválasztott, keresztyén atyától és anyától való születésemet bénaság nélkül engedte volt, azótától fogva tartott, táplált, éltetett, sok rendbeli áldását fejemre kiáraszotta.”

69. Rákóczi György leveleiből

„... minden kétség nélkül bizony megsegít az Űr Isten bennünket, mert igaz ügyünk is vagy, s az Istennek tiszteletében, az szegén hazának, nemzetnek szabadságában s megmaradásában forog az az ügy. Kérlek, édesem, ne törődjél s búslakodjál, noha sok és nagy ellenségink vannak, de mind nagyobb ezeknél az Űr Isten, kinek oltalma alá szoktuk vala mi mindenkor magunkat ajánlani s meg sem csalatkoztunk s fogyatkoztunk az ő Felsége gondviselésében s atyai áldásában; most is ő Felségéhez folyamodván, híjuk segítségünkre; nem leszen, édesem, bizony fogyatkozásunk.”

„Mindent óvatosan cselekedtünk, bizonynyal meg is nyugodtál édesem benne, semmi világi dologért szántsándékkal az Isten dicsőséginek, tiszteletinek, előmenetelinek s nemzetem szabadságában való épületinek kárt nem akarunk tenni, s ennek szolgálatában semmi jó alkalmatosságot el nem mulatni, hanem valamire az Űr Isten segít, mindent cselekedni, s most is csak ennek szolgálhassak hasznosan, dicséretesen és idvességesen, se életemet, értékemet mellette elfogyatni nem kíméljük s nehezteljük.”

Lorántffy Zs. levele:

„Nem mondhatom édes uram, hogy a kegyelmed állapotján sokféle gondolatom nem volna, de az én kegyelmes Istenemben bízom, ki eddig gondját viselte kegyelmednek, most sem rövidül meg az ő karjának ereje, kérem is ő szent Felségét szívemnek buzgóságából, édes uram, hogy noha ő szent Felsege nem szól próféták által, mint a régi királyoknak, de szóljon az ő Szent Lelke által, mit cselekedjék kegyelmed – minden dolgaiban adjon jó előmenetelt ...”

*70. Magyar Puritánok írásaiból***Medgyessi Pál: Praxis pietatis:**

„Lássuk immár, mily boldog legyen a kegyes ember az ő megújult állapotjában, minekutána megbékélt a Jézus Krisztusban. A kegyes ember, kinek romlott természete megújult a kegyelem által a Krisztusban, s új teremtet állattá lett, három állapotjában igen boldog: 1. életében, 2. halálában, 3. halála után... Mert minden ő bűnei, mind az eredet s mind pedig a cselekedetbéliek, s azoknak kötelezésük s a büntetés az Úr Jézus Krisztus szenvedésének érdeméért ingyen és teljességesen meg vannak néki bocsátatván, s a Krisztus igazsága is mindenestől fogva ingyen és teljességesen tulajdonítottatott őneki, és így az Isten őhözza megengeszteltetett. Annakokáért mint igaz embert úgy vészi és tartja őtet maga tekintete előtt.

Nagy kegyelmesen veszi csak igyekezetét is, noha fogvatkozás nélkül még az sincsen az engedetlenség miatt és ekképpen az ő elméjének kész voltát feljebb tartja cselekedetinek érdeménél. Amikor átkokat érdemelne, csak keresztté és atyai dorgálásokká változtatja, sőt mindeneket, az életnek minden nyavalyaságát, a halált is önönmagát és még bűneit is javára fordítja.”

Apácai Csere János:

„A bűn, mely az első vétkezés után következett, vagy eredet, vagy cselekedet szerint való. Az eredendő bűn az ember egész természetének minden belső indulati szerint való kibotlása, elhajlása az Isten törvénye mellől. Ezekből az jó ki, hogy jóllehet a bűn állapotjában az ember akaratjának szabadsága legyen minden ő cselekedetire nézve, amelyeket gyakorol, mind azáltal foglyos és szolgai a cselekedeteknek módjára nézve, mivel megfosztatott attól az erőtől, mellyel valamit jó módjával akarhatna – ellenbe pedig olyan indulatokat öltözött fel, hogy bár ugyan amely dolog körül forgolódik, jó legyen is, azt mindazon által rossz módjával akarja.”

71. Az (orthodox) Gelei Katona István a puritánok ellen

„De talán mondnak: az apostolok Christus ismereti kívül való sidóknak vagy mind Christus, mind Isten nélkül való pogányoknak prédikállottanak, és ez okon szükséges volt önékiek azok előtt az üdvösségnek titkát fejtegetniük; de mi Isten kegyelméből megvilágosított és a hitben meggyükerezett keresztyének között tanítunk; nem szükséges tehát azok előtt a hitnek és vallásnak dolga felől disserálnunk, vizsgálódnunk, elég, ha őket annak praxisára tanítjuk. – Hogy ők immár a hitben meggyükerezett keresztyének között tanítanak, köszönet Isten után az ő előttük lett tudós hűv lelkipásztoroknak, akik azokat a hitben fundálták, mely fundamentumban, amíg tart, addig építhetnek ugyan rajta, de ha abból kikopnak, vagy ők is azt az apostoli tanításnak módját s rendit vészik elé, vagy, ha nem, csak jég hátán és fövényen fognak építenie, s egy-egy atheizmus, istentelenség, vagy pápizmus, pápistaság jöv ki belőle.”

72. A szatmári zsinat XVII. végzése

„Néhány tiszántúli ifjak, akik önhittségükben nyavalyogva és időnkívüli buzgalmukkal ragadtatva, saját magán kényükből, náluknál korosabb és érettebb előjáróik megkérdezése nélkül, megvetve annak a kegyes fennhatóságnak tekintélyét is, melynek mostan Isten kegyelméből Magyarországnak említett része is hódol, több egyházban újítást tenni merészkedtek, és ennél fogva igen sok helytelen, csélcsep és rágalmazó beszédek szóltak, ezzel zavart okoztak, az együgyűeket megbotránkoztatták ..., a nemzeti zsinat ... azon zavargerjesztőknek néhány főnökeit állásukból egy időre elmozdította, mígnem jobbeszükre térve, megtérésüknek nyilvános jeleit adják s az anyaszentegyház kegyét maguknak kiérdemlik. A puritán név, mint botrányos, gyalázatos és rágalmakra vezető, egészen gyűlöletes, ennél fogva senki által – ne használtassék.”

A tanuló ifjúságról:

„Szorgalmas tanuláson és kegyes életen kívül megkívántatik tőlük, hogy mind a latin, mind a nemzeti nyelv tisztán beszélésére tegyenek szert, magukat a tudományos vitatkozásokban, szónoklatokban és egyházi beszédtartásban gyakorolják. Iskolai törvényeknek mindenben engedelmeskedjenek. Ruházatuk iskolai, nem pedig katonai legyen: ilyen a rövid dolmány, magas nyakravaló, sárga és piros csizma, a kihalított, vagy lefüggő kucsma. Fejüket megfésült hajfűrtökkel ékesítsék, és ne torzítsák el törökös borotválással. Az iskolán kívül mindenkor tógásan járjanak. Viseljék magukat tisztességesen, józanon, szemérmetesen, komolyan, és éljenek mindenkivel jó békességben. A becstelen és gyanús helyzeteket, valamint a rosszak társaságát kerüljék.”

73. Rákóczi György végrendeletéből

„Meggondolván az Úristennek amaz igaz, igen változhatatlan írását: por vagy, s porrá kell lenned; én is, mint halandó, s óráját nem tudó ember, nem akarván utolsó órákra, beteges és fájdalmas erőtlén állapotomra halasztani az én rendelésemet, hanem most, az én irgalmas, kegyelmes Istenemnek igen kegyes rendeléséből ép elmével bírván, akarom, hogy az én Istenemnek nagy kibeszélhetetlen, minden érdemem nélkül velem tett sok szép áldásairól, szerelmes édes feleségem (között), kivel a vénségre is tisztességesen, igaz szeretettel érkeztem, s engem még eddig meg nem búsíta, valamint gyermekeim között is dispositiomat véghez vigyem...

Áldom és dicsérem az igaz Istent, ... ingyen való irgalmából igaz Idvezítőnk evangéliumi vallásában engede születnem, ... szegény elpusztult s fogyásra jutott hazám s nemzetemnek segélnem engedett ... Bízván azért igaz hitünk által az én Jézus Krisztusomnak értem való keserves kínszenvedésében, ajánlom lelkemet az Ő szentséges kezében, testemet a földnek, a jövőendő feltámadásnak bizonyos és csalhatatlan bízó erős reménységével ...

Édes atyámfia, szerelmes feleségem, ... nekem megbocsáss, ha mi együttlaktunkban vétettem volna is, mert én is csak ember voltam ... Arról bizonyosságot teszek Isten és az Ő angyalai előtt: mitől fogva Isten összevezetett bennünket, se szebbet, se okosabbat, se gazdagabbat, s akármilyen dicséretre méltó személyt náladon kívül meg nem láttam, s hozzád igaz, tökéletes szeretettel voltam ... Köszönöm édesem, a te hozzám való igaz szeretetedet is, ki mind jó, mind gonosz állapotomban te hozzám bőségesen megmutattál, kiért a mennynek és földnek teremő Istene mind lelkedben, testedben áldjon meg, s jövőendőben is az örök dicsőségben egymással egyesítve is dicsérhessük a mi jó Istenünket.

Kénszerítlek, szerelmes atyámfia, édes feleségem, s kedves gyermekeim, s mindazokat, kiknek a mi testünknek tisztességes eltakarítása incumbálni fog, igen nagy pompával, ezüstös-aranyos koporsóba ne tegyetek ... Zászlóm a többi fejedelmekénél is tisztesebb és pompásabb ne legyen, hanem inkább a szegény Bocskai Istvánénál s annál inkább szegény Bethlen Gábor uraménál alacsonyabb legyen...”

74. Lorántffy Zsuzsanna levele II. Rákóczi Györgyhez:

„Az Úr Isten áldjon meg édes fiam, szerencsés hosszú élettel ... Vettem leveledet nem kicsiny búsulással, akire sem édes atyád, sem én nem adtunk okot. A mi atyai és anyai szeretetünket soha meg nem mulasztottuk ... Ha már én szenvedek is, csak édes atyád felől ne volnál olyan ítélettel, hogy

nem helyesen cselekedett. Elhagyom a szókat, akit mondottál. ... Minden levelidet megtartottam, ezt is azokhoz teszem, ez is erősíti a többit. Én azért mind ezért, mint a többiért az én Istenemtől áldást kívánok rád, hogy az Isten engedelmesebb fiúval áldjon meg, mint magad voltál, s ilyen keserves állapotban megbúsítottál. Azért nem haragszom, hogyha kérsz, de azért igen, hogy felhányod, mintha Istenben boldogult uram csak nékem s öcsédnek hagyott volna, s te csak pusztá ládákat s tárházakat látsz. Én nem tudom, magad tudod, hová lett, ami maradt. Én nem nyúltam hozzá halála után semmijéhez. Amit költöttél szegény uram eltakarítására, avval nem igen fogtál...”

75. Szikszai Fabricius Balázs-ról írja Császár György

„... Ő tette tekintélyessé és nevezetessé az iskolát, gimnáziumát a nehezebb tudományok bőséges oktatásával gazdagította, és ugyanazokhoz a tudományokhoz ékesszólásának nagy dicsőségével csatolta a theologiai tudományok teljes fényét.” (Quadrivium: aritmetika, geometria, astronomia, musica)

76. Comenius

A világ útvesztője és a szív paradicsoma: „Itt ... együtt voltak a világ minden nyelvű és nemzetű, életkorú, alakú, nemű, rangú, rendű és foglalkozású emberei ... Mindnyájan foglalatostkodtak valamilyen munkával; ezek a munkák azonban, sohasem hittem volna, gyermek-játéknál, vagy legfeljebb haszontalan erőlködésnél egyebek nem voltak. Némelyek ugyan valóban szedegettek szemetet, és szét is osztották egymás közt; mások gerendákat, vagy köveket hempergettek ide-oda, aztán csigákkal felhúzták őket, és megint leeresztették; mások földet ástak, s amit így kiemeltek, egyik helyről a másikra hordták; a többiek pedig csengettyűkkel, kereplőkkel, tükrökkel, hólyagokkal, meg egyéb ilyen semmiségekkel lopták idejüket, sőt olyanok is akadtak, akik a saját árnyékukkal játszadoztak, méricskéltek, kergették, fogdosták ...

(az iskolában:) Eljutunk egy kapuhoz, amelyet disciplinának neveznek, hosszú, szűk és sötét volt e kapu, előtte fegyveres őrök álltak, náluk kellett jelentkezni... mindenkinek, aki a tudósok utcájába készült. S látom, hogy csoportosan jönnek oda, főleg fiatalok, akiket azon nyomban kemény vizsgának vetettek alá. Az első vizsgálat, melyen mindenkinek át kellett esnie, az volt, hogy milyen erszényt, milyen hátsó felet, milyen fejet, milyen agyvelőt és milyen bőrt hoz ...

Beléptünk egy tanterembe, amely tele volt vénekkel és ifjakkal; betűket, vonalakat, pontokat festegettek íróvesszejükkel; s ha netán valamelyikük

másként írt, vagy beszélt, mint a többi, már gúnyolódtak vele, vagy kötekedtek egymással. Közben szavakat függesztettek a falakra, és ádázul vitatkoztak róluk, melyik szó hogyan egyezik a másikkal...

Ahogy így ballagtunk, eljutottunk olyanok közé, akik számokkal teletömött teremben tartózkodtak, és szüntelenül e számokkal bajlódtak. Egyesek kiemeltek néhányat e rakásból, és szétszórták őket, mások ezeket felmarkolták és kupacokba hányták; megint mások e kupackákból újabb részt vettek el, és külön töltötték; voltak viszont mások, akik e részeket együvé hordták, ám olyanok is akadtak, akik ismét csak felbontották és széthordták, olyannyira, hogy én nem győztem csodálkozni munkájukon....

(Mindezekén kétségbeesik...) – És íme, felülről ragyogó fény villan.... és abból a fényességből alászáll valaki, aki alakjára nézve ugyan hozzánk, halandókhoz hasonlatos, de fényessége szerint kétségtelenül Isten. „Köszön telek, fiam és kedves testvérem!” És ezt mondva, nyájasan magához ölelt és megcsókolt. „Hol voltál, fiam? Hol voltál oly sokáig? Merre jártál? Mit kerestél e világban? Boldogságot? Hol kellett volna keresned, ha nem az Űrban? És az Urat hol, ha nem az Ő templomában? És az élő Istennek mely templomát, ha nem azt az élő templomot, amelyet Ő maga készített magának, a te szívedet?” ... E beszédet hallva, megértettem, hogy Üdvözítőm, Jézus Krisztus szólt hozzám, ... és teljes bizalommal feléje nyújtottam összekulcsolt kezem, és így szóltam: „Itt vagyok, Űr Jézusom, fogadj el magadénak, tied akarok lenni, és maradni mindörökké. Szólj a Te szolgádhoz, és add, hogy engedelmeskedjem; mondd meg, mit kívánsz, és add, hogy abban kedvem teljék; terhelj meg, amivel tetszik, s add, hogy elviseljem; használd, amire akarsz és add, hogy győzzem; parancsolj, amit akarsz, s amit parancsolsz, add meg; én ne legyek semmi, hogy egyedül Te légy minden.”

77. Lorántffy Zsuzsanna meghívó levele Comeniushoz

„Avégből hívunk téged ..., hogy üdvös segítségül légy pataki iskolánk reformálásában, amiben Isten dicsőségére, népünk ifjúságának javára, s az ország keresztyén egyházainak üdvére jámbor buzgólkodással fáradozunk, s hogy itt, nálunk, nemzetekszerte dicsőíteni kezdett természetes módszeredet valódi, teljes és világos példában mutasd be ..., hogy vezetéseddel a mi tudós férfaink, iskolánknak jelenlegi és jövőendő igazgatói és tanítói szerencsésebben haladva a kívánt reformálásban, a tudományok nyomozása körül végzett fáradságos munkád révén örömdre legyenek, és így ezúton is annál több kedv, lelki megnyugvás és jó remény fűződjék azon nagyobb terveidhez, melyekre Isten segítségével törekszel.”

78. A schola ludus-ból

(jön a fősvény, derekát lánc övezi, bal kezében öt botot tart, jobb kezével pedig egy kötéllel átkötött ládát húz maga után, melyhez egy másik üres láda van kötve. Derekán különféle zacskók és erszények lógnak. Kimerülve, lihegve áll a színpad közepén...)

Fősvény: Milyen fáradságos a költözés, mikor az embernek kis lakásból egy nagyobbba kell átszállítania a holmiját! Segítségül hívhattam volna ugyan valakit, de senkiben sem bízom, annyira elterjedt a lopás manapság. Ráadásul olyan szemérmetlenül sokat kér mindenki, főleg, ha észreveszik, hogy van egy kis vagyonkája az embernek. Ez a költözés is, hány garasomba kerülne!

Professzor (a hallgatósághoz): A vagyonéhség gyógyíthatatlan betegség, fősvénységet szül. (az egyik diákhoz). Íme, itt egy élő példa! Kérdezd meg tőle, mire neki az a sok bot, zacskó, láda meg miegyéb.

Diák (a fősvényhez lépve): Hé jóember, mivégre ez a különös fölszerelés?

Fősvény: Mit akarsz? Azért jöttél, hogy kifosszál?

Diák: Mit félsz, hiszen egyedül vagyok, s még fegyverem sincs!

Fősvény: Tőled félek. Attól, hogy valamit ellopsz.

Diák: Ne félj. Más dolgokra tanítottak, nem lopásra. Tanulni szeretnék valamit tőled.

Fősvény: Tán doktornak nézel? Mondd, mit akarsz?

Diák: A derekadon különféle zacskók és erszények függnek. Miért üres az egyik, s miért van megtömve a másik?

Fősvény: Ne üsd olyasmibe az orrod, ami nem tartozik rád.

Diák: És miért cipelsz annyi husángot?

Fősvény: Ezen nem husángok, hanem botok.

Diák: De minek?

Fősvény: Nem tudod, hogy a vándornak szüksége lehet botra? Hogy rátámaszkodjék, meg hogy elűzze a kutyákat.

Diák: Egy nem volna elég?

Fősvény: És, ha elveszíteném? Akkor egy se maradna!

Diák: Mi van ebben a ládában? Megnézhetem?

Fősvény: Jó erősen be van az zárva, nem nyitod azt te ki.

Diák: Ó te szegény! Mennyi munkádba kerülhetett, míg mindezt összegyűjtötted! Most pedig cipeled magaddal, őrzöd, csak gondod van vele. Tudsz-e valaha nyugodtan enni, aludni, pihenni?

Fősvény: Ne vess csak, ne vess! Boldogok azok, akiknek van valamijük.

Diák: Ki kötötte rád ezt a nehéz láncot, meg a kötelet?

Fősvény: Mit mondtál? Lánc? Kötél? Vak vagy talán? Nem látod, hogy

mindez Fortuna istennő ajándéka? Olyan boldogság ez, mely számodra elérhetetlen!

Professzor: Íme, Plutosz boldogtalan áldozata! Minél többet összeharácsol, annál többre vágyik. Semmi sem elég neki. Bár mindennek bővében van, az ínségtől retteg szüntelen. Éjjel-nappal a vagyonáért reszket, melyből sem neki, sem másnak egy csipetnyi haszna sincs!

Fösvény: Tartsátok meg magatoknak a tudományotokat! Nekem pedig hagyjátok meg a pénzemet!

79. Milos Kratochvil: Comenius élete

„... hogy Comenius végképp elveszítse annak lehetőségét, hogy nyugodtan mindent végiggondoljon, arról gondoskodott, egykori iskolatársa, Mikulás Drabik. Drabik is a cseh testvérek felekezetének lelkésze és prédikátora volt. Határtalanul csapongó fantáziájából merített prédikációi inkább a hívek érzelmeire, mint értelmére hatottak. Megfékezhetetlen fantáziája ragadtatta a jövőbe látásra is, ami népszerűségét még inkább növelte, főként azért, mert főként azt jóslta, amit hallgatói hallani kívántak. Ugyanakkor kétségkívül őszintén hitt saját jóslataiban, s önbizalmát egyáltalán nem csökkentette, hogy jóslatai nagyrészt nem teljesültek.

És most ő is csatlakozott azokhoz, akik igyekeztek Comeniust rábeszélni, hogy utazzék Sárospatakra. Vajon miért? Azért, mert Zsigmondra, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem öccsére vár Magyarország királyi trónja!”

Lorántffy Zsuzsanna végrendeletéből:

„Legelsőben is adok nagy hálákat az mindeneken szabadosan uralkodó szent Istennek, hogy engemet az ő nagy és véghetetlen kegyelméből az ő személyének hasonlatosságára teremtvén, keresztyén szülék által ez világra adott, és gyermekségemtől fogvást minden én érdemem kívül lelki és testi javaival meglátogatott, és ilyen szép élemedett időre juttatván minden nyavalyáimban és háborúságimban kegyelmesen gondomat viselte, sűrű szomorúságimban vigasztalom volt s legfőképpen pedig, hogy az ő ismeretire vezérelt, az ő szent Fiának, az Úr Jézus Krisztusnak halála érdeméért az ő anyaszentegyházában és választó serege közben számlált, és az örök életben örökösített; mely kegyelmes Uramnak és Istenemnek ki az ő szent Fiával és Szent Lélekkel egy bizony örök Isten, kezében ajánlom lelkemet, hogy a jövőendő feltámadáskor testemmel egyesülvén, melyet igaz hittel és erős reménységgel várok, ő szent fölségét, színről-színre láthassam, és az megboldogult szentekkel az örök dicsőségben vég nélkül magasztalhassam. Ámen.

(Király-Helmecz és dobó-ruszkai jószágot hagyom ... keresztyén valláson levő pataki scholára ... azokból esztendőnként húsz nemes ifjakkal asztalt tartsanak, akik magok sustentálására elégtelenek volnának. Az többi az scholának épületeire és az jószágnak oltalmazására fordítsák, tudván, hogy ezen az földön kiváltképpen való seminariumja az ecclesiának az pataki schóla.)

(feljegyzése a diáklázadás után):

„Te látod Isten, hogy mint édesanya a magzatait, dajka az ő kicsinyeit, úgy igyekeztem Istennek és szegény hazánknak szolgálatjára nevelni őket. Ne ródd bűnösül, hogy sok dajkálódásomat ím, mivel fizették. Idvözült urammal, ifjúságomtól fogva istenesen élén, de soha sem annak, sem édeskedves fiamnak, Rákóczi Zsigmondnak halálán annyit nem sírtam, keseregtem, mint az ifjúságnak ez rajtam tett méltatlan cselekedetén.”

Dékány András várnagy:

„Ifjak, ne mozgassátok ezt a követ, maradjatok abban, kiben vagytok, mert ha azt tudnátok, akit én békét hagynátok az contraversiának: úgy ne járjatok, mint az számár, mikor szarvakra vágott volna, az füleit is elvesztette.”

(L.Zs. halálakor):

„Ah, átkozott deákok, ti öltétek ezt meg, ti fosztottátok meg a szegény magyar nemzetet e drága kincstől!”

81. Kocsi Csergő Bálint: Kösziklán épült ház ostroma

„1674 februáriusban közönségesen minden helyektől citálják a papokat, oskolamestereket, tanuló deákokat, kántorokat, harangozókat.... Pozsonyba, a Szelepcsényi György esztergomi érseknek pecsétetes levelével...”

82. Egy pataki diák verse 1674-ből

Egészséggel, János pap! Isten hozzád, János pap!
Kezünkön van most a csap, Oda kezünkbe a csap,
Hát ne szomorkodjál! Siess, takarodjál!
Minden bánatod hadd el, A tógádat már vedd fel,
Régi kedvedet vedd fel, Oly levél érkezett el,
Velünk vígan lakjál! Ki Pozsonyba citál.)

Hogy pedig a citatio után lenne valami törvényes processus, ... vádat íratnak ... melynek summája ez: Hogy a törvénybe idézett papok ... az egész

pápistaságot és így a királyt is bálványimádóknak kiáltották a prédikáló székből; a boldogságos szent Szűzet, a megholt szenteket és a Krisztus képét káromlották; a venerabile sacramentumot megtapodták; a rebelliseket és a király ellenségeit tanáccsal, pénzzel, eleséggel segítették; a törököknek Magyarország megvételehez utat nyitottak. Azért kívánja a procurator, hogy mind a törvénybe idézettek, mint kik az Istent és a királyt megbántották, fejeket és mindeneket elveszessék az ország articulusi szerint ...

És, minthogy a rebelliónak színe alatt az egész religiót el akarták törteni, erre az ő céljukra nagy munkával és ezer mesterséggel gondoltanak ki ily három punctumokat, melyeket a szegény papoknak elejekbe vetének, azok voltanak ezek: 1, hogy a református és lutheránus papok, az oskolamesterek, kántorok, tanuló deákok, harangozók minden eklézsiái és iskolai szolgálattól a reformata és augustana religióban elfogják magukat azért, hogy a következő sententiának vétkekkel megérdemelt keménységét elkerülhessenek. Életek folyásában pedig szabnák magukat más emberekhez ez országban, békességben élven, mindezekre fejek és mindenek elvesztésével köteleznék magukat kezek írásával és pecsétjekkel. 2. Avagy az országból magok számkivetésbe mennek, félven a következő sententiától, adván arról pecsétjekkel megerősített kézírásokat, hogy önként mennek el, tizenötöd nap alatt pedig fejek és mindeneknek elvesztések alatt az országból és a király birodalma alatt való tartományokból elpusztulnak, a királynak is ellenségeihez nem mennek. 3. Avagy, amit ők is inkább kívánnak, a római vallásra állnak...

Azután megízenik egy procurator által, hogy akik subscribálnak a második punctumnak, hogy t.i. exiliumba menjenek, azok bal kézre álljanak, akik a hazában akarnak maradni, hivataljokat megtagadván, azok jobb kéz felől; akik egyiket sem akarják, azok az ajtó megé menjenek hátra, az holott az irtóztató és változhatatlan sententiát mindjárt meghallják; ezt hallván, senki sem állja jobb, vagy bal felé, hanem mindnyájan az ajtó megé hátra állának, amelyen azok is megirtóznak. A sok tanácskozás, veszekedés és viszázkodás után törvényszéket ülének és halálra sententiázzák mind őket, kik mind az Isten, mind a bírák s mind a magok lelkek esmérési s az hazafiak előtt ártatlanok voltak...

Azután a szekérre ültetnek... Berencshez érkezvén, a szekérről leszállítatnak, és a nagy hegy tetejére gyalog a vasban nagy romlással és fáradsággal felhajtatnak; az holott a pozsonyi vasakat sokkal nagyobbakkal cserélik fel; kivált Séllyei Istvánt, olyan hegyes, lábait szaggató rudas vasba verik, hogy mind csizmáját, nadrágját, s mindent, valamit a lábára alája tett, egybe szaggatott, s a lábát is egybe lyugatta, s szántotta, s ezt viselte hét hétig, míg elszánván az őrző katonák, megengedték, hogy egy régi, elromlott vasat a

maga költségén megnyitasson, mellyel aztán elcserélte ... Három hét múlva Kollonics megparancsolja a commendánsnak, hogy az eddig kijárni szokott krajcárból ezután csak hármat adasson a papoknak, kenyeret pedig igen alávaló fekete kenyeret, s tömlöcbe vesse. A commendáns jóllehet igen szánja vala őket, de elmulatni nem meri; azért vetteti őket a halálra sententiázottaknak olyan becstelen nehéz tömlöcbe, melynek a két oldala már régről fogva, s most is perváta-szék volt, melybe hason térdeken s tenyereken kellett bemászkálni, oly szorosan volt az ajtaja kivágva kőből ... Víznel és valami alávaló profontnál egyebet tartásokra semmit nem adta, még ezt is mérve.. Kocsi Bálintnak a tömlöcbe vetett volt be egy asszony egy kevés vaját és hagymát, melyet akkor vettek észre, mikor ette, oda is ment az őriző és kivette a szájából ... Az ablakból meglátták, mikor egy szegény asszony mellettük elmenvén egy kis sült húst és egy kevés kenyeret vetett a targoncájokba, ezért az asszonyt megfogván a kemény téli napon szinte két óráig a tisztátalan személyek pellengérjekben csapattván, úgy tartották...

A római vallás ceremóniára olyan kegyetlenséggel erőltetnek vala, hogy azt még a keresztyénségnek megesküött ellensége is, a pogány nem cselekedte volna nagyobb irgalmatlansággal. Ritka mise múlt el, hogy hajoknál fogva nem vonattatnának oda ... amely napon elsőben kényszerítette Kellio jezsuita őket, a tömlöchöz mégyen reggel és izeni, hogy a papoknak ezután templomba kell járniok. Kinek felelének: mi, ha a magunk templomaitól elrekesztettünk, nem szükség, hogy idegen templomba járjunk; másképen is az Isten templomát magunkkal hordozzuk, melyet, ha megfertéztetünk, az Isten méltán megbüntet minket ... Tizenötödik napján júliusnak 1674. a templom pitvarába vitetnek. Izeni a jésuita a katonáknak; hogy hajtsák az oltárhoz; igyekeznek, de semmire sem mehetnek. Kijő haraggal Kellio, kiragadja az alabárdot az egyiknek kezéből, s mutatja, hogy kell vélek banni, monda néki Steller Tamás: nem vassal, hanem az Isten beszédivel győzd meg a mi lelkeinket, jésuita! Kinek monda: majd az is léssen. Elé áll azomban két fekete officér: verni kezdi az egyik Masniczi Tóbiást, a másik Paulovitz Mihályt, és elhurcolák éppen az oltárig; ott felkiálta Paulovitz és monda: protestálok az Isten előtt s ti előttetek is, kik ide gyűltetek, ha ezerszer is hurcoltok is, soha a ti cselekedetetekben nem részesülök; de az ilyen protestatiókra csak így szoktak felelni: „Hiszen nektek sem Istenetek, sem királyotok.” ...

1674 mártiusban sokszor mondotta vala Kollonics: ti erősen bíztok a ti királyotokban, de az ő gratiája soha nektek nem fog használni: mert adjon rólatok tízszer kegyelmes parancsolatot, és százszor megváltoztatom. Megteljesíté ezt most Kollonics, melynek alkalmatossága ez volt: egy néhány

sereget küldte a király a spanyol király segítségére Nápolyba 1675 martiusának tizenegyedik napján, azért estve, az estig való munka után lopva egy szökő ajtón kivetetnek 36-an ... A vár alatt adattatnak Gemanner György kapitánynak, hogy az gályákra vigye. Martiusnak 25-ik napján elhozzák azokat is, akik Berencsen tartatnak vala, kik örvendének könnyhullatásokkal eddig való állhatatosságokon, inték arra ezután is egymást. Sélyei István (ki püspök vala) látván mint elfogyatkoztak, hogy alig ismerik meg egymást, felkiáltván, mondá: Ó Isten! micsoda időkre tartottál minket: adjad, hogy a Te kegyelmed által a hátra levő nyomorúságokat is békével szenvedjük ... Innen Triesztig hajtják oly kegyetlenséggel a vasban, hogy hasonlót senki nem hogy látott volna, de még nem is olvasott; mert a fagyon, kövön mezítláb (minthogy az egyszer elszakadott lábok belit nem vala szabad megújítani) úgy kénytelenítettnek utazni, hogy az elhasadozott s a vastól is elrontatott lábokkal véresen festik vala a köveket; kiknek elsebesedett láboknak kötésére nem hogy borbélyt, de még kovácsot sem adtanak vasaiknak levételére, noha sokszor keservesen instáltanak vala, hanem végre megengedék, hogy egymásnak kövel verjék le a vasat lábokról, így az elsebesedett lábakat annál jobban elrontják vala...

Negyenegy személyeket indítottanak vala el, de csak harmincat vihetének el benne Nápolyba; mert hatot Teátében hagytanak vala betegen, három elszökött vala, kettő ismét meghalt vala.

Nyolcadik napján májusnak lerakatják ezekkel az ő vasokat, és a gályákra viszik, holott nagy vasláncokkal kötözik meg, hajokat is elnyírik. Májusnak kilencedik napján 1675. a rabok lajstromába írák (melyet méltán hívnak a halál lajstromának is), felírák atyjokat, anyjokat, hazájokat; de eladattatásoknak okát, idejét amint szokás vala, fel nem írák; és minekutána megbélyegezték volna őket, eloszták a gályákra, elegy az hadban fogott szerencsenekkel, törökökkel, maurusokkal; jóllehet pedig Nápolyban a nemes embert gályákra adni szabad nem vala, mindazáltal ezeket, kik többire születésükre is, de hivataljokra nézve mind nemes emberek valának, bevevék.

Hetet a franciák ellen Siciliába menő gályákon elvisznek a papok közül... Kik közül négyen visszajövének 14. napján októbernek egy Klára nevű hajón. Masari Dániel pedig meghala Siracusnál, ketteje ismét visszajöve 4. napján februáriusnak 1676, de visszajövelete után nem sokkal Tinkovitz János elromolván a gályákon, testének romlandó sátorát letevő ... Minthogy épen a gályák mellett való tisztek arra rendeltettek, hogy hóhérságot gyakoroljanak, úgy legkisebb dolgot is verés nélkül véghez nem vihettenek. Sélyei Istvánt sokszor kegyetlenül megverték... Szodai Andrást egy napon négyyszer verék meg, még pedig oly kegyetlenül, hogy az ábrázata is egybe hasada, és

a vére bőven kifolyna. Ezen mind csodálkoznak akik látják; sőt maga a főgondviselő a király dolgán, ezt látván, inti a hóhérló pallérokat, ne kegyetlenkedjenek így; de ezt felelék; nekik ezt meghagyták a jezsuiták, hogy mindenek felett a magyar prédikátorokat vexálnák. A sok elviselhetetlen munka miatt meghalnak a gályákon Paulovitz Mihály, Szilvási István, Füleki István, Borhidai Miklós... a sok nyomorúságok között is érzették ... az Istennek benne munkáló Lelkének vigasztalásait, melyek által mind egymást intették a végig való állhatatosságra, mind az elhagyott ekklésiákat, mind szenvedő társaikat, amint ezeket bizonyítják a gályákról írott leveleik...

Írának ez időben a Foederatum-Belgiumi Ordók a fő admirál Ruyter Adorján Mihály dicsőséges és emlékezetre méltó úri embernek, hogy a rabok kiszabadítására szorgalmatos gondja lenne, kinek már is nagy vala. Mihelyen kimondák a sententiát, hogy elbocsátják, örömeiben a hollandiai tanács úr Van Daalen Cornelius a gályákra megyen, és hirdeti nékik, hogy kész a szabadság.... Mikor így várnák kiszabadulásokat, nagy szomorúságra jutának ismét, mert elméne az híre, hogy az hollandiai hajós tábor haza készül; őket is nem bocsátják ki, hanem egy más szín alatt tartóztatják elsőben, azután a szakállokat, hajokat, melyet már egy időtől fogva nem bántottanak vala, elberetválák, az előbbi terhes munkára csúfolásokra, vereségekre vissza taszítják. Mikor már szabadulások iránt semmi reményük nem volna, 11. napján februáriusnak vevék észre a nápolyi tisztek, hogy közelítene a hollandiai classis Nápolyhoz, tíz órakor félbe hagyaták velek a munkát, a vasból kioldozák, és egy tisztességesebb gályára küldék; későn estve a gályánál lévő főtiszték kényszerítik, hogy sietve menjenek ki, ki is menének, nem különben, mint az Izraeliták Egyiptomból sietve... A belga tisztek által hajókra ültetének, és mentenek mintegy álomban, beszélnek, éneklnek az Istennek nagyságos dolgait. Míg az hollandiai hajókhoz jutának örömeikben, addig éneklnek a XLVI, CXXIV, CXXV-ik soltárt. Másnap 12. februárius a főadmirál Ruyter Mihály ő excellenciájához vitetnek, aki mely nagy örömmel örvendezett e nagy szabaduláson, mely nagy szeretetét, ritka kegyességét és emberségét mutatá hozzájuk, kimondani nem lehet; mindeneknek jelenlétekben mondja vala azt; hogy életének minden rendiben sok győzedelmei voltak, ellenségei ellen, de minden victoriáinál nagyobbra becsüli ezt, amellyel a Krisztus ártatlan szolgáit az elviselhetetlen teher alól kiszabadította...

Számok a dicsőséges megszabadultaknak volt huszonhat azokkal együtt, kiket Teátéban hagytanak vala; már a negyvenegyből több nem maradt vala.”

83. Gyászévtized; 1671–81.

Szólósi Mihály:

„Az Úrért s Hazájokért el széledett és számkivetett bujdosó Magyarok FÜSTÖLGŐ CSEPÜJE; azaz

Mellyben az élvén haló és halván élő bús lélek egynéhány nevezetes alkalmatosságokkal Istene előtt felromboltatik, és az Isten Háza mennyei tüzével megillettetik; hogy a kegyelem kapuján ha szintén bölcsen formáltatott ékes beszédű imádságával nem loboghat is; de mégis megromlott szíve égben szakadásával, a mennyei jó válasz tételének igaz reménsége alatt: ekképpen mindaddig füstölöghessen, míg az égből reá kegyelmesen nem tekint az irgalmas Úr.

84. *Harcra induláskor való közönséges LELKI KÉSZÜLET*

Isten, minden test lelkének hatalmas Istene! Mindörökké mind egy lábbig fegyver miatt kell-é megemésztetnünk? Mert ímé a Te ellenségid felemelték az ő fejeket és egybegyűltenek a Te szent Fiad a Jézus ellen, hogy a Te szent hitedet és örökségedet az ég alól eltöröljék és minket kiűzván a Te örökségedből, elfoglalják a bűnnek embere számára. Ó mi Istenünk! nem ítéled-é meg őket? mert nincsen mibennünk annyi erő, hogy ellenállhatnánk e számtalan tüzes sokaságnak, mely reánk jó; nem tudunk hová lenni, hanem csak Terád néznek a mi szemeink, hogy megszámlálván ellenségeinknek rajtunk való birodalmukat, betöltesd és megoszlassad. Vétkeztünk ugyan Teellened, de a Krisztus elégtételével fedezd el azokat és a Te irgalmasságod jöjjön mentségére halált érdemlett fejeinknek. Jöjj ki a Te seregiddel a viadalra, ú mi kegyelmes Hadnagyunk, Úr Jézus Krisztus! Viaskodjál miérettünk a mi ellenségeinkkel, és minket erősíts meg, hogy mikor halljuk a trombitákat harsogni, meg ne rémüljünk, sőt URAM JÉZUS! kiáltásunkkal nagy bátran vitézi módon emberkedhessünk a Te nevedért és édes nemzetünkért.... Akiket pedig miközülünk az ütközetkor ki akarsz szólítani ez életből, azokat készítsd el igaz hittel jó lelkiismerettel utolsó órájokra, hogy készen lévén; mint Sámson, halálokbán is diadalmaskodjanak, testek vérbe borulván, lelkek hozzád az égbe mehessen és így a Sátánnak a mi harcunkban se része, se öröme ne légyen... Ereszd meg immár kegyelmed szele mentében a mi zászlóinkat és menj el előttünk, ó Dávidnak Istene! Siess a szent angyalokkal a mi segítségünkre, hadd ismerjék meg, hogy Te vagy a Jehova, a mi Istenünk Ámen!”

85. Forgács Ferenc nyitrai püspök

„Mivel Patak a fészke minden eretnekségnek Felső-magyarországon, le kell rombolni ezt a Sátán zsinagógáját!”

86. John Wesley

„Egy dolog van csupán, amit fontosnak tartok; hirdetem, amíg képes vagyok, az élethez szükséges vallást, és Isten kegyelméből megőrzöm, megerősítem az ember lelkében az Úrnak hitét.

Az a szomorú tapasztalatom, hogy mindenfelé, ahogy növekedett a gazdagság, csökkent a szívekben a vallásos áhítat. A dolgok természetéből kifolyólag nehéz hinni abban, hogy az igazi vallás, melyet végre megtaláltunk, sokáig fenn fog maradni, mivel a hitnek szükségképpen iparkodáshoz és mértékletességhez kell vezetnie, az iparkodásnak és mértékletességnek pedig anyagi felemelkedéshez. Ám, ahogy nő az anyagi jólét, nő az emberekben a büszkeség is, valamint az irigység és a földi dolgok minden formája iránti szeretet.”

87. A szatmári békéről

„Császár és koronás király őfelsége, kegyelmes Urunk, a vallás dolgában országunknak törvényeit megtartja, úgy annak gyakorlását ezen ország törvényei és artikulusai szerint mind Magyarországon, mind Erdélyben ahhoz tartozó beneficiumokkal együtt törvény szerint megengedi.”

88. Cserei Mihály III. Károlyról

„Ebben az uralkodóban minden virtus megvan, csak szintén, mivel már tíz esztendő óta fogva Hispániában neveltetett, azoknak baromi zélusokat és a reformata religió ellen való gyűlölséget felette imbibálta, és a jezsuiták tanácsán jár, ahonnan, hanem ha Isten csodálatos gondviseléséből akadályt vet eleikben, nem remélhetünk egyebet persecutionál.”

89. A „Pesti commissio”-ra készülő protestáns pontokból

1. „Mindenki szabadon gyakorolhassa vallását az országban, akármilyen rendű
3. Senkit se kényszerítsenek hite változtatására.
5. A földesúri jog pusztán a testi, vagy anyagi szolgálatra korlátoztassék,

a lelkiismereten való uralkodás szűnjék meg, a földesúr ne foglalja el templomunkat, ne akadályozza istentiszteletünket, ne fossza meg protestáns jobbágyát házából és telkétől.

10. Ne kényszerítsék őket hitvallásukkal ellenkező szertartásokra, körmenetekre, s az ellenszegülőket ne sújtsák bírsággal.”

Az „opusculum theologicum-ból:

„Amelyben vizsgáljuk: hogyan és mennyire korlátozhatja fejedelem, kormány, katolikus uralkodó a maga eljárásával az eretnekeket, akár bűneik miatt, vagy, hogy ennek segítségével a katolikus hit elfogadására kényszerítse.”

90. Árva Bethlen Kata önéletírásából

„Fejér-egyházára érkezvén azért, látom az én uramnak igen nagy kedvetlenségét, de miért légyen, az okát nem tudhattam: hanem egykor azt kezdi mondani: én félek attól, hogy tégedet valami bú fog érni ... A püspök küldi rád az udvarhelyi gvárdiánt nehéz követséggel. Mellyre mondék: bizony olly követ-séggel küldheti, hogy viszen választ! A gvárdián bejövén az én házamban, elkezd hosszas orációját, mellyet előre elkészített volt, hogy engem megkövessen, minthogy az új esztendő kezdetében ilyen kedvetlen hírral kellett hozzám jönni. Elúnván hosszas kedvetlen magamentegetését, mondék néki: Kegyelmed ilyen hosszason engem ne kövessen, hanem mondja el, amit kegyelmedre bízott a kegyelmed előljárója: mert én úgy gondolom, hogy amely dologról kegyelmed azt gondolja, hogy énnékem szomorú kedvetlennek fogva tetszeni, az énnékem igen kedves és örvendetes fog lenni. Melyre monda, hogy az felette kedvetlen, mert méltóságos püspök úr nagyságtokat tiltatja, hogy együtt ne éljenek, mert nem igaz házassági életben vannak. Erre én felelém: Szeretném tudni, mi okon nem élünk mi igaz házassági életet? Mert, úgy monda: nem igazán tette le nagyságod a hitet. Sok elmaradott benne, amit el kellett volna mondani. Felelém erre: Hiszen a kegyelmed keze alatt levő barát eskete meg, miért volt ő ollyan tudatlan számár, hogy még azt sem tudta, hogyan kell esketni? Erre osztán nagy szánakozással monda: Jól mondja Nagyságod, mert ő vétett benne, mellynek el is vette jutalmát; de ugyancsak Nagyságod azzal meg nem menekedik; s hogy engemet megijeszthetne, krokodilusi szemekkel szánakozik rajtam. Kérdi osztán: mi választ adok, hogy vigyen? Én mondám nekije: Köszöntse kegyelmed méltóságos püspök uramat én szómmal, és mondja meg: Minthogy magam szabad jó akaratomból bizony soha idegen vallásúhoz nem mentem volna, s ide is jó szívvel nem jöttem: azért tiszta szívemből való örömmel vissza megyek; mert tudom azt, hogy az én édes Anyám engemet, amíg Isten élteti,

jó szívvel lát maga mellett, s ha Isten kivész is e világból, kevés jószágom ugyancsak leszen, abból élek Istennek...

Az én uram Medgyesről haza jövén, mindenben az atyjafijai tanácsadások szerint kezdi magát viselni. ... Mellyet én hallván, mondám: ... Kegyelmed azt maga is tudja, hogy énnékem erős contractusom vagyok kegyelmedtől, hogy, ha vallásomban háborgat, elhagyhassam. Azért tudtára adom kegyelmednek, hogy mihelyt az Isten annyira való erőt ad, hogy (beteg) ágyamból felkelhessek, kegyelmeddel bizony nem lakom. A gyermekeket, minthogy fiak, és a contractus szerint is kegyelmedet illeti, itt hagyom, lássa kegyelmed, mit csinál velük. Erre azt mondá: Úgy is mit nyersz vele, mert az én vallásom szerint el nem választanak tőlem? Én arra nagy keserves szívvel azt felelém: Ez az igaz Isten, akit én gyermekségemtől fogva tiszteltem, és mostan is tisztelek, cselekedje azt a nagy irgalmasságát én velem, hogy esztendő ilyenkorra légyünk elválva egymástól, végyen el az Isten vagy engem, vagy kegyelmedet! Mellyet a nagy irgalmasságú Isten meg is cselekedett...

Kolozsvárott a püspök vendégelvén egynémely urakat, egy református embernek szolgáját hívták, hogy segéljen étket fogni; midőn már az étket fogni akarták volna, a tálak igen melegek lévén, a püspök szolgálja papirosat adott, hogy azzal fogják a tálakat; azon legénynek is adának egy levelet, mellyet írt volt KÁROLYI SÁNDOR ezen dologban a püspöknek; ezt látván a legény a zsebibe teszi és otthon az ura kezébe adja, az az úri ember pedig az én uram kezébe küldi. A levélnek summája ez vőlt: Nagy csudálkozással csudálkozik mind a gubernátoron, mind a püspökön, hogy mind eddig is a gyermekeket annak az eretnek anyának keziből ki nem tudták venni, tudván azt, melly erős eretnek familiából való mind maga TELEKI JÓSEF uram, mind az ANYJOK. Az a reformata vallás pedig olly veszedelmes, hogy akaratja ellen is rászokott az emberre valami belőlle ragadni, aki ő vellők társalkodik; annál is inkább ama szegény ártatlan gyermekek beszíjják ama mérges tudományt. Mellyre nézve ha az Haller familia sajnálja ebben fáradni, maga az udvarnál folytatja és keze alá fogja a gyermekeket...

Látván végre, hogy ezen dolgot megfordítani nem lehet, mások is azt javallván, hogy ne várjam meg, hogy a németek rám jöjjenek, hanem a gyermekeket hagyjam el magamtól; én is azt cselekedtem 1725. esztendőben, karácson havának 4. napján a fiamat Kolozsvárt, a leányomat pedig hagytam Lónán TELEKI PÁLNé asszonyomnál. Magam Kővár vidékére mentem az én urammal telelni. A fiamat gróf Kornis Zsigmond gubernátor ő exellenciája, a leányomat gróf Haller Katalin Csáki Zsigmondné asszonyom vitték el. Ekképpen az én gyermekeim elvételének tőlem, hogy magam azokat anyai gondviselés alatt ne nevelhetném az én vallásom szerint.

...ó kimondhatatlan keserűség! 1731. esztendőben, Kisasszony havának 11. napján 13 napokig tartó vérhasi nyavalya által ez én szemeimnek egész gyönyörűsége, szívemnek vidámsága, kedves ZSIGMONDOM éntőlem elvétetek, életének éppen kilencedfél esztendejében.

Olyan volt ennek halála is, hogy ha magam szüntelen mellette lévén nem láttam volna, el nem hihetném. Nem is tudtam azt gondolni, hogy olly gyenge edényben az ISTEN olly nagy kegyelmét tette volna le. Mihelyt megbetegedett, e világról egészen elvette elméjét, s minékünk is vígasztalásul ezt mondta: Édes apám uram, édes asszonyom anyám! Tudom, hogy ha ISTENnek a tetszenék is, hogy én meggyógyuljak, azért kívánnák azt, hogy az én ISTENEMnek dicsőségére éljek, s végre az én ISTENEMnek szent színének látására által menjek; már ISTENnek az tetszik, hogy én tovább ne éljek, hanem az ISTENhez menjek, az hová kedves atyám uram is, és kedves asszonyom anyám is jönnek, ott is együtt leszünk az ISTENnél. Azért én érettem ne gyötrődjenek. Azzal mind a kettőnket közelebb hívott magához, és kezeinket megcsókolván bocsánatot kért. Az én uramra nézván, látá nagy keserűségét, s azt mondá: Atyám uramat is szánom, de mégis inkább szánom asszonyom anyámat, mert atyám uram nem sokáig él. Azzal reám fordítván szemeit, így szólt: Édes asszonyom anyám! Az ŰR ISTEN minden könnyhullatásait kedves asszonyom anyámnak szedje a maga tömlőjébe, és mikor az emberi reménység megszűnik, akkor csudálatosan vígasztalja meg. Azután mondá: Én felettem prédikációt arról tégyenek: Az ŰR ISTEN az én világosságom, s idvességem, s hát kitől féljek? Mert ha szintén egy felől ezer ördög, más felől tízezer állnak is, mégsem félnék, mert engemet az én JÉZUSom megváltott és én övé vagyok, azért jövel hamar édes JÉZUS én hozzám! (Zsolt.27:1-2.) Ehhez hasonló szavai igen sokak voltak, de nem célo, hogy ide mindeneket felírjak.”

Bod Péter temetési prédikációjának címlapja:

Tiszta fényes drága BÍBOR, mellyet amaz áldott emlékezetű magyar Izráelbeli nagy Anya, néhai méltóságos gróf bethleni BETHLEN KATA asszony... egész életében ugyan, de kivált szép hírrel tündöklő özvegységében magának megszerzett és Isten kegyelme által felöltözött. Mellyről, midőn meghidegedett teste a Fagarasi templomban földbe takarították, a maga rendelése szerént a Fagarasi templomban az oda gyülekezett sokaság előtt tanúbizonyságot tett, és életének folyását, és boldog megoszlatását versekbe foglalván jó Pátrónájához való háládatosságának megbizonyítására kibocsátott BOD PÉTER, tanuló korában az idvezült Asszonynak famulusa, azután néhány esztendőök alatt udvari papja, mostan pedig a Magyar Igeni Ekklezsiában a Krisztus szolgálja.”

92. A Türeلمي rendeletről

„Minthogy ő felsége meggyőződött, mily ártalmas minden kényszerítés, mely az emberek lelkiismeretén erőszakot tesz, ellenben igen sok haszon háramlik vallásra és államra a keresztyén szeretet által igazolt valódi türelemből; elhatározta, hogy azt összes örökös tartományaiban bizonyos törvényekkel biztosítja.

Minthogy pedig ez a királyi gondoskodás Magyarország királyságára és a hozzá kapcsolt tartományokra annál inkább vonatkozik, mivel itt úgy ágostai, mint helvét hitvallású, ezeken kívül görög keleti szertartású nem egyesült akatholikus lakosok élnek, azok a törvények különös uralma alatt, ezek királyi kiváltságok által biztosítva, azért fent nevezett ő szent felsége kegyelmesen akarja, hogy egyéb iránt épségben maradván azok a törvények és kiváltságok, melyek az előbb említett akatholikusok érdekében akár a nyilvános vallásgyakorlat, akár más, rájuk is tartozó polgári jogok és kiváltságok tekintetében eddig megállapítottak és melyekre nézve némely kegyelmes királyi határozat alább bővebben fog kifejtetni, e magyar királyság és a hozzá kapcsolt tartományok többi kerületeiben is, hol az akatholikusok, akár törvények által, akár kiváltságok által a vallás szabad gyakorlatától s más, polgári jogaik érvényesítésétől el voltak tiltva, ugyanolyan módon, mint a többi császári-királyi örökös tartományokban, bevitessék és megállapíttassék ugyanez az igazi keresztyén türelem; mely a következő pontokból áll:

Először: Az összes akatholikusoknak, minden helyen, ahol az ország törvényeinek vagy jóindulatú kiváltságoknak és némely előző szabály-szerű királyi rendeletek alapján a nyilvános vallásgyakorlat, mint fentebb érintve volt, nem illette meg őket, a magánost, annak minden mérlegelése nélkül, hogy ilyen helyen szokásban volt-e az, vagy nem, kegyesen engedi ő szent felsége.

Másodszor: Ezt a magán vallásgyakorlatot pedig nem abban a korlátozott értelemben akarja venni ő felsége, melyben eddig a magyar királyságban ki volt hirdetve, hanem úgy akarja érteni hogy t.i. ez akatholikusoknak minden olyan helyen, ahol száz akatholikus család él, és imaházak, lelkész- és tanítólakások építésére és megfelelő ellátására elegendő eszközt tudnak törvényesen felmutatni, úgy, hogy az adózó nép e hozzájárulás által nem terhelhetik meg fölötte, vagy közszolgálmányai tekintetében nem gyengítetik; szabad legyen ez akatholikusoknak magán imaházakat építeni oly módon, hogy ezek a nyilvános templomokhoz hasonló torony, harangállvány és nyilvános utcáról való bejárat nélkül valók legyenek; azonkívül lelkészeket és tanítókat állíthatnak be, nekik szükséges épületeket építhetnek, és így nem csak e magán helyeken vallásuk gyakorlása, hanem betegeik látogatása is, úgy ezeken a helyeken, mint ezeken kívül is szabadon megengedtetik.

Harmadszor: Kegyelmesen elrendelte ő felsége, hogy ugyanezen katolikusoknak ... a közhivatalokkal való felruházásában a különböző vallási szempontok félretevésével általában csupán az érdem és tehetség bizonyossága és a keresztyén élet érvei tarttassanak szem előtt.

Negyedszer: Az igaz ker. türelem állandóvá tételéhez azt is hozzá tartozónak vélte ő felsége, hogy az ág. és helv. hitvallás követői esküt soha más formában ne kényszeríttessenek tenni, mint aminő vallásuk elveivel megegyezik; továbbá

Ötödször: Egy akath. se kényszeríttessék a katolikusok istentiszteletén, vagy szertartásán résztvenni, annál kevésbé szenvedjenek ezért bántalmazást, és se céhszabályok, se bármely más szabályok erre őket ne kötelezzék.”

92/a Szikszai György: Keresztyén tanítások és imádságok 1786.

A tanítóknak, nevelőknek imádkozni kell. „...Tanítványaival legyen türelmes és szenvedje el őket. Ha fel nem foghatják és meg nem tanulhatják hamar, amire tanítani akarja őket; ne gerjedjen haragra ellenük; még kevésbé támadjon rájuk veréssel, hanem azok gyengeségét és erőtlenségét tűréssel és szenvedéssel vigye előre és újra meg újra kezdett csendes igyekezettel és szorgalommal orvosolja...Fegyelem alatt tartsa ugyan tanítványait, mert e nélkül lehetetlen velük boldogulni, de ha valamiben, úgy ebben okos és mértékletes legyen. Mindenkor komor és haragos ábrázattal lenni, a gyermeket megütni nem tanítóhoz, hanem kegyetlenkedőhöz illik. Arcának komorságát és a fenytetés sanyarúságát vidámsággal, nyájassággal, okossággal, szeretettel, könyörületességgel, csendességgel és kedvezéssel mérsékelje és legyítse a tanító.

Tanító, nevelő imádsága: „Ó világosságnak Atyja! Könyörülő szent Úristen! Aki énrám, méltatlan szolgádra gyermekeket bízta, hogy a velük való foglalkozás és fáradozás által munkáljam szent neved dicsőségét és a mennyei boldog kar teljesedését, szívem belső indulatából könyörgök szent Felségednek, küldj nekem onnan felülről az égből kegyelmet és segítséget hivatásom boldog előmenetellel való gyakorlására ... Munkálkodj ezért bennük is kegyelmeddel. Világosítsd elméjüket, erősítsd emlékezetüket, szenteld meg lelküket és testüket. Adj nekik kedvet tanulásra, szándékot és igyekezetet a jóra. Tedd engedelmessé őket, fordítsd a jó intésre füleiket, korukkal együtt növeld bennük a tudományt és a Te félelmedet, és úgy igazgasd életüket, hogy a Te lelki országod terjedésére és a Te dicsőítésedre legyenek mind e mostani, mind a jövőendő életben, velem együtt a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen!”

93. Routsaleinen Pál életéből (Oravala Ágoston: *A parasztproféta*)

„Már korareggel útnak eredt Pál. Még este betett egy darab fakéregből sült kenyeret a tarisznyájába. Jókor kelt, s kilopózkodt a kunyhóból az udvarra. Riadtan, félve neki- nekiiramodva sietett tova a mezei ösvényen az erdő szélén, s hamarosan bevetette magát az erdő sűrűjébe... Olyan tűz lobogott a lelkében, amely egyre hajtotta, hogy menjen, fusson megállás nélkül, meneküljön valami elől akárhová érjen is, még, ha meg sem találná is azt a kovácsot, aki felől hallott, akihez most igyekszik... Milyen keserves is az élete az utóbbi időben! Miért is ment el újra Savorjervibe, ... miért hallgatta meg újra meg újra Martikainen Jánost, noha már elégszer tapasztalta, hogy minél többször hallja, annál rosszabbá válik lelkének állapota ... De mennie kellett, s hallgatnia, látni azt az embert, amint a földön hempereg, tajtékot túr a szája, s így hirdeti Isten ítéletét mindazoknak az istenteleneknek, akik nem akarnak bűnbánatot tartani és az élet útjára térni. Névszerint is megemlítette azokat, akik szapora léptekkel sietnek a romlás felé. Ettől úgy megrettentek némelyek, hogy végigvágódtak a padlón és ordítani kezdtek, mások meg otthagyták a gyülekezetet, s azonmód elrohantak.

Mintha alva járna, úgy ért el egy este a kovács házához ... Erejefogyottan, senkitől nem kérdezve semmit, leroskadtt a kovács-műhely küszöbére. – Nem ide való vagy, amint látom. – kezdte a beszédet a kovács egy kis idő múlva, s közben újra munkába vette a vasat és óvatosan forgatta. – Jó dologban jársz-e, vagy rosszban? – A lelkem ügye készítetett rá, hogy útnak induljak – felelt Pál félénken, elfogódottan. – Hosszú útra kellett indulnom, mert ott, ahol lakom, sehol sem találtam a közelben békességet. – Ott a közelben nem találtál békességet ... Hát az Isten ott, ahonnét jöttél, nem ugyanaz? – Az, ugyanaz, de amikor én nem ismerem, amikor nem tudom úgy megragadni, hogy részem legyen Benne. – Nem ismered, nem találod meg, semmit nem kapsz Tőle, mert nem keresed igaz lélekkel, nem közeledsz igazán az élet Ura felé. A békétlenség és félelem azoknak az ismertető jele, akik csak félig ébredtek fel a bűn álmából. – Azzal a kovácsmester olyat ütött a kalapácsával az üllőre, mintha bele akarná verni a vasba azt, amit mondott. – Bejárhatod a föld kerekességét, mégsem találod meg Isten kegyelmét, ha nem úgy keresed, ahogy keresned kell. Jön ide sokféle kereső ember, aki kérdezősködik a mennyországba vezető út felől, de a szívük mélye mégis érintetlen. – De hiszen én imádkoztam, és térden állva kiáltottam az Úrhoz szorultságomban! – Kiáltani, igen, kiáltottál. De micsoda imádság volt az? Valósággal rávetetted magad az Úr ajándékaira, hogy saját kezeddal ragadd azokat magadhoz. S mikor ez nem sikerült, visszaestél előbbi reménytelenségedbe ... Úgy van az,

folytatta a kovács, hogy ebben a dologban az ember egyáltalán nem segíthet magán, semmiféle bűnbánattal, nem segíthet magán erejének teljes megfeszítésével sem... Krisztus az egyetlen, aki ebben segítségére lehet a bűnös embernek. Nem kell tehát kétségeskedned, vergődnöd; csak fogadd el azt, amit Ő ad neked, s ha nem adja is most mindjárt, várd be vágyakozó lélekkel, amíg eljön az Úr ideje, és kegyelmében rád tekint ... Mindez benne van a Bibliában, csak rejtve van előtted. Úgy olvastad a Bibliát, akárcsak én a felébredésem idején: az ítélet és Isten haragja alatt. Átugrottad azokat a helyeket, amelyek kegyelemről és bűnbocsánatról szólnak, azt gondolva: az ilyesmi nem nekem szól. Azoknál a helyeknél azonban megálltál, ahol ítéletével fenyegeti meg Isten az istenteleneket. – Bizony, így cselekedtem, de soha többé nem teszem! – szölt Pál határozottan. – Még sokszor megcselekszed majd – figyelmeztette a kovácsmester mosolyogva – A fölébredt ember állandóan érzi a maga bűnös voltát, és ezért az Úr feddése és fenyegetése újra meg újra rettegéssel tölti meg a szívét. Aki azonban tapasztalta már szívében a Krisztust, az nem fog többé hitetlenkedni. Téged megillet Isten gyermekének joga: az ítélet elől a kegyelem királyi székéhez menekülhetsz. – Tehát nem kell többé jajgatnom, panaszkodnom, nem kell bűneimet a magam terhe gyanánt hordoznom – magyarázgatta magának Pál. – Bizony nem kell bűneidet hitetlenkedve, reménytelenül vonszolnod. Úgy hordhatod őket, mint a tékozló fiú, aki hazatért: szabadon, hitetlenkedés nélkül, hittel, szeretettel.

(Megtérése után, egy összejövetelen) ... Malmberg maga kezdte az éneket. Volt valami sajátságos az éneklésében, ami arra kényszerítette az embert, hogy felfigyeljen rá ... Az ének végeztével felállt s beszélni kezdett ... Izott a beszéde, lobbott vetett benne a tűz, szavai egymásra tolultak, majd mint tüzes kerekék robogtak a cél felé, hangja pedig szinte fájdalmat okozva harsogott s fölébresztette, megmozgatta a szíveket. – Hallod? Ez karddal megy neki a népnek, aprítja, vágja! – súgta oda Pál Niskanennek ... Az összejövetel végén Malmberg megállt az ajtónyílásban – Savóból valók vagytok? kérdezte, és a padokon keresztül kezet nyújtott Pálnak és Niskanennek. – Itt maradtok éjszakára! – Az a reménység hozott ide minket, hogy itt barátokat találunk, akik szintén a mennyország felé igyekeznek. Eljutott hozzánk annak híre, hogy te itt a rideg pusztaságban nekivetted magadat a magad erejével. Csak le ne fogyatkozzék az erőd időnap előtt! – Hát kegyelmed az a híres-nevezetes Routsaleinen? S aztán micsoda hitet vallotok ti ott Savóban? – Olyan a hitünk, akárcsak a kenyérünk. Mert bizony mi elég gyakran a fa kérgett őröljük meg és abból sütünk kenyeret. A szívünk is ilyen hitvány, kínos-keservesen nőtt termést hoz az Úrnak. De ez a mi hitünk ott a mi erdeinkben valahogy mégis elég a megélhetésre, sőt még másoknak is juttathatunk

belőle, a szegényeknek és éhezőknek, hogy végképp el ne epedjenek ... A te munkád a teljes igazságot szolgálja, teljes szívvel – kezdte újra Pál. Csak az a baj, hogy még a magad erejében bizakodol, az akadémiákról hozott tudásodban, a magad bölcsességében ... még nagyon magasan állsz fölöttünk, s valósággal eltorlaszolod az utat az Úr Lelke előtt a magad fényes talentumaival ... Sose felejtkezzél el a magad gyarlóságáról, és ne únj rá a koldus mester-ségre! Óvakodjál attól, hogy szentté, a hit hőségé akarj lenni! Engedd, hogy az Úr Lelke csöndben végezze munkáját, és benn a szíved rejtekében gyarapítsa hitedet. Maradj szegény, nyomorult és mezítelen a te Urad előtt. Ez a lelki élet titka, ez a rejtett bölcsesség.

94. A „kalajoki vádlottai”

A tárgyalóteremben. Bíró: Megérkeztek az összes érdekeltek? Vádlott papok s más beidéztettek? Itt van-e Routsaleinen Pál Nilsia kerületből? Jegyző: Itt vannak. Tessék a papi könyv. Bíró: Mi mondanivalója van a közvádlónak? Bergh ügyész: Azon kívül, hogy megújítását kérem mindannak, amit írásban beterjesztettem a vádlott papok ellen az ő engedély nélküli és törvényellenes áhítatos gyűlések megtartása és szerintük a pogányok felvilágosítására folytatott, de törvénytelen s káros gyűjtések miatt, van szerencsém kérni ezen a tárgyaláson az 1726. január 12-én kelt királyi hirdetmény, valamint a május 2-án kelt királyi levél alapján törvényes eljárás megindítását a Nilsia körzetben, kuopio-i járásban lakó Routsaleinen Pál gazda ellen, minthogy az említett Routsaleinen Pál több ízben és különböző helyeken részt vett törvényellenes áhítatokon, azokon felolvasott, énekelt, sőt azokat vezette és beszédeket tartott.”

95. Az 1848. XX. Törvénycikkből

2.§. E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapíttatik meg.

3.§. Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségletei közálladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.

4.§. A bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatás, valláskülönbség nélkül, mindenkinek kölcsönösen megengedtetik.

5.§. A ministerium rendelkezni fog, hogy a bevett vallásokat követő katonák saját vallású tábori lelkészekkel láttassanak el.

96. Tisza Kálmán a Pátensről

„A már említett és köteles tisztelettel fogadott Nyílt Parancsnak már maga megjelenése, maga az a tény, miszerint egyházunk számára törvényt alkotott, oly sérelem, hogy ezen Nyílt Parancsot és miniszteri rendeletet, ha szinte tartalma a legtökéletesebb volna is, elfogadni, és annak életbe léptetésére közremunkálni, lelkiismeretünk erőszakolása, letett hivatali eskünk megsértése s hitelveink megtagadása nélkül nem lehetne.”

96/a. A pápai csalatkozhatatlanság dogmája (vatikáni zsinat, 1870.)

1. Aki azt mondja, hogy szent Péter apostolt nem maga az úr Krisztus rendelte a összes apostolok fejedelmévé és az egész harcoló egyház látható fejevé; vagy, hogy csupán tiszteletbeli elsőséget, nem pedig az igazi és tulajdonképpeni elsőséget nyerte egyenesen és közvetlenül a mi urunk Jézus Krisztustól; átkozott legyen.

2. aki azt mondja, hogy nem magának Krisztusnak rendén vagy isteni jogon alapszik, hogy a pápák szent Péternek az összegyűjtés fölötti primátusában állandóan utódai legyenek; vagy, hogy a római pápa nem utóda szent Péternek ugyanabban a primátusban; átkozott legyen.

4. Midőn tehát a keresztyén hit kezdetétől fogva átvett hagyományokhoz hívek maradunk, a szent zsinat hozzájárulásával ... Istentől kijelentett hittételnek jelentjük ki: hogy a római pápa, mikor székéről szól (cum ex cathedra loquitur), azaz, mikor az összes népek főpásztori és tanítói hivatala gyakorlásában legfőbb apostoli hatalmánál fogva valamely, az egész egyház által megtartandó, a hitet, vagy erkölcsöt illető tan kérdésében dönt: a szent Péternek neki ígért isteni segedelem erejénél fogva annak a csalatkozhatatlanságnak van birtokában, mellyel az isteni Megváltó egyházát ilyen ... tanok fölötti döntésre felruházta, s hogy ezért a római pápa ilyen döntvényei önmaguktól, nem pedig az egyház hozzájárulása által változhatatlanok.

Ha pedig valaki, mitől Isten óvjon, ezen elhatározásunknak ellen merne mondani: átkozott legyen.”

97. A KIE „párisi alap”-ja

„A keresztyén ifjúsági egyesületek célja egy szövetségbe gyűjteni azokat a fiatalokat, akik Jézus Krisztust Megváltójuknak és Istenüknek vallják a Szentírás szerint, és akik hitükkel és egész életükkel tanítványai kívánnak lenni, és együttműködnek azért, hogy Isten Országáa terjedjen a fiatalok között.”

Az SDG Református diákmozgalom Nyilatkozata (1923)

„Isten különös és meg nem érdemelt kegyelmét látom abban, hogy engem szegény bűnöst, az én Uram, Jézus Krisztus drága vérének megváltott, és dicsősége szolgálatára elhívott.

A Soli Deo Gloria Szövetség programját magamévá teszem. Azaz, mind életemben-halálomban, testemben-lelkemben Jézus Krisztus tulajdona, a református keresztyén életideált megvalósítani, Magyar Református Anyaszent-egyházamat missziói lélekkel szolgálni, a református teológiát – úgy, amint a Heidelbergi Káté és a Második Helvét Hitvallás azt körvonalazza – megismerni, művelni és diadalra jutásáért dolgozni, a kálvinizmus – mint világnézet – harcát megharcolni; egyszóval Isten felségjogait életemben minden vonatkozásban érvényesíteni egyetlen célomnak tartom, éppen a Soli Deo Gloria Szövetség eszközeivel és módszereivel.

A Szent Írást mindennap olvasom, és szorgalmasan tanulmányozom. A Szövetséget anyagilag támogatom, bárminemű munkájából a rám eső részt készséggel elvállalom.

Amennyiben bármi okból a Soli Deo Gloria Szövetség tagjaival a fenti programot megvalósítani nem tudnám, becsületbeli kötelességemnek tartom ennek bejelentésekként a Nyilatkozat visszaküldését.”

A Bethánia C. E. Szövetség fogalma:

„Mivel engem a Megváltó annyira szeretett, hogy a keresztfán meghalt értem, én is szeretni akarom Őt, és iránta való hálából életemet Neki szentelem. Bízva az Ő erejében, komolyan törekszem keresztyén életet élni. Igéjét mindennap olvasom, mindennap imádkozom. Isten országának építésén, mint a -i gyülekezet tagja, buzgón munkálkodom.”

98. Ravasz László a zsidótörvényekről

I. „... a törvényjavaslatban arról van szó, hogy bizonyos számú keresztyén és izraelita magyar ember micsoda elvek szerint osztatik be olyan kategóriákba, amelyek a nemzeti jövedelem eloszlását és a nemzeti munkaerő felosztását kívánják szabályozni ... Meg vagyok győződve, hogy ennek a helyzetnek, világtörténelmi adottságnak egyetlen helyes megoldása van: a teljes asszimiláció. ... Szükségesnek látom itt hangsúlyozni azt, hogy bármily divatos eszmeáramlatokkal szemben, a keresztyén egyház soha nem mondhat le a zsidósággal szemben a maga missziói hivatásáról és parancsáról. De ugyanakkor a keresztyén egyház hangsúlyozza azt, hogy a lelkek megnyerésénél őt nem asszimiláció törekvések vezetik, hanem az örökkévaló Evangéliumnak a parancsa. A zsidótörvényt megszavazom.

II. Az elmondottak alapján kétségtelenül meg kell tehát állapítanom, hogy elvileg a zsidótörvényt visszautasítani nem tudom ... Nem lehet megváltoztatni azt a tényt, hogy a zsidóság más, mint a magyarság. Más a zsidó, mint faj, mint vallás, mint sors, mint történelmi helyzet, és más mindezeknek az eredménye, a foglalata: a zsidó szellemiség ... A baj elsősorban az, hogy a törvényjavaslat indoklásában a zsidóság, mint egy alacsonyabb, főképpen pedig erkölcsileg értéktelenebb szellemi minőség van megállapítva, ... Az emberre nézve a saját származása sohasem lehet megbélyegző. Senkire nézve sem lehet dehonesztáló, hogy zsidószármazású magyar ember, vagy zsidószármazású keresztyén ember. A törvényjavaslat egész atmoszférája alkalmas volt egy ilyen benyomás felkeltésére ... Kéréssel fordulok a királyi kormányhoz, hogy a végrehajtás olyan kezekben legyen, amelyek a kívánatos erély mellett a természetes gyöngédséget és jóakaratot is megmutatják.

III. Mélyen tisztelt Felsőház! Előrebocsátom, hogy általánosságban sem fogadom el a törvényjavaslatot ... Nem tudom elfogadni a törvényjavaslatot keresztyén szempontból, mert a zsidó származású keresztyéneket és ivadékaikat örök időkre ki akarja rekeszteni abból, hogy valaha is nemzsidó emberekkel házasságot kössenek ... mégpedig azért nem, mert összeházasodása révén keresztyén házastársát, annak családját, gyermekeit, ezeken keresztül pedig hatósugaraiban a vele érintkező társadalmat fajiságában megrontja ... még abban az esetben is, ha a zsidó fél nemzedékeken keresztül a keresztyén anyaszentegyház hűséges, példaadó, alázatos, szellemben és erkölcsben egyaránt példaadó tagja, a nemzsidó fél pedig csak papíron keresztyén, lelkében pedig hitetlen és pogány. Ezért a Szent Lélek újjászülő munkáját, amelynek szimbóluma, ígérete és pecsétje a keresztség sákramentuma, csúfolja meg az a gondolat, amely azt hirdeti és ismétli, hogy ennyi, meg ennyi zsidó vér mellett az illető soha, semmi körülmények által Szent Lélektől újjászületett, megváltozott ember nem lehet ... Nincs infernalisabb gondolat, tisztelt Felsőház, mint hogy egy olyan embert, akinek már a szülői kitérték a zsidó vallásból, vagy akinek az egyik szülője kitért a zsidó vallásból, és aki keresztyénné és magyarrá vált egészen, visszakényszerítsenek oda, ahonnan kitért ... Ezért a törvényjavaslatot nem fogadom el."

99. A kárpátaljai „Baráti Kör” levele Sztálinhoz

„Hatalmas Sztálin! Isten a német fasizmust sok orosz és más nép fiainak vérével törte le. Te a győzelem dicsőségét is magadnak tulajdonítottad. Mindenben Isten helyére helyezted magad. Hatalmas búzamezőkön, nagy táblákon hirdette a dicsekvő felírás: Isten nélkül és imádság nélkül, de

műtrágyával és traktorral! Ezért az Úr meg fog alázni, mint Nabukodonozort. Saját fiaid fognak megvetni téged. Amíg időd van, szállj magadba, adj dicsőséget a felséges Istennek! Ez a népednek is javára lesz. A gőgös Belszár egy éjszaka birodalmával együtt elveszett.”

100. Zimányi József lp.: Tűzoszloppoddal jéghegyek között

„... A Biblia éppen nálam volt, amit tilos volt – természetesen – magunknál tartani. Egy velünk együtt dolgozó szabad ember vette meg nekünk a városban. Heten voltunk, sorba ment közöttünk. Most éppen rajtam volt a sor és nálam volt a Biblia. Amikor bejöttek, gyorsan bedugtam a zsebembe, nem tudtam még, hogy mit akarnak. Nem is volt rá időm, hogy elrejtsem, azonnal kihajtottak maguk előtt a karcerbe ... Kinyitották az ajtaját, és mindenkit sorra megmotozva belöktek. Az a bandita, aki haragudott rám, és aki miatt idekerültem, annyit mondott, hogy < ennél a buta magyarnál se pálinka, se kés nincsen, nem kell motorozni >, és egy hatalmas pofon kíséretében belökött a jégverembe. De a Biblia megmaradt! A karcerbe egész nap mozogni, futni kellett a hideg miatt, és a vesénk is állandóan dolgozott ebben a hidegben. Alig győztünk könnyíteni magunkon, persze WC ott nem volt. Végre nyolc órai kínzás után kinyitották a jégverem ajtaját és kiengedtek. Amikor kijöttem, akkor a fogolytársaim, akikkel együtt vettem az Újszövetséget, nem is azt kérdezték, hogy bírtam a hideget, hanem, hogy megvan-e a Biblia? És nagyon csodálkoztak, hogy megvan. Ez is Isten egyik közvetlen csodája volt előttünk. Imameghallgatás!”

Horkay Barna: Keleti Baráti Kör:

(A vorkutai lágerben) „Nemsokára (egy hónap múlva) megérkezett az első csomag. 17000 kilométerre voltam otthonomtól, – egy hónapig jött a csomag. – Az ügyeletes tiszt előtt kellett felbontani. Alig, hogy belenéztem, felragyogott a szemem: Biblia! A feleségem ívekre szedett szét egy Újszövetséget, minden ívbe egy kekszet tett. Az ívek zsírosak lettek, de lehetett olvasni. – Az ügyeletes nem is gondolta, hogy ez Biblia, még meg is dicsérte a feleségemet, milyen gondosan csomagolt. Kétszerre kiküldte az Újszövetséget a Lukács 7-től a Jelenések könyvéig. Fedelet is csináltam neki, vászonba varrt kemény papírból. Mindig magamnál tartottam. Ha lehetett, munkahelyen is, reggel munka után, a barakban lefekvés előtt is olvastam. Egy reggel az I. Thessalonika 1. részét olvastam, gondolkodtam az olvasottak felett, egyszer csak magam mellett látok a földön egy fényes csizmát. Felnézek: Novikov főhadnagy, a láger politikai tisztje. „Mit olvasol?” – „Egy könyvet.” – „Milyen könyvet?” – „Egy magyar könyvet.” – „De miről szól?” – „Az

evangéliumról.” – „Ezt itt nem szabad olvasni, ez nyilvános hely. Majd, ha felszabadulsz, a lakásodon olvashatod, ameddig akarod.” – „A többiek, szintén éjszakai munkások, hiába kérték: „Ne vedd el tőle, az öreg csak magának olvassa minden reggel, nem háborgat vele senkit.” Hiába, – a tiszt hajthatatlan volt. – Fájó szívvel adtam oda: sose látom többet; hol lesz ez három év múlva! – De azért bementem felszabadulásomkor a láger irodájába. Egy civil ült az asztalnál: „Novikov főhadnagy elvett tőlem egy Bibliát, hogy majd felszabadulásomkor visszakapom.” – mondtam. – „Novikov már kapitány, nincs itt, elhelyezték.” Kinyitja a Wertheim-szekrényt, – az alsó polcon ott az Újszövetség! – „Ez az?” – „Ez.” – „Tessék.” – Örömmel adtam hálát Istennek, kegyelmének újabb megtapasztalásáért. Csak a fedőlap vászonja volt egyik oldalán felszakítva; – nincs-e benne valami tiltott dolog. (Megvan ma is ez az Újszövetség, elő-előveszem.”

Visky Ferenc (a „Bilincseket és börtönt is” kötetből):

„Ponyvás kiskocsi áll a kapuk előtt. Beültetnek, közrefognak. Megadom magam, nem nekik – Neki, aki a föld királyainak fejedelme ... Egy udvarra fordulunk be. Ajtó nyílik, s immár egy egyenruhás, tagbaszakadt kezébe kerül elcsigázott lényem. Gyakorlott mozdulatokkal végigtapogat. Mindent elszed: cipőfűző, nadrágszíj, cipővas, mindez veszélyes lehet. Innen a halálba sem menekülhet senki. Kínzóinknak fogalmuk sincs: Jézus halála lett menhelyünk. S akadálytalanul vagyunk halálában s egyben feltámadásában. Kiszolgáltattottan, s mégis Jézusban elrejtetten...

(Szamosújváron:) Az ide beszállított rabokat ez a felírás fogadta, Dante Poklára emlékeztetve: Akik itt beléptek, hagyjatok fel minden reménnyel! Beljebb, a börtönné alakított, Martinuzzi fráter György pálos szerzetes, nagyváradi püspök ... 1542-ben épült gyönyörű kastélyának főbejáratán olvashattuk a kőbe vésett antik felírást: DOMINUS AUDITOR ET PROTECTOR MEUS, QUEM TIMEBO? Ez pedig azt jelenti: az Úr az én segítségem és védelmezőm; kitől féljek?(Zsolt 27,1). Íme. Dávid király 3000 éves zsoltárának verse biztat. Égi jelek...

Szilágyi Sándor: Boldog rabságom:

„Valamennyi kihallgatásomon ócsárló beszédet hallok a vallás, a hit, a Szentírás ellen. – Kérem, ne beszéljen így a Bibliáról, annak minden szaván Isten Szentlelkének a bélyege van – tiltakozom a becsmérlés ellen. – Én nem látok semmiféle bélyeget! – Pedig ott van, akinek szeme van, látja. – Mutasson nekem egyet belőlük! – mondja kihallgatóm, és benyúl a szekrénybe, elővesz egy teljes Bibliát, és a kezembe adja.

Ujjong bennem a lélek: hála Istennek, ismét Biblia lehet a kezemben, és olvashatok belőle!.... Nem akarom bosszantani tisztemet, így megállok, és

szemem az Ezékiel 34,16-on akad meg, és fennhangon olvasom: „Az elveszettet megkeresem.” – Gúnyos nevetés a válasz: Kíváncsi vagyok, hogy keresi meg magát, elveszettet az Isten! – Kérem, engem már megtalált – jegyzem meg szavaira. – Hát akkor ki az az elveszett? – Maga – szegeztem neki ujjamat –, magát keresi most rajtam keresztül az Isten! – Tovább egy szót se hallok, csak látom, hogy nyomja a csengőt, mire bejönnek értem, és visznek vissza a cellámba...

(Az izolátorban:) Emberileg egyedül maradtam, de nem a hit világával mérve. A kánai menyegzőre gondolva eszembe jutott, hogy a letartóztatásom előtti időkben, ha bánatos emberrel találkoztam, gyakran így beszéltem: ha igazán hinnénk, állandóan lakodalmi örömben lenne részünk, hiszen Jézus maga mondta: „szomorkodhat-e a násznép, amíg velünk van a vőlegény?” Márpedig Ő megígérte, hogy: „...veletek vagyok minden napon.” A feltámadás, a mennybemenetel és a Szentlélek kitöltése után ez az esemény megtörténhet minden hívő életében, örömmel telhetnének tehát napjaink.

És megindult bennem a Lélek szava: „Te eddig csak a násznép tagjaként fogtad fel az életet... de te nem a násznép egyik tagja vagy csupán, hanem a Vőlegény menyasszonya is. Mellette pedig mi is ez a földi élet? Lakodalom a menyasszonyos háznál. Mikor ez véget ér, és elvisz a vőlegény az Atya hajlékába, akkor ott folytatódik a valódi menyegző. Annak aztán soha nem lesz vége.” Ahogy a kövön fekvé ezeket megértettem, szememből könnyek áradata indult meg. Hanyatt feküdve, alácsordult az arcomon, és végtelenül boldog voltam; lelkiállapotomat le se tudom írni. Ébresztő után, mikor az ör elment, odalopózott ajtómhöz Papp Anti testvérem, és szívszorongva kérdi: – Hogy érzed magad Sanyikám? – Tudod hogy, Anti: mint boldog menyasszony forrón szeretett vőlegénye mellett a saját lakodalmán.”

100/a. Barth Károly levele Bereczky Alberthez 1951. szeptember

„... levelében miért hallgatta el, hogy takarékosági okokból feloszlatták a sárospataki és pápai Teológiákat, noha mindkettőt meglátogattam, a sárospatakinak „tisztületbeli tanára” vagyok, és különösen Nagy Barna professzor jó barátom?

... azt hiszem, helyesen látok, ha úgy vélem, hogy Ön eljutott odáig, hogy a kommunizmus igenlését keresztyén üzenet részévé tegye, hitvallássá tegye? Másszóval, Ön úton van ahhoz, hogy belebonyolódjék abba az ideológiai-keresztyén gondolkozásba, amely – más előjellel ugyan – a Deutsche – Christen-ek gondolatmenete volt. ... annak eredménye félreért-hetetlen tévtanítás lett. Az a tévtanítás t.i., hogy a világtörténelem eseményeiben

Isten különös kinyilatkoztatásait kapjuk (akkor Hitler nagy tetteiben!) ezt a Különös Kinyilatkoztatást aztán párhuzamba állították és összevegyítették Istennek Krisztus Jézusban adott kinyilatkoztatásával ... Önök Magyarországon az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának döntéseit „a Szentírás mércéje alá akarják tenni, és mélyreható teológiai vizsgálat tárgyává tenni.” – Helyes! Tegyük azt! De arra kérem, kedves Püspök Úr, a világért el ne mulassza, hogy mindenekelőtt ugyanennek az eljárásnak vesse alá azt a sajátságos történetfilozófiát, amely most Önöknél a kanonizálás stádiumába jutott ... Az Önnel szemben érzett felelősségemmel szemben volnék hűtelen, ha nem mondanám meg az Ön egyházpolitikájának teológiai alapföltételei körül valami nincs rendben.

*101. Részletek a „Testvéri Izenet”-ből
(az Egyetemes Konvent Elnökségi Tanácsának körlevele)*

„... feladatuk az őrállóknak, hogy az Igéből vett hatalommal éljenek, és olyan szabályozó rendelkezéseket adjanak, amelyek még a kétségeskedőket és az engedetlenkedni akarókat is visszaterelik a helyes útra.”

„A mi magyar református egyházunk az Úr Egyháza. Isten Igéje azt tanítja, hogy minden áldást az egyéni hívő számára az egyház, az eklézsia nyújt...”

„Isten az Ő nagy irgalmát abban is megmutatta, hogy a felszabadulás után egyházunknak megújulást és hitben való engedelmességet ajándékozott – ugyanakkor jórészt ennek következtében az ébredési csoportok önként adták fel különállásuk külső kereteit. Az evangéliumi egyesületek közgyűlési határozatokkal mondták ki feloszlásukat s volt tagjaik vállalták most már minden külső szervezet nélkül az engedelmes szolgálatot abban a református egyházban, amelyet mindig szerettek, és hívő reménységgel szolgálni igyekeztek. Ennek a feloszlásnak őszinteségéhez és hitből való engedelmességéhez hozzátartozik az is, hogy az egyesületek volt tagjai ezt a felosztást személy szerint is, szívükben is kimondják.

Nem maradhat meg hát semmiféle formában, felosztott egyesületek volt tagjainak külön összefoetele, vagy bármi-némű külön munkája ...”

102. Dr. Bartha Tibor püspök az úrvacsoráról

„A szereztetési Igének, általában az Írás idevonatkozó közléseinek exegetikai vizsgálata, biblia-theológiai értelmezése megengedi-é, hogy a jegyek átváltozása helyett a Krisztus testébe való betagolódás, a Krisztus testévé válás... folyamatára irányítsuk figyelmünket? (Theol Sz. 1973/1.)

*103. Hozzászólás, Szathmári Sándor:
Krisztus feltámadásának hármasságnáról c. tanulmányához,
az 1975. márciusi lelkészértekezlet tanulmányi anyagához.*

A tanulmány abból a megállapításból indul ki, hogy a húsvét homiletikájának értelmezésében „a mi nemzedékünk a hangsúlyt a jelenre helyezte”. Ennek jogosultságát kezdi vizsgálni az első fejezetben, amint mondja, „az Újszövetség talaján.”

Sajnos, ez a talaj mindjárt az elején leszűkül négy igehelyre. Pedig a feltámadás üzenetének keresésénél legalább a négy Evangélium húsvéti történetét, az 1Thess 4–5. részeit és a Jelenések 20–22 részeit figyelembe kellett volna venni.

Még sajnosabb az a módszer, amivel a tanulmány ezt a négy textust kezeli. Az első, amiről azt mondja, hogy „figyelmet érdemel” a Jn 5,18–27. Erről az egységes perikópáról önkényesen le van vágva a 28–29. vers, amikben a koporsókból kihozó és ítéletben folytatódó feltámadásról szól az Úr. Ez pedig éppen úgy figyelmet érdemel, mint a 24–25. versek, amiknek a jelképes volta így világos: azt nevezi itt az Úr feltámadásnak, amit máshol újjászületésnek mond. – Ez a textus nem támasztja alá a tanulmánynak azt a megállapítását, hogy „a feltámadáshitnek a specifikumát János nem abban látja, hogy lesz, hanem, hogy van.” A második Ige a Ján. 6,34–58. Erről azt mondja, hogy „ebben a szakaszban ez a megállapítás hatszor tér vissza: „aki hisz, annak örök élete van.” Ez a megállapítás bizony csak kétszer van benne, de négyszer benne van ez: „feltámasztom azt az utolsó napon”. Erre a textusra sem lehet mondani, hogy a feltámadás hangsúlyát a jelenre helyezné. A harmadik helyen, a Jn 11,21–27.-ben három világosan megkülönböztethető dologról van szó: Lázár aznapi feltámasztásáról, az Úr Jézusban való hívéssel elkezdődő örök életről, és az utolsó napon várt feltámadásról. Csak a három dolog erőszakos egybeötvözéséből származik olyan eredmény, hogy az Úr itt „a régi hittel szemben, a jövőből a jelenbe helyezi a feltámadás tényét” ...

Ugyanezt Pál személyén, harcain keresztül (az 1Kor 15,29–32. versekkel kapcsolatban) így állítja be: „mert hisz a feltámadásban, a történelem formálásának emberfelettien nehéz feladatából kiveszi a részét.” – Mintha egyrészt Pál életéből és leveleiből bárhol is kivehető volna, hogy szándéka volt a történelem formálása, másrészt ő és társai valami földön elvégzendő munka érdekében megalkották volna a feltámadás hitét. Kereken kimondja: „Pál ... éppen a jelen alakításának szempontjából látja nélkülözhetetlennek a feltámadás hitét”. Magamról vallom, de Pálról is feltételezem, hogy nem

azért hitt a test feltámadásában, hogy valami társadalomformáló munkát jobban tudjon elvégezni – hanem, mert Isten ezt kijelentette.”

A Vatikán hittani kongregációjának Dominus Jesus kezdetű dokumentumából (2000. szept. 5.):

„Krisztus egyetlen egyházat alapított, és ez az egyetlen egyház, a katolikus egyházban, élén a Péter-utód pápával és a vele egységben lévő püspökkel áll fenn és létezik” – Más egyházak és egyházi közösségek csak annyiban tekinthetők egyházaknak, amilyen mértékben követik a katolikus egyház által meghatározott igazságokat (az apostoli folytonosság, a püspökség és az eucharistia helyes értelmezését).

SZEMERE MIKLÓS

A LUKAI PAP

*„És, ki ünnepére itten
Összegyűltünk, áldd meg Isten
Áldd meg a magyar királyt!
Ne nézd Uram, hogy ő német,
Ő ne nézd azt, kérünk téged!
Hisz Őt is Te alkotád!”*

HITTAN VAGY ERKÖLCSTAN?

Melyiket válasszam?

[Egy áldott missziói feladat minden reformátusnak, Jézushoz toborozni a gyermekeket]

Ezt a döntést, most minden április és május folyamán meg kell hozni a szülőknek, akik eddig erkölcsstant tanultak, azoknak is lehet a hittant választani. Akiknél nem egyértelmű a választás, hogy hittanra vagy inkább erkölcsstanra írassam a fiam/lányom, azokhoz szeretnénk felebaráti módon szólni, mint édesapák, nagypapák, tanárok.

Itt és most részesei vagyunk egy minősített időnek, amikor gyermekeink órarendbe iktatottan, fogékony korban megismerhetik Isten szeretetét, teremtmény munkáját, és közösségre hívó akaratát, amelyek így szólnak:

„Engedjétek, és ne akadályozzátok, hogy hozzám jöjjenek a kisgyermekek, mert ilyeneké a mennyek országa.” (Máté 19,14)

„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy az Ő egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (János 3,16) Ezek Jézus szavai.

Azok a szülők, akik a hittant választják, örök, változatlan értékeket kívánnak gyermekeiknek közvetíteni, ISTEN szeretetének kisugárzását, karácsony, nagypéntek, húsvét, pünkösd titkának megértését.

Míg az erkölcsstant választók, a korral változó és relativizált emberi értékeket mutathatják csak fel, amelyek ISTENT gyakran nélkülözik.

Az örök értékek és közös lelki kincseink mentén felépülő országban nagyobb lesz az egyetértés, az embertárs megbecsülése, a tolerancia, a szülő-tisztelet. A „ne ölj, ne paráználkodj, ne lopj” parancsolatok szívekbe írása átrendezheti kapcsolatainkat megrontó, önző egyéniségünket. Rácsodálkozik gyermekünk is, hogy vannak olyan örök értékű versek, énekek, festmények, amelyeket a Biblia ihletett és ezeken nem fog az idő.

Kedves szülők, a hittan melletti döntés nemcsak az iskolai életet, de a család mindennapjait is boldogabbá, színesebbé teszi.

Remélem, segítettünk a döntésében.

Gödöllő, 2014. 04. 23.

Tisztelettel:

Dr. Judák Endre, Füsti Molnár Gábor, Nemes Károly

REMÉNYIK SÁNDOR

Templom és iskola

*Ti nem akartok semmi rosszat,
Isten a tanútok reá.
De nincsen, aki köztetek
E szent harcot ne állaná.
Ehhez Isten mindannyitoknak
Vitathatatlan jogot ad:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*

*Ti megbecsültök minden rendet,
Melyen a béke alapul.
De ne halljátok soha többé
Isten ígését magyarul?!
S gyermekeitek az iskolában
Ne hallja szülője szavát?!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*

*E templom s iskola között
Futkostam én is egykoron,
S hűtöttem a templom falán
Kigyulladt gyermek-homlokom.
Azóta hányszor éltem át ott
Lelkem zsenge tavasz-korát!
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*

*A koldusnak, a páriának,
A jöttmentnek is van joga
Istenéhez apái módján
És nyelvén fohászkodnia.
Csak nektek ajánlgatják templomul
Az útszélét s az égbolt sátorát?
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*

*Kicsi fehér templomotokba
Most minden erők tömörülnek.
Kicsi fehér templom-padokba
A holtak is mellétek ülnek.
A nagyapáink, nagyanyáink,
Szemükbe biztatás vagy vád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*